

**KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**KONYA KENT MERKEZİNDE MEKAN KALİTESİNE YÖNELİK BİR
ARAŞTIRMA-MEVLANA CADDESİ ÖRNEĞİ**

Gökhan Kart

Yüksek Lisans Tezi

**KONYA
Temmuz 2022**

KONYA KENT MERKEZİNDE MEKAN KALİTESİNE YÖNELİK BİR
ARAŞTIRMA-MEVLANA CADDESİ ÖRNEĞİ

Gökhan KART

KTO Karatay Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı
Tezli Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Güzin DEMİRKAN TÜREL

Konya
Temmuz 2022

BİLDİRİM

Enstitü tarafından onaylanan Yüksek Lisans/Doktora tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını basılı veya dijital biçimde arşivleme ve aşağıda belirtilen koşullar dahilinde erişime açma iznini KTO Karatay Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle, Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak ve gelecekteki çalışmalar (makale, kitap, lisans, patent vb.) için tezimin tamamının veya bir bölümünün kullanım hakları yalnızca bana ait olacaktır.

Tezimin bütünüyle kendi çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izinle kullanılması zorunlu olan kaynakları, yazılı izin alarak kullandığımı ve istenildiğinde izinlerin suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayımlanan “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” kapsamında, tezim, aşağıda belirtilen koşullar haricince, YÖK Ulusal Tez Merkezi ve KTO Karatay Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir.¹

Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir.²

Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir.³⁴

05 Temmuz 2022

GÖKHAN KART

¹ MADDE 6(1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

² MADDE 6(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

³ MADDE 7(1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

⁴ MADDE 7(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

ETİK BEYAN

KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez/Proje Hazırlama ve Yazım Kurallarına uygun olarak Prof. Dr. Güzin DEMİRKAN TÜREL danışmanlığında tarafımdan üretilen bu tez/proje çalışmasında; sunduğum tüm veri, enformasyon, bilgi ve belgeleri bilimsel etik kuralları çerçevesinde elde ettiğimi, tüm değerlendirme, analiz, bulgu ve sonuçları bilimsel usullere uygun olarak sunduğumu, tez/proje çalışmasında yararlandığım kaynakların tümüne bilimsel normlara uygun biçimde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, tezimin/projemin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

05 Temmuz 2022

Gökhan KART

TEŞEKKÜR

Değerli tez danıőmanım Sayın Prof. Dr. Güzin DEMİRKAN TÜREL' e, değerli fikirleri ve olumlu eleőtirileriyle çalıőmalarımı geliőtirmemde yardımcı olduğu için teőekkürlerimi saygıyla sunarım. Değerli hocalarım Prof. Dr. Kerim ÇINAR ve Prof. Dr. Sami Güven BİLSEL' e ders döneminde ki katkıları ve değerli fikirlerinden dolayı teőekkürlerimi saygıyla sunarım.

05 Temmuz 2022

Gökhan KART

ÖZET

Gökhan KART

Konya Kent Merkezinde Mekan Kalitesine Yönelik

Bir Araştırma- Mevlana Caddesi Örneği

Yüksek Lisans Tezi

Konya, 2022

Konya, Anadolu'nun ortasında büyük bir ovada kurulmuş ve birçok medeniyeti misafir etmiş eski bir başşehirdir. Malazgirt zaferinden (1071) kısa bir müddet sonrasında Anadolu Selçuklularının eline geçen şehir; bu devletin başkenti olmuştur. Sur içinde yoğun bir iskanlaşma politikası olunca iskân sorununa dışına taşmış; I. Alaeddin Keykubat (1220-1237) şehirde oturanların güvenliğini sağlamak için 1221'de dış kaleyi belli bir plan dâhilinde inşa ettirmiştir. Tarihi kent merkezleri, geçmişten günümüze toplumların meydana getirdiği fizyolojik, sosyolojik, ekonomik ve politik izlerin mekâna yansımasıdır. Yansıttıkları geleneksel karakter ve kültürel değerler, kentlerin ve ülkelerin zaman içerisindeki kültürel mirası için özel bir yer tutar. Tarihi şehir merkezlerinin kültürel miras ve yerel kimlik değerlerinin, iş birliği çerçevesinde iyi bir mekânsal planlama ile sürdürülebilir bir anlayışa sahip olması şehrin kimliğini ve sosyo-ekonomik değerini daha da arttırarak şehrin bir turizm şehri olmasının önünü açmaktadır. Bu tür arayışlar dünyanın en kadim ve bilinen şehirleri için bir ortak arayıştır. Fikirlerin çoğu, yerel kimlik, uluslararası alanda tanınırlık kültürel turizm politikalarının pazarlanması üzerine odaklıdır.

Planlamalar geleneksel şehir dokusu ve kültürün korunmasına yönelik bir kentsel çevre üzerine yapılmaktadır. Bu durum anıtsal ve sivil mimarlık çalışmalarını ön plana çıkarıp turizme yönelik taleplerin karşılanmasını ve bununla birlikte sosyo-ekonomik değer yaratmayı planlamaktadır. Konya tarihi şehir merkezi, merkez konumunda yer alan, geleneksel ticaretin aktığı, yönetim hizmetlerinin olduğu, konut ve ticaret alanlarının geçişi durumunda olan merkezidir. Konya tarihi kent merkezi İnce Minare Medresesi, Karatay Medresesi, Sırçalı Medrese, Sahibata Müzesi, Mevlana Müzesi şeklinde birçok kültürel mirasın dışında, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinden kalma birçok yapı örneği ile kültür turizmi potansiyeline sahiptir.

Konya kent merkezinin içinde bulunan bu tarihi öneme sahip kent mekanlarının rahat bir şekilde kullanılması için okunabilir ve erişebilir mekanlar olması gerekmektedir. Kent mekânının algılanması için gereken bileşenleri kentsel imaj ögesi /kent imgesi bileşenleri olarak yollar, bölgeler, sınırlar, düğüm/odak noktaları ve işaret öğeleri olarak beş başlıkta toplamıştır. (Lynch, 1960) Kent imgesi, kentin kimliğinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Kent içinde ki herkesin bildiği yön buldurucu, buluşma ve dağılma noktalarına dönüşen kent imgeleri, fiziki, manevi, kültürel ya da başka bir manayı içinde barındırmaktadır (Lynch, 2010). Kent kullanıcıları için bu imgeler farklılık göstermektedir. Kent imgeleri ile mekanlar daha tanınabilir ve algılanabilir olabilmektedir. Teknolojik ve ekonomik gelişmeler neticesinde şehirler gitgide daha niteliksiz bir hal almaya başladı. Çalışmanın yöntemi olarak Konya tarihi kent merkezinin ana caddesi olan Mevlana caddesinin içinde bulunan kent mekanlarının kalitesini Ian Bentley ve arkadaşlarının "Responsive Environments" (Bentley vd, 1985) kitabında değinmiş olduğu ve incelemeleri sonucu ortaya çıkan yedi ana kuram olan; geçirgenlik, çeşitlilik, okunaklılık, sağlamlık, zenginlik, görsel uygunluk ve kimlik

kazandırma üzerinden değerlendirmesini yapacağız. Bu kuramların kentin merkezini oluşturan özellikle tarihi mekanlarda ki mekan kalitesini sorgulayarak yeni bir kent merkezi tasarım önerisini paylaşacağız. Kent kimliğine zarar veren ögelerden ve uygulamalardan bahsederek bunlara alternatif çözüm oluşturabilecek bir tez incelemesi olacaktır.

Anahtar Kelimeler

Konya, kentsel koruma, kentsel tasarım, tarihi kent merkezi.

ABSTRACT

Gökhan KART

A Research On Space Quality In Konya City Center-Mevlana Avenue

Master's Thesis

Konya, 2022

Konya is an old capital city that was established on a large plain in the middle of Anatolia and hosted many civilizations. The city, which was captured by the Anatolian Seljuks shortly after the victory of Manzikert (1071); became the capital of this state. When there was an intense settlement policy within the city wall, the settlement overflowed outside the city wall; Alaeddin Keykubat I (1220-1237) had the outer castle built-in 1221 according to a certain plan in order to ensure the safety of the inhabitants of the city. Historical city centers are the reflection of the physiological, sociological, economic, and political traces of societies from the past to the present. The traditional character and cultural values they reflect hold a special place in the cultural heritage of cities and countries over time. The cultural heritage and local identity values of historical city centers have a sustainable understanding with good spatial planning within the framework of cooperation, increasing the identity and socio-economic value of the city, even more, paving the way for the city to become a tourist city. Such quests are a common quest for the world's most ancient and known cities. Most of the ideas are focused on local identity, international recognition, and marketing of cultural tourism policies.

Plans are made for an urban environment for the preservation of traditional urban fabric and culture. This situation plans to bring monumental and civil architectural works to the fore and meet the demands for tourism and create socio-economic value along with it. The historical city center of Konya is the center where traditional trade flows, and administrative services are provided, and residential and commercial areas are in transit. Konya's historical city center has cultural tourism potential with many examples of buildings from Seljuk, Principalities, and Ottoman periods, apart from many cultural heritages such as İnce Minare Madrasa, Karatay Madrasa, Sırçalı Madrasa, Sahibata Museum, Mevlana Museum.

In order to use these historically important city spaces in the city center of Konya comfortably, they should be readable and accessible spaces. The components required for the perception of urban space are gathered under five headings: urban image element / urban image components, paths, edges, borders, nodes, and landmarks. (Lynch, 1960) The image of the city provides the emergence of the identity of the city. Urban images, which are known to everyone in the city, turn into meeting and dispersal points and contain physical, spiritual, cultural, or other meanings (Lynch, 2010). These images differ for urban users. With city images, places can be more recognizable and perceptible. As a result of technological and economic developments, cities started to become more and more unqualified. As the method of the study, the seven main theories that Ian Bentley et

al. mentioned in their book "Responsive Environments" (Bentley et al., 1985) and emerged as a result of their analysis; We will evaluate it through permeability, diversity, legibility, robustness, richness, visual relevance and identity. We will share a new city center design proposal by questioning the space quality of these theories, especially in historical places that form the center of the city. There will be a thesis review that can create an alternative solution by talking about the elements and practices that harm the urban identity.

Keywords

Konya, urban protection, urban design, historical city center.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Tezin Amacı	1
1.2. Kapsamı.....	2
1.3. Yöntemi.....	2
2. KURAMSAL TEMELLER VE KAYNAK ARAŞTIRMASI.....	4
2.1. Kentin Algılanması.....	4
2.2. Algıyı Etkileyen Etkenler	4
2.2.1. Algıda Değişmezlik	6
2.2.2. Algıda Seçicilik	8
2.2.3. Algısal Organizasyon.....	8
2.3. Kentsel Algı.....	10
2.4. İnsan – Çevre ilişkisi	10
2.5. Maslow İnsan İhtiyaçları	12
2.5.1. Fiziki İhtiyaçlar.....	12
2.5.2. Aidiyet	12
2.5.3. Saygınlık ve Kendi Olma.....	13
2.6. Algı – Çevre İlişkisi	13
2.6.1. Mekânsal Faktörler, Mekânsal Düzen, Mekân Kalitesi.....	14
2.7. Kentsel İmge ve Algı.....	14
2.8. Kentsel Mekan.....	15
2.9. Kentsel Mekân ve Kullanıcı Algısı	18
3. YÖNTEM VE KAPSAM.....	20
3.1. Geçirgenlik	21
3.1.1. Kamu ve Özel	22

3.1.2. Hiyerarşik Düzen	24
3.1.3. Ayrışma.....	24
3.1.4. Görsel Geçirgenlik.....	25
3.1.5. Fiziksel Geçirgenlik.....	26
3.1.6. Çevre Bloğu Geliştirme	27
3.1.7. Çevre bölgelere bağlantılar.....	29
3.1.8. Ada Yapısı	29
3.1.9. Mevcut Sistem	29
3.2. Çeşitlilik	35
3.2.1. Alan Belirlemek.....	39
3.2.2. Yaya Aksları	41
3.3. Okunabilirlik	42
3.3.1. Lynch'in Beş Ögesi	45
3.3.2. Okunabilirlik Analizi	47
3.4. Sağlamlık.....	48
3.4.1. Büyük Ölçekte Sağlamlık.....	49
3.4.2. Küçük Ölçekli Sağlamlık.....	50
3.4.3. İç Mekân Düzeni.....	50
3.4.4. Dış Mekanlar	51
3.5. Görsel Uygunluk	55
3.6. Zenginlik	60
3.6.1. Görsel Zenginlik	61
3.7. Kimlik Kazandırma	62
4. TARİHİ KONYA KENT MERKEZİ KENTSEL KİMLİK ÖGELERİ	64
4.1. Konya Tarihi Kent Merkezi	64
4.1.1. Mevlana Caddesinin Tarihi Geçmişi ve Gelişimi.....	66
4.1.2. Alanın Kent Kimliği	74
4.2. Meydanların Kentteki Yeri.....	82
5. SONUÇ	88
6. KAYNAKÇA	95
ÖZGEÇMİŞ	101

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1 Gün Batımında Üç Ağaç Ya Da Bir Kedinin Yüzü (Url 1, 2021).....	6
Şekil 2 Şekil Değişmezliği (Cirhinlioğlu, t.y.).....	7
Şekil 3 Büyüklük Değişmezliği (Url 2, t.y.)	7
Şekil 4 Renk Değişmezliği (Url 3, 2009).....	8
Şekil 5 Şekil-Zemin Organizasyonu (Orjinal, 2022)	9
Şekil 6 Algısal organizasyonda Gruplama (Reddit, 2020).....	9
Şekil 7 Algısal Organizasyonda Tamamlama (Url 7, t.y.).....	10
Şekil 8 Kullanıcıların Mekana Atfettikleri.....	11
Şekil 9 İzmir/Deniz: İzmirliilerin Denizle İlişisini Güçlendirme Projesi (ARKİV)	15
Şekil 10 Beylikdüzü Yaşam Vadisi (Url 5, t.y.)	16
Şekil 11 Hamamyolu Urban Deck (Url 6, t.y.)	16
Şekil 12 Konya Bedesten Çarşısı- Mekanda Çeşitlilik (Orjinal, 2022).....	18
Şekil 13 Geçirgenlik-Aynı alan içinde iki yerleşim çözümü (Bentley vd, 1985).....	21
Şekil 14 Görsel geçirgenlik (Yavuz, 2014).....	22
Şekil 15 Kamusal Yollarla Çevrili Arazi (Bentley vd, 1985).....	23
Şekil 16 Hiyerarşik Düzen- Cul de Sac (Reddit, 2020)	24
Şekil 17 Ayrışma (American Heart Association, 2022).....	25
Şekil 18 Kamusal Cephe ve Özel Alan (Orjinal, 2022).....	26
Şekil 19 Çevre Blok Gelişimi (Orjinal, 2022)	27
Şekil 20 Yarı Açık Alan Görüşü (Orjinal, 2022)	28
Şekil 21 Mevlana Cad. Ana Cadde Analizi (Orjinal, 2022)	30
Şekil 22 Alan- Ana Cadde Bağlantı Grafiği-Mevlâna Cad. (Orjinal, 2022).....	31
Şekil 23 En Çok Bağlantı Grafiği (Orjinal, 2022)	32
Şekil 24 Çevre Blok Bağlantı Yolları (Orjinal, 2022)	33
Şekil 25 Çevre Blok Ön- Arka Kısımları (Orjinal, 2022).....	33
Şekil 26 Çevre Blok Tasarım Örneği/Kapu Cami-Mevlana Cad.....	34
Şekil 27 Sokak Tipleri (Bentley vd, 1985).....	35
Şekil 28 Yürüme Aksı (Orjinal, 2022).....	38
Şekil 29 Karışık Kullanım Alan (Url 7, t.y.).....	38
Şekil 30 Yürüme Çevre Hesabı (Orjinal, 2022).....	41

Şekil 31 Yaya Aksları ve Güçlü Binalar (Orjinal, 2022).....	42
Şekil 32 Geleneksel Şehir-Alaaddin Tepesi, Konya (Url 8, t.y.).....	43
Şekil 33 Modern Şehir-Söğütözü, Ankara (Url 9, t.y.).....	44
Şekil 34 Köprü Altı Yaya Kaldırımı (Url 10, t.y.).....	44
Şekil 35 Lynch 5 Öge (Orjinal, 2022).....	45
Şekil 36 Mevlana Cad. Lynch Analizi (Orjinal, 2022).....	48
Şekil 37Binalar da Sağlık Faktörleri (Orjinal, 2022).....	49
Şekil 38 Bina Kenarları-Bedesten, Konya (Url 11, t.y.).....	51
Şekil 39 Yaya Sirkülasyonu İlişkileri (Orjinal, 2022).....	52
Şekil 40 Kent Mobilyası Oturma Çeşitleri (Orjinal, 2022).....	53
Şekil 41 Kent Mobilyası Örneği-1 (Url 12, t.y.).....	54
Şekil 42 Kent Mobilyası Örneği-2 (Url 14, t.y.).....	54
Şekil 43 Kent Mobilyası Örneği-3 (Url 14, t.y.).....	54
Şekil 44 Kent Mobilyası Örneği-4 (Url 14, t.y.).....	55
Şekil 45 Konya Valilik Önü (Orjinal, 2022).....	57
Şekil 46 Mevlana Caddesi-Cephe Yenileme (Orjinal, 2022).....	57
Şekil 47 Mevlana Caddesi Cepheleri (Url 15, t.y.).....	57
Şekil 48 Detay İpuçları (Orjinal, 2022).....	58
Şekil 49 Cephe Elemanları Farklı Düzenlerle, (Pinterest, t.y.).....	58
Şekil 50 Bitişik Nizam, (Url 16, t.y.).....	59
Şekil 51 Blok Nizam, (Url 17, t.y.).....	59
Şekil 52 Cultural Corridor Çarşı -Mekanda Çeşitlilik (Url 18, t.y.).....	60
Şekil 53 Mevlana Caddesi Eski Hali, Büyük Ölçek Alan, (Url 19, t.y.).....	61
Şekil 54 Israel Plads,Copenhagen (Url 20, t.y.).....	63
Şekil 55 Kayalı Park (Url 15, t.y.).....	65
Şekil56 Konya Tarihi Kent Merkezi (Koray ÖZCAN,2009).....	65
Şekil 57 Kent Merkezi Önemli Noktalar (Orjinal, 2022).....	66
Şekil 58 Mevlana Müzesi (Mevlana Türbesi, 2013).....	67
Şekil 59 Alaaddin Tepesi (Alaaddin Tepesi, 2013).....	69
Şekil 60 14.yy Konya (Önge, 2018).....	70
Şekil 61 16.yy.-18.yy. Arası Kent Dağılımı (Önge, 2018).....	70
Şekil 62 İplikçi Cami, (Orjinal,2020).....	71

Şekil 63 Şerafettin Cami (Konya.gov.tr, t.y.)	72
Şekil 64 Karatay Medresesi (Karatay Medresesi, 2020).....	73
Şekil 65 İnce Minareli Medrese (İnceMinareliMedrese, 2013).....	73
Şekil 66 Konya İmar Planı Kentsel Arazi (Yenice, 2012).....	74
Şekil 67 Konya İmar Planı ve Kentsel Arazi Kullanım Şeması (Yenice, 2012).....	74
Şekil 68 1954 Konya İmar Planı Kentsel Arazi Kullanım (Yenice, 2012).....	75
Şekil 69 1965 Konya İmar Planı (Yarışma Projesi) ve Kentsel Arazi Kullanım Şeması (Yenice, 2012).....	75
Şekil 70 1965 Konya İmar Planı Kentsel Arazi Kullanım (Yenice, 2012).....	76
Şekil 71 Mevlana Meydanına Kuş Bakışı Gece Görüşü (AA, 2020)	78
Şekil 72 Geçirgenlik Analizi, (Orjinal 2022).....	78
Şekil 73 Alan Yerleşim Analizi	79
Şekil 74 Okunabilirlik Analizi	79
Şekil 75 Yaya Uzaklık Tablosu.....	80
Şekil 76 Mevlana Caddesi (Google Maps, t.y.)	81
Şekil 77 Mevlana Meydanı ve Selimiye Cami (Hakimiyet Gazetesi, 2019)	85
Şekil 78 Pizza Del Campo,İtalya (Url 22, t.y.)	86
Şekil 79 Korint’de Bir Agora Planı (Gökgür, 2017).....	87
Şekil 80 Roma Döneminden Bir Forum Örneği (Gökgür, 2017)	87
Şekil 81 Yeşil Aks (Orjinal, 2022).....	90
Şekil 82 Mevlana Caddesi Girişi Dükkan Cepheleri (Orjinal, 2022)	91
Şekil 83 Kent Mobilyaları ve Çöp Konteynerleri	91
Şekil 84 Yaya Aksı (Orjinal, 2022).....	92
Şekil 85 Turizm Bölgeleri (Orjinal, 2022).....	93
Şekil 86 Çevredeki Ara Otoparkların Durumu (Orjinal, 2022)	94

1. GİRİŞ

Konya, Anadolu'nun orta kısmında, geniş bir ovada kurulmuştur. Burada iskân, Frig dönemine (MÖ. VIII-VI. Yüzyıllararası) dayanmaktadır. Malazgirt zaferinden (1071) kısa bir müddet sonrasında Anadolu Selçuklularının eline geçen şehir; bu devletin başkenti olmuştur. Sur içinde yoğun bir iskanlaşma politikası olunca iskân surun dışına taşmış; I. Alaeddin Keykubat (1220-1237) şehirde oturanların güvenliğini sağlamak için 1221'de dış kaleyi belli bir plan dâhilinde inşa ettirmiştir. Tarihi kent merkezleri, geçmişten günümüze toplumların meydana getirdiği fizyolojik, sosyolojik, ekonomik ve politik izlerin mekâna yansımalarıdır. Yansıttıkları geleneksel karakter ve kültürel değerler, kentlerin ve ülkelerin zaman içerisindeki kültürel mirası için özel bir yer tutar.

Konya kentinin en önemli tarihi yeri olan ve turizm açısından en stratejik ve kritik lokasyonu olma özelliğini kendin de barındıran Mevlana – Alaaddin aksı, Konya kentsel kimliği üzerine yeniden değerlendirme çalışması yapıp, kentsel tasarım önerisi sunulması adına önemli bir bölge olma özelliğine sahip. Tarihi arka planı ve kentsel örgüsü bir ortaçağ sürecinden başlayıp modern mimariye kadar süren bölge, kentsel ölçekte hala bir dizi değişikliğe maruz kalmaktadır. Yazı boyunca bahsedilen kent değişkenleri mekânsal veya kavramsal olarak ortaya çıkabilir. Yerel olmayanlarla birlikte kültürel değerini yitiren mekânlar, kentte yaşayan bireyin aidiyet duygusunu zedeler. Bu durum bir kopuşu ortaya çıkarır. Sadece biçim ve görsel kaygıları dikkate almak, kent hafızasının sapmasına neden olur. Hızlı değişen etkenler, günümüz kentlerinin algılamasında negatif bir etki yaratır. Hafızanın ve toplumun geleceği için önemli bir etken olan fiziksel çevrenin, iyi planlanmış mimarlık ve kent ilişkisi önermede esas alınan öncül olmalıdır.

1.1. Tezin Amacı

Kentler gelişirken ve büyürken ortaya çıkan en büyük sorunlar; kentlerin gelişim ve değişim süreçlerindeki yönlendirme, uygulama, ve denetlemedeki eksikliklerdir. Kentlerdeki fiziki ve sosyo-kültürel etkenler çerçevesindeki değişimi gözardı etmek kente büyük bir zarar verecektir. Şehir planlama, mimarlık ve peyzaj mimarlığı disiplinlerinin ortaklaşa derdi olan kentler, kentsel tasarım çalışmaları daha büyük bir öneme sahip olmaktadır. (Alpay & Gökgür, 2019)

Tarihi şehir merkezlerinin sahip oldukları kültürel miras ve mahalli kimlik değerlerinin, geniş katılımlı, işbirliği içerisinde ve şeffaf bir çerçevede stratejik mekânsal planlama ile sürdürülebilir bir anlayışa kavuşması için arayışlar, kentsel planlama tartışılıyor (Drost 1996, Larkham 1996, Steinberg 1996).

Ortaya atılan fikirlerin çoğunda, yerel kimlik, uluslararası alanda öne çıkma ve kültürel turizm politikalarının pazarlanmasına yönelik kentsel yenilenmeye odaklanmaktadır (Tiesdell vd., 1996, Ashworth ve Tunbridge, 2000, Orbaşlı 2000). Stratejiler geleneksel şehir dokusunun ve kültürünün korunmasının yanısıra; kent merkezlerinin niteliksizleşen bir çevreye dönüşünün engellenebilmesi, işlevsizleşen yada atıl yapıların kent yaşamına kazandırılması ve toplumu iyileştirici politikaların geliştirilmesini amaçlamaktadır (Ley 1981, Romaya ve Alden 1994, Madgin 2010). Bu durum kent merkezlerine yönelik planlama arayışlarının, anıtsal ve sivil mimarlık çalışmalarının korunup bu haliyle turizme yönelik taleplerin karşılanmasının ötesinde; sosyo - ekonomik anlamda farklı stratejilerle kentsel yenileme uygulamalarının olduğu söylenebilir.

1.2. Kapsamı

Konya tarihi şehir merkezi, coğrafi merkez konumunda yer alan, geleneksel ticaretin aktığı, yönetim hizmetlerinin olduğu, konut ve ticaret alanlarının geçişi durumunda olan merkezidir. Tarih boyunca Konya, Anadolu içinde önemli bir yerleşim yeri olmuştur. Birçok medeniyete başşehirlik yapmış ve bu medeniyetlerin izini günümüze ulaştırabilmiştir. Konya tarihi kent merkezi İnce Minare Medresesi, Karatay Medresesi, Sırçalı Medrese, Sahibata Müzesi, Mevlana Müzesi şeklinde birçok kültürel mirasın dışında, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinden kalma birçok yapı örneği ile kültür turizmi potansiyeline sahiptir. Mevlana Celâleddin Rumi'nin felsefesine ev sahipliği yapması ve islam turizmi yönüyle uluslararası düzeyde de önemli bir yere sahiptir.

1.3. Yöntemi

Burada bu bölgenin durumu kent ölçeğinde, alt başlıklar halinde incelenecektir. Bu tez yazısında ortaya çıkan alt başlıkların hepsi kentsel mekan örgüsünde önemli yer

tutmaktadır. Buradaki başlıkları tek tek tarihi Konya kent merkezinin önemli bir mekanı olan Mevlana caddesine yönelik bir tasarım önerisi çerçevesinde inceleyerek, kentin bu önemli bölgesinin yeniden değerlendirilmesi noktasında kentsel tasarım katkısı sunabilmesi için; Bentley vd.'nin "Responsive Environments" kitabında yapmış olduğu kentsel analiz ve karşılaştırmalardan yararlanarak, alana dair öneriler, kentin kimliği üzerindeki etkileri üzerine bir öneri geliştirme amaçlanmaktadır.

2. KURAMSAL TEMELLER VE KAYNAK ARAŞTIRMASI

2.1. Kentin Algılanması

Kentler, yaşayan bir merkez olarak kullanıcısı ile bir bütün olarak tanımlanmalıdır. Yaşamlarının her kısmında insanları kentin farklı kısımlarında görebiliriz. Kent mekânları farklı işlevleri olan alanlardır. Kent mekânı hangi kullanım amacıyla olduğunun önemi olmadan, algılanabilir ve rahat kullanılabilir olmalıdır. Mekânı deneyimleyenlerin duygu ve düşüncelerinin farklılığı, kentsel mekânın farklı bir algı ile algılanmasına sebep olur. Ortak deneyimler zamanla kentsel mekânda ortak bir algı yaratmış olsa da kişisel tercihler ve mekana dair düşünceler farklılık göstermektedir. Ortak faydalanılan kentsel mekânların kullanılabilmesi için rahat algılanabiliyor olması gerekmektedir. Değişen ve gelişen Dünya da özellikle post modernizm etkisiyle kötü ve niteliği zayıf kentsel mekânlar oluşmaktadır. Trafik odaklı değişen kentlerde, kentsel deneyim giderek azalmaktadır. Bu sebeple kentsel mekan algısı giderek zayıflamaktadır. Bir kenti anlamak ve algılamak için yaya sirkülasyonunun olması lazım. Kentsel mekânı yaya olarak deneyimleyenler, kentsel mekânı rahatça algılayabilmektedir. Yürüyüş alanlarına ve yaya sirkülasyonuna göre tasarlanan kentsel mekanlar kullanıcının daha çok tercih ettiği mekanlardır. Buna ek olarak sosyalleşme aktivitelerinin çok olması, güvenilirlik, estetik anlayış, tarihi merak gibi sosyolojik ve psikolojik etkiler kullanıcı tarafından olumlu algı oluşturur. Bu çalışmada, kentsel mekânın kullanıcı algısına ve kentsel tasarımda algılanabilirliğin etkisi de incelenecektir. Bu kapsamda kentsel mekânda kullanıcı algısı üzerine yapılan inceleme de Mevlana Caddesi ve yakın çevresi, kullanıcının profiline ve alan da çeşitlilik, okunabilirlik, erişilebilirlik ve imgenelenebilirlik gibi değerler ve kıstaslar üzerinden ölçmeye yönelik sorulara cevap aranmıştır. Değerlendirmelere sonucunda kentsel mekânda kullanıcı algısının daha fazla gelişimine yönelik kentsel tasarım önerileri ortaya konmuştur.

2.2. Algıyı Etkileyen Etkenler

Algıyı, içeride ve dışarıda etkileyen etkenler vardır. İç faktörler, psikoloji ile alakalı (Büyükçelen, 2007 den Kaptan, 2018). Algı, kişinin sosyo-kültürel, eğitim, aile,duygu ve düşünceleri gibi kişinin sahip olduğu etmenlere göre farklılaşmaktadır (Çağlayan ve ark., 2014 dan Kaptan 2018). Dış etkenler de bulunan mekânsal etki ile ilgilidir.

Mekânın ölçüleri değişmeden renk, doku ve biçim de olan değişiklikler ile algı değişebilmektedir. Açık veya koyu renkler mekanda farklı algıları oluşturabilmektedir. Açık renkler koyu renklere göre mekanda daha anlaşılır olabiliyor.” Doku ile ilgili olarak ise Hesselgren (1977), dokusuz nesnelere soyut, dokulu nesnelere somut olarak algılandığı belirtmektedir (Aslan ve ark., 2015).”(Kaptan,2018)

Algının kişiyle alakalı bir durum olup olmadığı hakkında çeşitli görüşler vardır. “Bazı araştırmacılar algının insan beyninde var olan bir işlev olduğunu belirtirken bazıları sonradan kazanıldığını ifade etmektedir (Özkalp ve ark., 2004 dan Kaptan, 2018).”

Algının öğrenmeye etkisini araştıran araştırmacılar, bazı algı durumlarının doğuştan bazılarının ise sonradan öğrenilebildiği görülmektedir. Nesnelere temel özelliklerini algılama, zemin ve nesnenin algılanması gibi durumlarda, doğuştan ortaya çıkan algı mekanizmasının olduğu görülmektedir. Bir diğer doğuştan elde edilen algı da şekil-zemin algısıdır. Görmeyen bir bireyin, gördükten sonra şekil-zemin algısı oluşmaktadır. Bu duruma bakıldığında şekil-zemin algısının doğuştan elde edilen bir algı olduğu yorumunu yapabiliriz.

Algı yanılgısı, duyularımızın hatalı algılanması ile ortaya çıkmaktadır. Kişide oluşan algı yanılgısı, bir durumu, çevreyi yada bir nesneyi gerçekte olduğundan farklı algılanması ile ortaya çıkmaktadır. İki türlü yanılgıya vardır ; fiziksel ve psikolojik. “Kanizsa üçgeni: Beyin, tek tek öğeleri düzenler ve ortada hiçbir üçgen olmamasına rağmen, beyaz bir üçgen görünür” (Url 1, 2021). Tren raylarının uzaklaştıkça birleşik gibi algılanması, ufukta çizigisi fiziksel yanılgıya örnektir; psikolojik yanılgıya, cansız nesnelere karanlıkta canlı olarak algılanması, gece dışarıdan gelen bir rüzgâr sesinin hırsız sesi olarak algılanması örnek verilebilir (Url 1, 2021). Kötü bir olayın gerçekleştiği mekânda o mekânı güvensiz olarak algılanması psikolojik algıya örnek gösterilebilir.

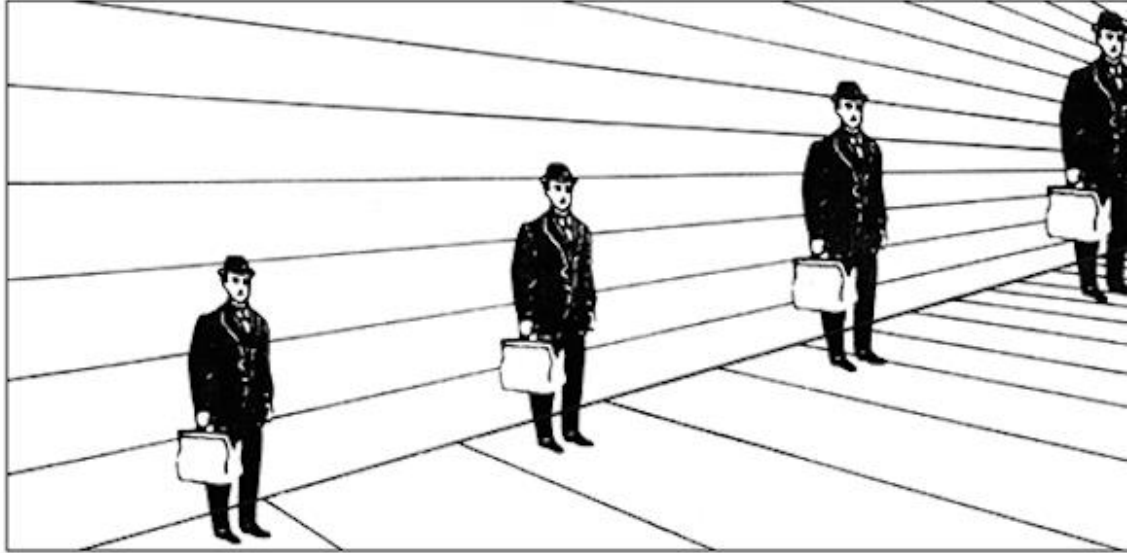
Şekil 1 Gün Batımında Üç Ağaç Ya Da Bir Kedinin Yüzü (Url 1, 2021)

2.2.1. Algıda Değişmezlik

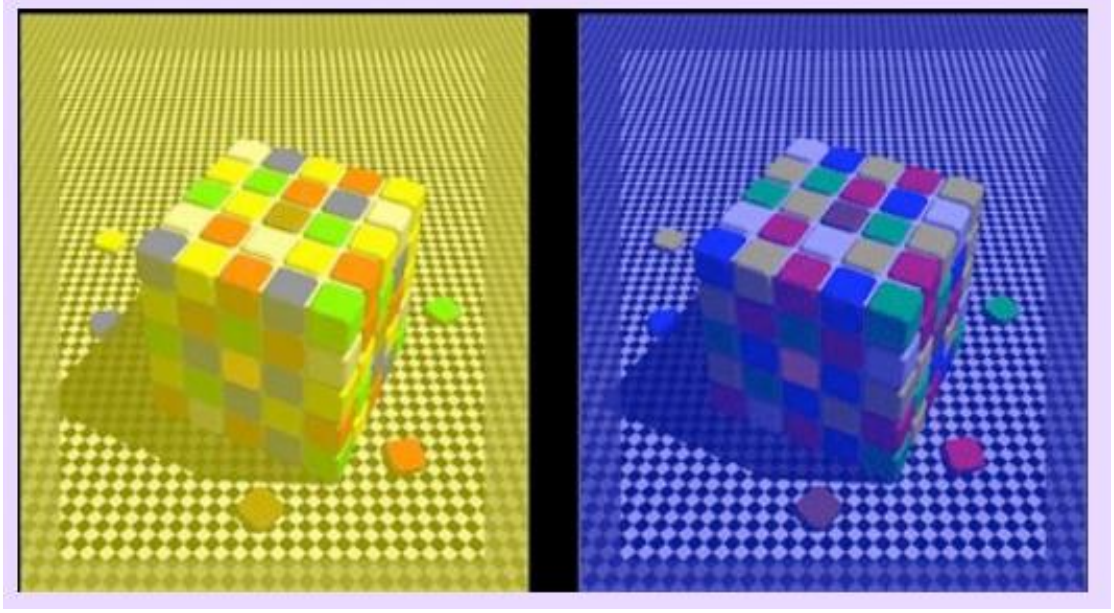
“Algısal değişmezlik; bireyin, farklı ışık, açı ve uzaklığa rağmen tanıdık bir nesneyi tanıyabilme becerisi, eğilimi” olarak tanımlanmaktadır (Acartürk ve ark. , 2013 dan Kaptan,2018). Bir mekanı önceden tanımlayan bireyin, zihninde algıladığı mekanı daha sonra mekan değişim gösterse de algılama biçimi değişmemektedir. Algıda temel olarak 3 değişmezlik vardır. Bunlar; **şekil değişmezliği, büyüklük değişmezliği, renk ve parlaklık değişmezliği.**

Şekil 2 Şekil Değişmezliği (Cirhinlioğlu, t.y.)

Şekil 3 Büyüklük Değişmezliği (Url 2, t.y.)

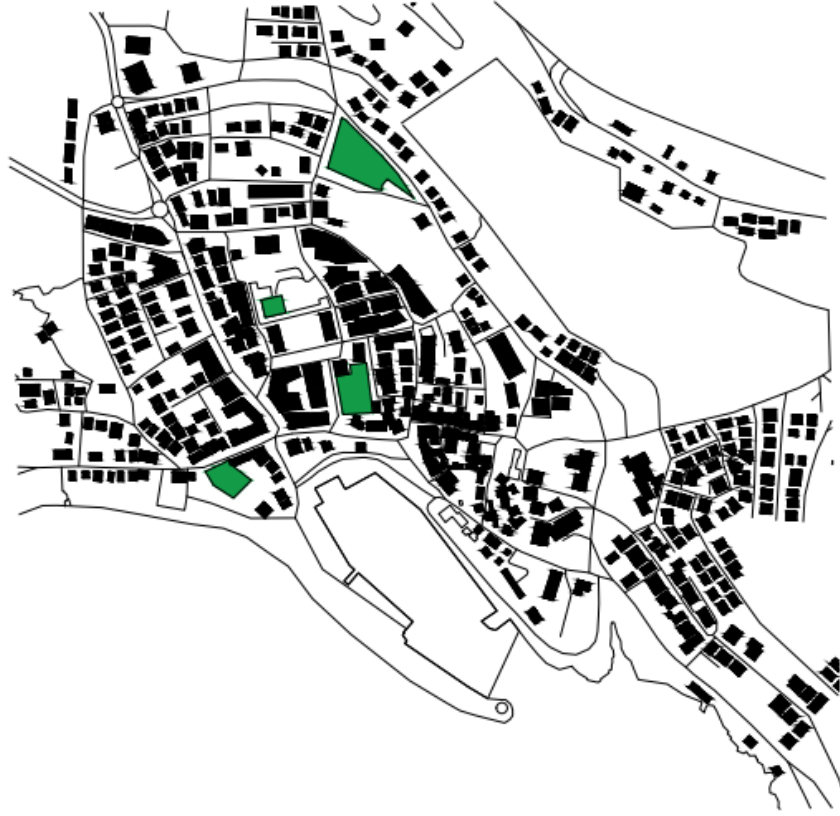
Şekil 4 Renk Değişmezliği (Url 3, 2009)

2.2.2. Algıda Seçicilik

Kişilerin dış etkenlerden almış olduğu uyarı ile tecrübeleri, hayat görüşü, duyguları ve buna benzer etkenlerle birleştirerek zihninde oluşturduğu anlamlar bütünüdür (Aytem, 2005 den Kaptan,2018). ‘‘Bu nedenle farklı kişiler tarafından aynı nesne ya da mekân farklı şekilde algılanmaktadır. Kişilerin ilgilendikleri ve dikkatlerini çeken konularda algıları daha fazla ve seçicidir (Göksu, 2012)’’. Buna örnek olarak fiziksel engelli bireyin, kentsel mekân içinde onun hayatını kolaylaştıracak alanları daha hızlı bir şekilde algılamaktadır.

2.2.3. Algısal Organizasyon

‘‘Birbiri ile uyum içerisinde olan çevre ve nesnelerin kişinin beyinde gruplandırılmasına algısal organizasyon denilmektedir. Algısal organizasyonu, benzerlik, yakınlık, devamlılık (süreklilik), gruplama, tamamlama, zıtlık, simetri gibi faktörler etkilemektedir (Göksu, 2012)’’. Algısal organizasyon 3 çeşittir; şekil-zemin ilişkisi, gruplama ve tamamlamadır.

Şekil 5 Şekil-Zemin Organizasyonu (Orjinal, 2022)

Şekil 6 Algusal organizasyonda Gruplama (Reddit, 2020)

Şekil 7 Algısal Organizasyonda Tamamlama (Url 7, t.y.)

2.3. Kentsel Algı

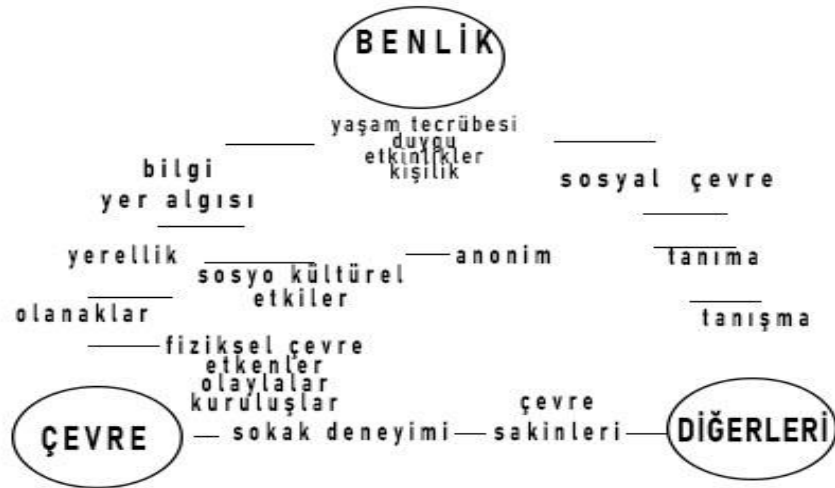
‘‘Rapoport (1977), çevreyi, doğal bileşenler ve insanların oluşturduğu yapay bileşenlerden meydana gelen bir organizma olarak tanımlamaktadır (Tayyare, 2007)’’. Çevrenin, fiziksel, duygusal ve psikolojik özellikleri vardır. Kent çevresinin duygusal ve fiziksel durumları bir arada olmasının sebebi kullanıcıdır. Çevreyi kullananların sosyal ve kültürel özellikleri çevreyi belirlemektedir. Bu durum çevreyi kullananlarda çevre psikolojisi yaratmaktadır. Kent çevresi okunabilir, şeffaf, sürdürülebilir bir yapıya sahip yapay ve doğal etkenlerle kullanıcı ile bağ kurmaktadır. ‘‘Kısacası kentsel çevre ve insan birbirini tamamlamaktadır (Erkan, 1996)’’.

2.4. İnsan – Çevre ilişkisi

Çevreyi kullanıcının algılaması ile insan- çevre ilişkisi ortaya çıkmaktadır. Mekân kullanıcısı, çevreyi algıladıktan sonra tepki vermektedir (Firdin, 2000).

‘‘Merleau-Ponty de mekânsal algıyı ‘‘yaşantı’’ kavramında temellendirerek algının bilgiye dönüşmesinin belli referanslarla olduğunu ve her algının da yaşam süresi boyunca bir öncekinden aldığı referanslarla gerçekleştiğini ifade etmektedir. Mekânsal algı ile karşımıza çıkan iki önemli isim Lynch ve Norberg-Schultz’dur. Kevin Lynch, mekân algısı kavramını kent ölçeğinde çalışmış, kentsel algının önemini vurgulayarak kullanıcının, kenti okuma ve anlamlandırma süreci üzerine odaklanmıştır. Kent mekânın algılanması için gereken bileşenleri kentsel imaj ögesi /kent imgesi bileşenleri olarak yollar, bölgeler, sınırlar, düğüm/odak noktaları ve işaret öğeleri olarak beş başlıkta toplamıştır (Lynch, 2010: 51-87)’. (Solak, 2017)

Norberg-Schulz, mekânsal algıyı oluşturan, etmenleri ‘‘merkez veya yer (yaklaşma), yönler ve yollar (süreklilik) ve alanlar/ilgi alanları (sınır)’’ * olarak belirlemiştir (Özen, 2006: 3-4). Mekan etkenleri insan çevre ilişkisinde en önemli etkenin mekânsal deneyim olduğunu vurgulayarak, kent mekanının hareketli ve hareketsiz etkilerle denge ve mekânsal algıyı ve oluşumunu anlamlandırmaya çalışmıştır. Buradan hareketle sonuca varacak olursak mekân algısının oluşması için duyular ve zihin birlikte çalışmaktadır. Kullanıcıların psiko-sosyal halleri, mekanda bulunan zaman, aydınlatma ve ışıklandırma, konum vb. gibi fiziksel faktörler mekân algısını ortaya çıkarır. Mekân, fiziksel ve zihinsel olarak hafızalarda oluşmakta ve kişilerin bilişsel haritaları çizilmektedir. (Solak, 2017)

Şekil 8 Kullanıcıların Mekana Atfettikleri

Kaynak :Per Gustafson, ‘‘Meanings Of Place: Everyday Experience And Theoretical Conceptualizations’’, Journal Of Environmental Psychology, 21, 2001, s.10.

2.5. Maslow İnsan İhtiyaçları

2.5.1. Fiziki İhtiyaçlar

Maslow (1943), insanların ihtiyaçlarını bir hiyerarşik düzen de açıklamıştır. Bunlar; fiziki, güvenlik, aidiyet, saygınlık ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarıdır. (Şeker, 2014'den Kaptan,2018). Fiziki ihtiyaçlar; açılmak, susamak, dinlenmek vb. durumlardır. Daha sonra güven ihtiyacı ve ait olma gelir (Şeker, 2014'den Kaptan 2018). Kentsel mekân tasarımı, kullanıcının gereksinimleri gözetilerek tasarlandığında mekan oluşumunu başarıya ulaştır. ‘‘Fiziksel ihtiyaçlara cevap verebilen, farklı kullanım alanlarına sahip ve güven veren kentsel mekânlar daha çok tercih edilmektedir (Atabek, 2002'den Kaptan,2018).

2.5.2. Aidiyet

Kişinin kendini tanımladığı çevre ve kimlik, aidiyet ile bağlantılıdır. ‘‘Çünkü her ne kadar toplum bireyi belli bir kimlikle tanımlıyorsa da birey kendini söz konusu kimliği oluşturan topluluğa dâhil/ait hissetmiyorsa, o kimliğe sahip olduğu söylenemez (Aydın, 1999: 12'den Solak,2017)’’. ‘‘Aidiyet ve yere bağlılık, benliğin oluşması, bireysel ve toplumsal kimliğin tanımlanmasında önemli bir rol oynamaktadır (Spencer, 2005'den Kaptan 2018)’’. ‘‘Aidiyet duygusu, kişi ve çevre bağlantısında ki dinamik ve karşılıklı etkileşimin sonucu olarak gelişmektedir (Manzo, 2003: 52'den Solak,2017)’’.

‘‘Aidiyet kavramı, kentsel mekân için kullanıldığında kişilerin kendilerini bir mekânın parçası olarak görmeleri, dolayısıyla kendilerini o mekân üzerinde hak ve sorumluluk sahibi hissetmeleri durumunu ifade etmektedir. Mekâna bağlılık, ait olma hissini besler ve bireyin ait olunan yerleşimin bir parçası olmasına neden olur (Sancar ve Severcan, 2010: 298'den Solak,2017). Bütün bunlardan öte olarak mekân aidiyetinin güvende hissetme duygusu ile desteklendiği görüşü de vardır. Çünkü insanlar, tanıdık mekânlarda daha güvende hissedip sonra da aidiyetini geliştirmektedir (Erniş, 2012: 144).

2.5.3. Saygınlık ve Kendi Olma

Maslow'un hiyerarşisinde son iki madde de ki saygınlık ve kendi olma durumu, bireyin sosyal ihtiyaçlarına işaret etmektedir. Temel ihtiyaçlar giderildikten sonra bunlar talep ediliyor. Geçim derdinde ki birinin kariyer isteği olmaz. (Şeker, 2014).

Teknolojinin gelişmesiyle ile yaşam tarzları değişerek, kent yaşamına da etki yapmaktadır. Kontrolsüz büyüyen kentler de yaşam hızlı bir şekilde devam ettiği için yaşam biçimi ve insan davranışı da etkilenmektedir.

2.6. Algı – Çevre İlişkisi

Algı, orayı kullananlarla çevresindeki mekanların ilişkisiyle meydana gelmektedir. Psikolojik olarak çevreden etkilenen mekanı kullanan kişiler, bu etkiyle çevre etkileşimine geçmektedir. Mekân da değişkenlik gösteren fiziksel, sosyo-kültürel, ekonomik, manalı yada aynı olan durumlar farklı algılar oluşturmaktadır. Bu durum kullanıcıların davranışlarına da yansımaktadır. Kültürleri benzer hatta aynı olan kullanıcılar bile mekanı farklı algılamaktadır. Bu durum da mekan da farklı davranışlar göstermelerine yol açabilmektedir. Bu durum kullanıcıların farklı yaşam ve dünya görüşlerinden kaynaklanmaktadır. "Yine de aynı mekânsal alanlar farklı kullanıcılarda aynı davranışsal hareketlerle bütünleşebilmektedir "(Atabek, 2002).

"Krupat (1985), çevresel ilişki konusunda insan-çevre ilişkisini, çevresel determinizm, possibilizm ve probabilizm şeklinde açıklamıştır. "(Kaptan,2018)

"Buna göre çevresel determinizm, kişinin tercihlerini etkilemektedir. Kişinin çevresi ile ilişkisinde etkin rol oynayamadığını ve sürekli zorlayıcı bir etkinin altında kaldığını belirtmektedir. Possibilizm yaklaşımı ise, kişinin çevre ortamında daha çok söz sahibi olduğunu ve kararlarını, tercihlerini kendisinin verebildiğini anlatmaktadır. Son olarak probabilizm anlayışı, kişiye yeni tercihler oluşturmaz. Sadece seçimini etkilemekte ve yönlendirmektedir "(Atabek, 2002 den Kaptan,2018).

"Bu yaklaşımlar kentsel çevre-insan ilişkileri açısından yorumlandığında; aslında her birinin belirli düzeyde etkili olduğunu görebilmekteyiz. Determinizm yaklaşımı, kullanıcılara zorla dayatılan ve tercih etmek zorunda bırakılan mekânları açıklamaktadır. Possibilizm, kaliteli ve başarılı mekânların kişiler tarafından daha çok tercih edildiğini ve

probabilizm de henüz yapılaşmamış çevrenin ya da belirli bir kültüre, düzene, yapıya sahip olan mekânın, tasarımcıya nasıl şekillenmesi hakkında fikir vererek yönlendirdiğini açıklamaktadır” (Erdönmez ve Akı, 2005 den Kaptan, 2018).

2.6.1. Mekânsal Faktörler, Mekânsal Düzen, Mekân Kalitesi

Kentsel mekân içinde ki çevresel elemanlar ve ilişkisi de algıyı etkileyen faktörlerdir. Bunlar mekânsal düzen, mekân kalitesi, işaret öğeleri ve odak noktaları olarak açıklanmıştır.

“Mekâna şekil veren yapıların oranları, büyüklüğü, sıklığı, ilişkisi kişilerde farklı izlenimlere sebep olmaktadır. Dolayısıyla kişinin mekân davranışını da direkt etkilemektedir” (Aydemir ve ark., 2004 den Kaptan,2018).

“Lynch (1984), mekânsal tercihi artıran kalite kavramının mekânın canlılığına, duygusuna, uygun özellikte olmasına, erişilebilir ve kontrollü olması ile gerçekleşeceğini belirtmiştir “(İnceoğlu ve Aytuğ, 2009 den Kaptan,2018).

“İşaret öğelerinin bulunduğu kent ile bütünleşmesi, kent haklının işaret ögesini ve mekânı sahiplenmesini sağlayacaktır” (Biçer Erkan, 2002 den Kaptan,2018).

2.7. Kentsel İmge ve Algı

Kevin Lynch (1965) “Kentın İmgesi” kitabına baktığımız da, kent imgesinin beş ana başlık da incelemektedir. Bunlar; bağlantılar, sınırlar, bölgeler, odak alanları ve nirengi noktaları. Lynch e göre, kent imgesini ortaya çıkaran etmenlerin ifadesinde imge haritası oluşturularak bu beş öğeyi semboller halinde ortaya koyup, kentın bir özeti ortaya çıkartılabilir. Bu durum da soyutlanmış bir kent imgesini daha iyi bir şekilde ifade etmemize olanak sağlayabileceğini ortaya koymuştur. Kent imgesi haritası, değerlendirme yapılırken hangi ölçeğin kullanıldığı önemli bir yer taşımaktadır. Kent ölçeğiyle yapılan değerlendirme ile mahalle ölçeği arasında farklı bir değerlendirme ortaya çıkacaktır. (Ersoy, 2016)

2.8. Kentsel Mekan

“Kentsel mekân, kişilerin sosyo-kültürel yapısı, yaşayış biçimleri, eğitim durumu gibi değişkenlere göre şekillenen; doğal ya da yapay, fiziksel müdahale edilen veya edilmeyen ve sürekli değişim-dönüşüme açık alanlardır ” (Erkan, 1996’den Kaptan,2018).

Krier (1979), kentsel mekânı farklı ölçülere sahip ve şekillerde tanımlar, okunabilir biçimler mekanları diğer dış mekan öğelerinden ayırmaktadır. Krier’ e göre kent mekanlarını oluşturan elemanların ve şekiller estetik açıdan kaliteli olmalıdır. Ayrıca kent tasarımında mekânın önemini vurgulamaktadır. Burada sokak ve meydanlara değinmektedir. Kentsel mekânı oluştururken meydanlardan yola çıkmıştır. Krier, “kentsel mekânların, kare, üçgen ve daireden oluştuğunu belirtmektedir. Ona göre bu şekiller, kentsel mekânda birbirine eklemlenerek, dizilerek ve farklı şekilde birbiriyle etkileşim halinde olarak kentsel mekânda algıyı oluşturmaktadır” (Kaptan, 2018).

FARKLI ÖLÇEKTEKİ KENTSEL MEKANLAR

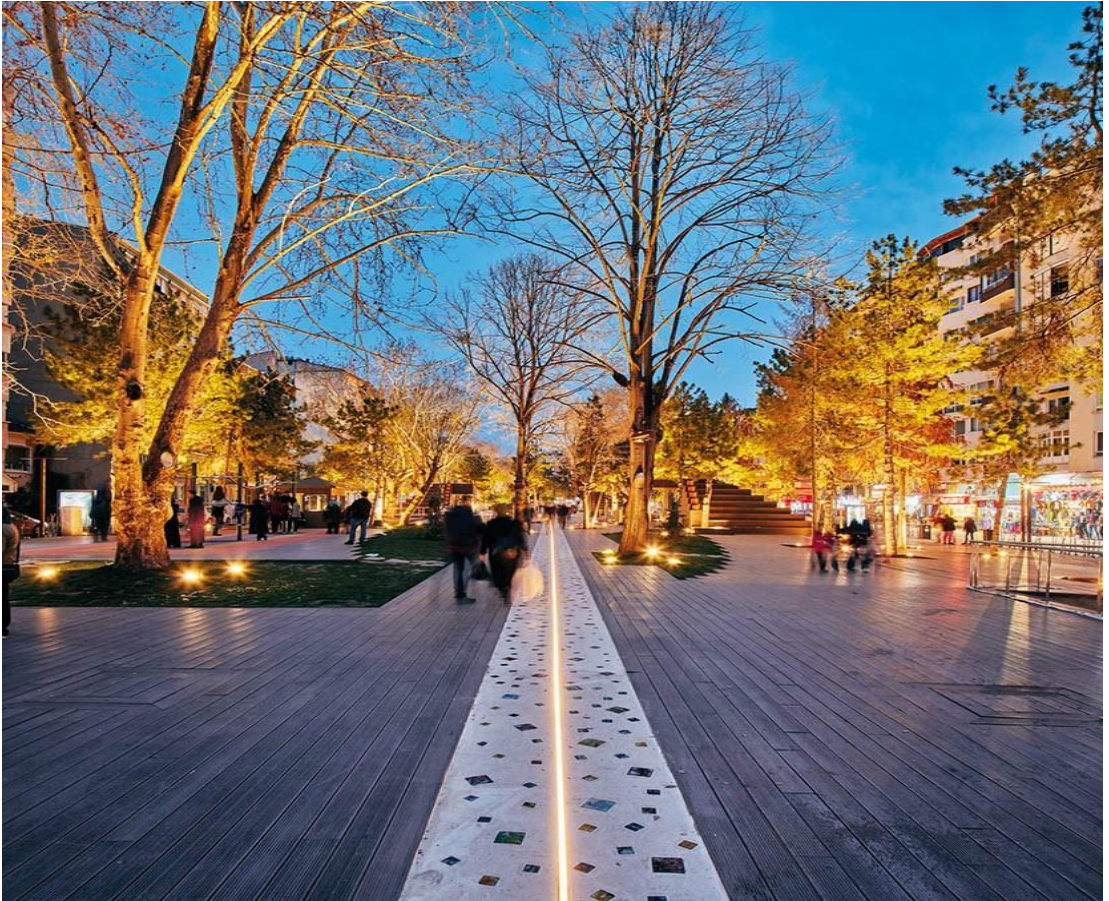

Şekil 9 İzmir/Deniz: İzmirliilerin Denizle İlişisini Güçlendirme Projesi (ARKİV)

Şekil 10 Beylikdüzü Yaşam Vadisi (Url 5, t.y.)

Şekil 11 Hamamyolu Urban Deck (Url 6, t.y.)

Kentin okunabilirliği, algılanabilirliği ve görülebilirliği ve uyumu, kullanıcı deneyimini etkilemektedir. Kentin fiziki elemanlarında ki düzenlilik kullanıcı algısı temelini oluştursa da mekâna ait duygu deneyimleri algının tamamlanmasını büyük ölçüde sağlamaktadır (Lynch, 2010; Biçer Erkan, 2002).

“Montgomery (1998), kentsel mekân tasarımının, kullanıcı açısından tercih edilebilirliğini etkilediğini belirtmektedir. Mekân içerisindeki kullanım alanlarının, gün içerisinde dağılmış olması güvenilirlik algısını artırmakta ve tercih edilme oranını yükseltmektedir. Karma kullanım olarak adlandırılan bu kullanım günün her saatinde mekânı canlı tutmaktadır. Mekânın, farklı işlevlere sahip olması, farklı özelliklerdeki insanları (yaşlı, genç, engelli, çocuk, eğitim durumu, yaşam tarzı vb.) da bir araya getirmektedir. Böylece mekân, kullanıcıya güven algısı vermektedir” (Firidin ve Enşici Aksel, 2006 den Kaptan, 2018) .

Karma kullanımlı kent mekanlarının başarısı mekanların kullanımlarının birbirini desteklemesiyle oluşturulabilir. Mekan da ekonomik, rekreasyonel ve kültürel alanların bir arada olması, mekan kullanıcısının orayı terhini etkilemektedir (Firidin ve Enşici Aksel, 2006). Örnek olarak; çay bahçelerinde ve kafelerde çocuk oyun alanlarının olması tercih etkenidir. Oyun alanlarına sahip mekanlar daha hızlı algılanmaktadır. Bu durumdan hareketle mekan başarısı ortaya çıktığı ulaşım, rahatlık ve farklılaşmış kullanım alanlarının bir arada olması, güvenilir ve tercih edilebilir bir yer olması gerekmektedir (Firidin ve Enşici Aksel, 2006).

Çeşitlilik bir mekanın kullanılabilirliği açısından önemlidir. Çeşitlilik, kullanıcının algı ve tercihini en çok etkileyen özelliklerden biridir. Jacobs (2011)’ a göre kullanıcı, çeşitliliği hemen fark etmektedir. Jacobs (2011)’ a göre, çeşitliliğin oluşumu 4 kritere bağlıdır. Bunlar; farklı işlevsellikler, binaların kısa tutulması, eski ve yeni binaların karışık bir düzende olması, nüfus yoğunluğunun olmasıdır. Bunlardan biri bile eksik olursa çeşitlilik sağlanamayabilir.

Şekil 12 Konya Bedesten Çarşı- Mekanda Çeşitlilik (Orjinal, 2022)

2.9. Kentsel Mekân ve Kullanıcı Algısı

Kentsel mekânda yer alan aktivitelerin birbirleriyle uyum halinde olması kentsel alandaki karma kullanım ve aktivitelere bağlılık göstermektedir (Firidin ve Enşici, 2006). Karma kullanım mekân içerisindeki kullanım alanlarının, gün içerisinde dağılması ile mekânın güvenilirlik algısını ve tercih edilebilirliği arttırmaktadır. Mekânın, farklı işlevlere sahip olması genç, yaşlı, yetişkin, çocuk, engelli vb. farklı gruplardaki insanları bir arada tutması mekânın günün her saatinde canlı kalmasını sağlamaktadır (Kaptan, 2018).

Kentsel mekânın kalitesi, bir kentin kullanıcılarının yaşam kalitesini etkilemektedir. Kentsel mekânın algı ve bilgisine yönelik değerlendirmelerde mekânın kalite parametrelerini tanımlamak için genellikle çeşitlilik, karmaşıklık, algısal zenginlik, düzen, görsel dağılım, okunabilirlik, açıklık, uyumluluk gibi kavramlara yer verilmektedir. Mekânsal kalite ile ilgili olarak mekânın tercih edilebilirliğini değerlendiren Bentley ve ark. kullanıcı tarafından tercih edilen mekân özelliklerini;

geçirgenlik, sağlamlık, çeşitlilik, zenginlik, görsel uygunluk, okunabilirlik ve kişiselleştirme olarak tanımlamışlardır (Kaptan, 2018).

3. YÖNTEM VE KAPSAM

“Kullanıcı gitmek istediği mekânın kaliteli olmasını beklemektedir. Mekanın kullanım çeşitliliğini sağlaması, kolay anlaşılabilir olması, yalnızca bir yerin bile birden fazla kullanım sunması, mekan içerisinde bulunan elemanların görsel açıdan uygunluk göstermesi ve bunun yanı sıra bütün duylulara da hitap edecek kadar zengin olması, kullanıcıların kendi dünyasına göre kişiselleştirmesine imkan sağlayacak tasarımların kaliteli mekanlar olduğu belirtilmiştir” (Bentley ve ark., 1985 den Kaptan,2018).

Bu çalışmanın alanı Alaeddin Tepesi ve Mevlana Türbesi’ni birbirine bağlayan Mevlana Caddesi ve yakın çevresidir. Konya şehrinin tarihi-ticari merkezini oluşturan alan şehrin omurgasını oluşturmaktadır. Çalışmanın kapsamını belirlerken ilk etapta literatür taraması yapılmıştır. Bu kapsamda çalışma alanına yönelik ilgili makale, kitap, tez, dergi ve elektronik kaynaklar incelenmiştir. Literatür taramasında çalışma alanını Bentley ve arkadaşlarının yedi kuramı üzerine geçirgenlik, sağlamlık, çeşitlilik, zenginlik, görsel uygunluk, okunabilirlik ve kişiselleştirme parametreleri doğrultusunda değerlendirilerek şehrin bu önemli tarihi ve ticari bölgesinin sahip olduğu mekânsal kalite ve kentsel algıya odaklanılmıştır.

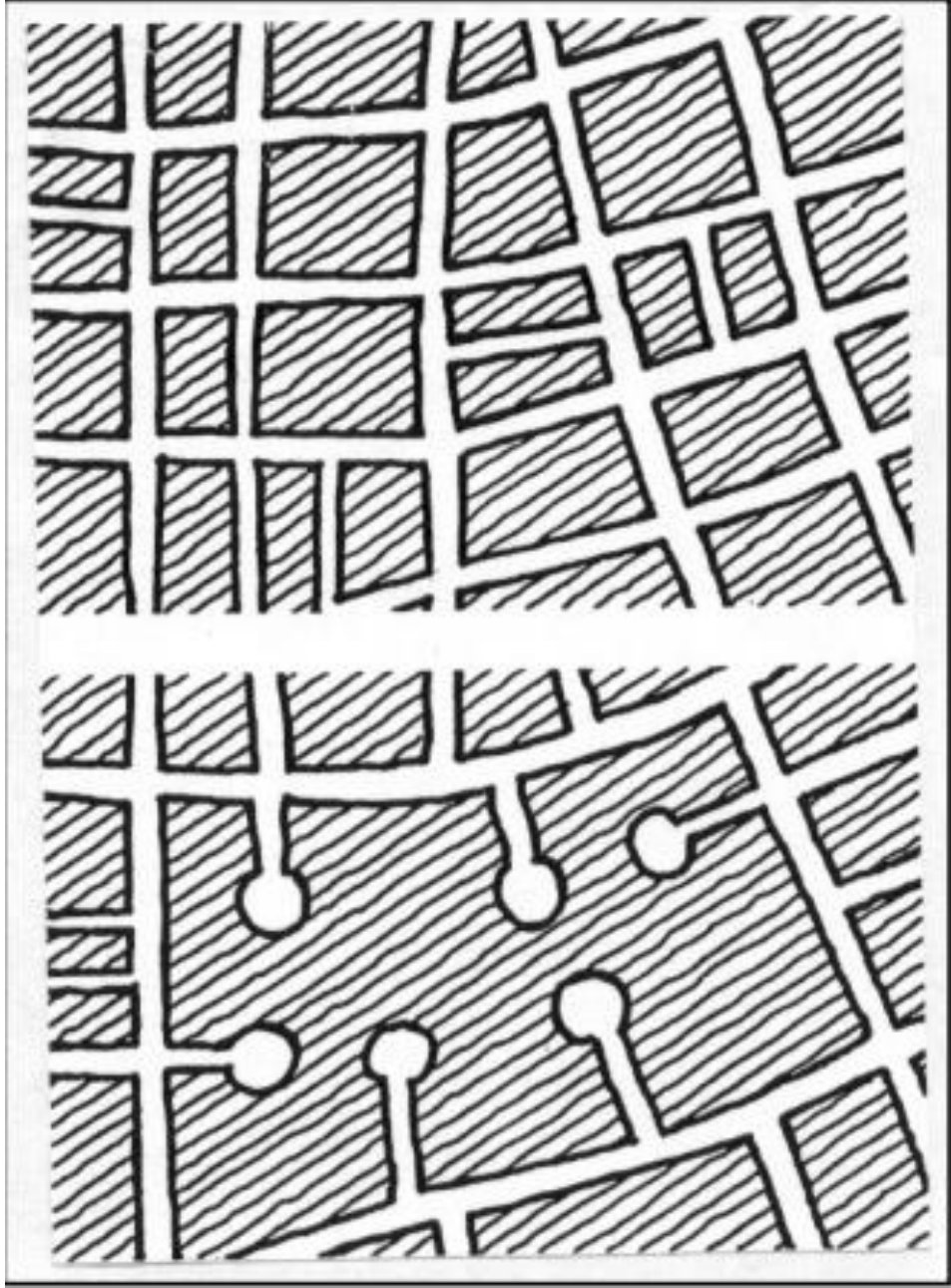
Bentley Ve Arkadaşlarının Yedi Kuramı

Tasarım seçimi nasıl etkiler? Bu soru daha önce belirtmiş olduğum algı ve kentsel algıda incelenmişti. Tasarım, insanların seçimlerini birçok noktada etkiler:

- nereye gidebileceğini ve nereye gidemeyeceğini etkiler: geçirgenlik.
- insanların kullanabileceği kullanım alanlarını etkiler: çeşitlilik
- insanların sunduğu fırsatlar ne kadar kolay anlayabileceğini etkiler: okunaklılık.
- insanların belirli bir yeri farklı amaçlar için kullanma derecesini etkiler: sağlamlık.
- yerin ayrıntılı görünümünün insanları mevcut seçeneklerden haberdar edip etmediğini etkiler: görsel uygunluk
- insanların duysal deneyim seçimlerini etkiler: zenginlik
- insanların bir yere kendi damgalarını ne ölçüde koyabileceklerini etkiler: buna kişiselleştirme diyeceğiz. (Bentley vd, 1985)

3.1. Geçirgenlik

Sadece insanların erişebildiği yerler onlara seçenek sunabilir. Geçirgenliğin kalitesini belirleyen en önemli etkenler; bir ortamdan geçen alternatif yolların sayısıdır. Bu etken duyarlı mekanlar oluşturmanın en önemli kıstasıdır. Geçirgenliğin temel çıkarımları vardır. Aşağıdaki şemada, üst yerleşim, alttakinden daha fazla rota seçeneği sunar: bu nedenle daha geçirgendir. (Bentley vd, 1985)

Şekil 13 Geçirgenlik-Aynı alan içinde iki yerleşim çözümü (Bentley vd, 1985)

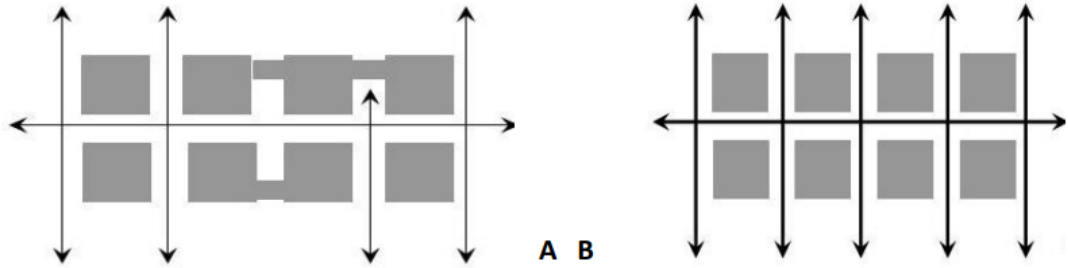
Geçirgenlik en temel kıstas olduğundan, tasarımın başlarında düşünülmelidir. Tasarımcı, güzergah sayısını, bağlantılarını, site içinde gelişmeye müsait olan arazi adalarının kaba hatlarının ve sınırlamalarının bütünsel olarak nasıl oluşturulacağına karar vermelidir. (Bentley vd, 1985)

3.1.1. Kamu ve Özel

Fiziki ve görünebilir açıdan her yere erişim olsaydı mahremiyet kavramından söz edemezdik. Seçimlerimizi etkileyen temel faktörlerin kaynağı hem kamusal hem de özel algısından gelir. Seçimlerimizin kalitesini ve kapasitesini arttırmak için hem kamusal hem de özel alanların varlığı gereklidir.

Kamusal ve özel mekanlar bağımsız değildir. Birbirlerini tamamlarlar ve insanlara aralarındaki etkileşimden dolayı zengin bir seçim kaynağı önerirler. Kamusal ve özel alanların ve aralarındaki geçişlerin her biri geçirgenlik için farklı sonuçları ortaya çıkarır. (Bentley vd, 1985)

Geçirgenlik, alternatif yolların sayısına bağlıdır. Ancak bu alternatifleri görünür kılmak önemlidir. Bu sağlanmaz ise bölgeyi zaten bilen kişiler dışında ki kişiler faydalanamaz. Bu yüzden görsel geçirgenlik de önemlidir.

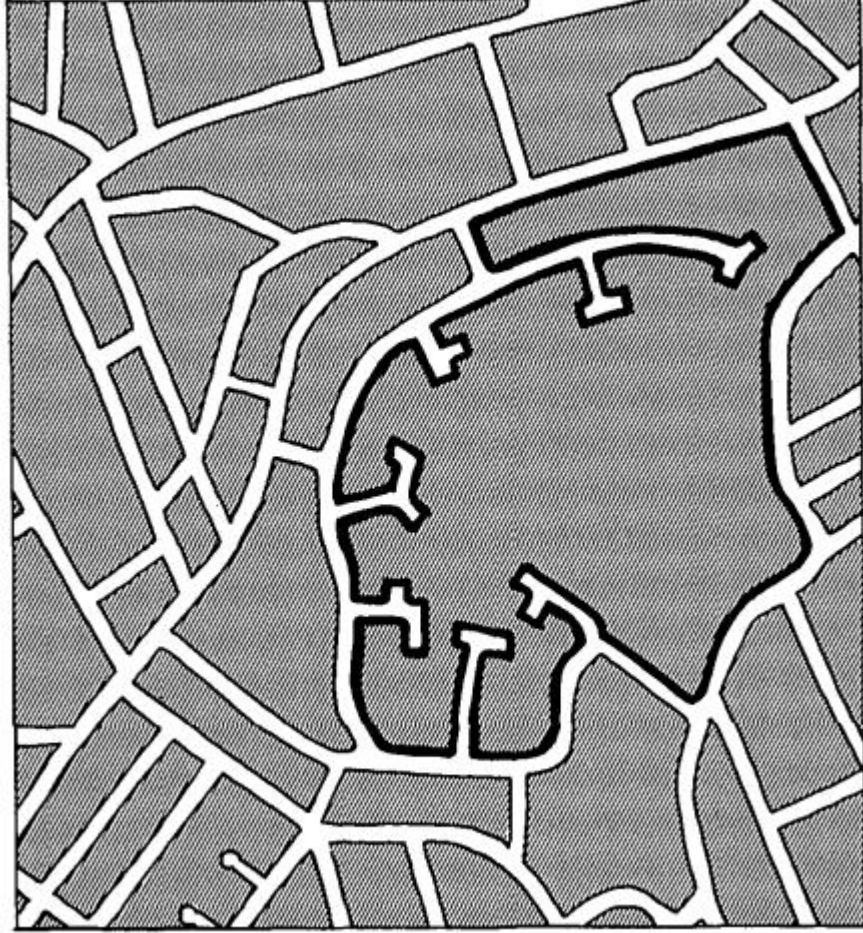

Şekil 14 Görsel geçirgenlik (Yavuz, 2014)

Geçirgenlik değeri, mekanların kalite değerlerinin bir göstergesidir. Tercihleri, görülmeye değer, kolay erişilebilir ve akılda kalıcı olmalıdır. Fiziksel, işlevsel ve algısal özelliklere sahip bu alanlar, yaşanabilir, gezilebilecek, görülebilecek ve iletilebilecek nitelikli mekanlar olarak kentsel bütünlük içinde anlam kazanmaktadır. (Yavuz, 2014)

‘‘Hem fiziksel hem de görsel geçirgenlik, kamusal alan ağının çevreyi nasıl adalara böldüğüne bağlıdır: tamamen kamusal yollarla çevrili arazi alanları. Bunlar, aşağıda gösterildiği gibi, boyut ve şekil olarak kökten değişebilir.’’ (Bentley vd, 1985)

Şekil 15 Kamusal Yollarla Çevrili Arazi (Bentley vd, 1985)

Küçük adalar, büyük adalara göre daha fazla alternatif sunabilir. Örneğin büyük ada yerleşimi, yalnızca üç alternatifte sahipken küçük ada, dokuz alternatif sunabilir. Bu sebepten dolaydır ki küçük adalar, kamusal alan için belirlenen bir yatırıma daha fiziksel geçirgenlik özellik kazandırabilir. Görsel geçirgenliğin artışıyla, mevcut seçeneklerdeki farkındalık ortaya çıkar: Küçük ada da bir kavşaktan diğerini her yönden görmek daha da kolaylaşır. Güncel üç tasarım trendi, kamusal alan geçirgenliğini azaltır: gelişmede ölçeğin artışı, hiyerarşik düzen, yaya-araç ayrımı.

3.1.2. Hiyerarşik Düzen

Hiyerarşik düzenler geçirgenliği azaltır: aşağıdaki örnekte A'dan D'ye yalnızca bir yol vardır ve B ve C'yi takip etmeniz gerekir: asla doğrudan A-D veya ADCABCD değil, her zaman ABCD. Hiyerarşik düzenler, çıkmaz sokaklar, çıkmaz sokaklar ve çeşitli rota seçenekleri dünyası yaratır

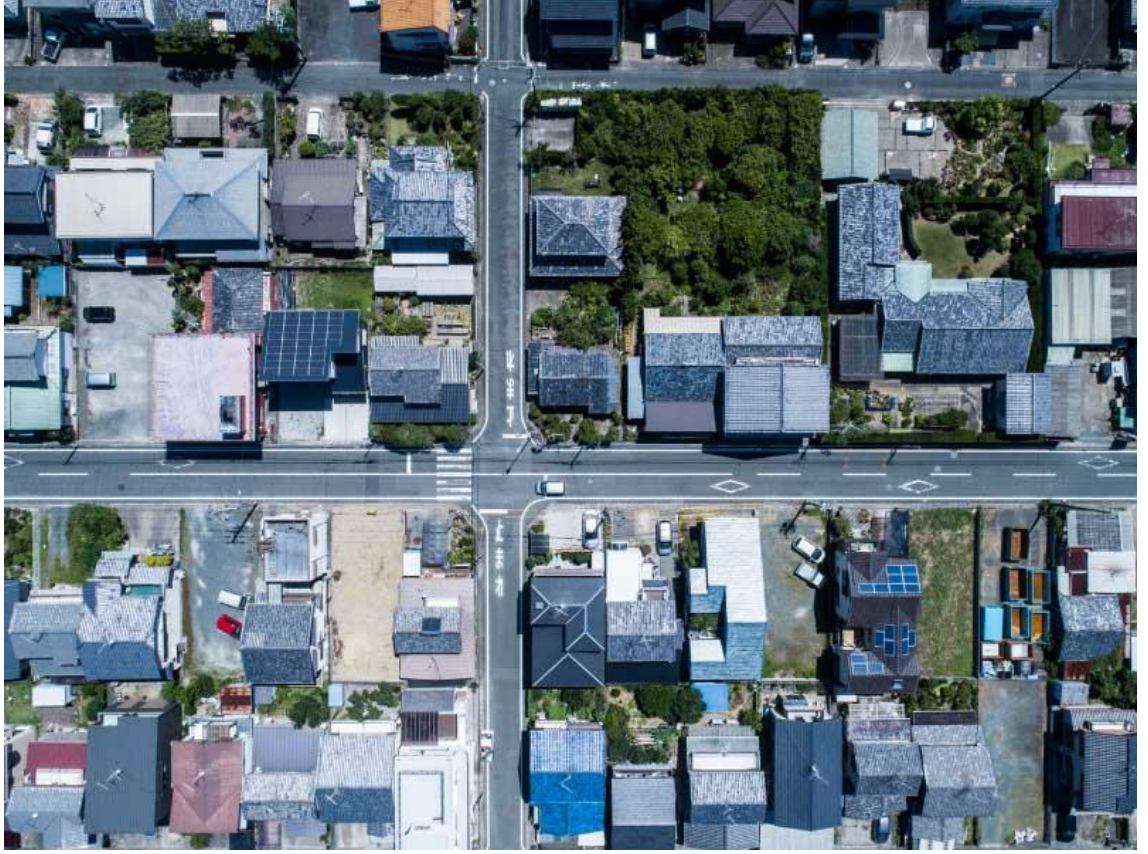
Şekil 16 Hiyerarşik Düzen- Cul de Sac (Reddit, 2020)

Çıkmaz sokaklar her zaman için kötü bir tercih olmayabilir: eksik bir seçenek sunarlarsa, bu geri tepmeye neden olabilir. Geçirgen bir düzene katılmalıdır, onun yerine geçmemelidir.

3.1.3. Ayrışma

Kamusal alanı tercih edenlerin araç ve yayalar gibi kategorilere ayırarak. Bunlar farklı bir yol ile sınırlandırarak geçirgenlik büyük ölçüde azaltılır. Her ikisi için de ayrılan bir sisteme eşdeğer düzeyde bir geçirgenlik vermenin tek yolu pahalı bir rota yinelemesidir.

Şekil 17 Ayrışma (American Heart Association, 2022)

Tasarımın başlarında bir yerleşime geri dönülmez bir şekilde ayrıştırmayı inşa etmek asla gerekli değildir. Başlangıçta herkes için yüksek düzeyde geçirgenlik yaparsak, daha sonra gerekirse ayrıntılı tasarım veya yönetim ile ayrıştırma sağlanabilir. Bu, gelecekteki kullanıcılara yeri nasıl kullanmak istedikleri konusunda kontrol sağlar, çünkü koşullar değişirse ayrıştırılabilirler.

Özel bir yere fiziki ulaşım sınırlı seçeneklerde olduğundan, kamusal alan özel alan arasındaki geçirgenlik görünür bir şekilde görsel bir endişe durumu oluşturur. Kamusal ve özel alan da bu durum değişik birtakım neticeler ortaya çıkarabilir.

3.1.4. Görsel Geçirgenlik

Kamusal ve özel mekanların arasındaki görsel geçirgenlik, kamusal mekan için bir zenginlik oluşturur. Yanlış bir kullanım da kamusal ve özel mekanları ayıran etkenler karışıklığa sebep olabilir. Bu durumu şöyle açıklayabiliriz; özel alandaki tüm etkinliklerin eşit derecede özel olmamasıdır: örneğin, giriş holünden tuvalete geçiş vardır.

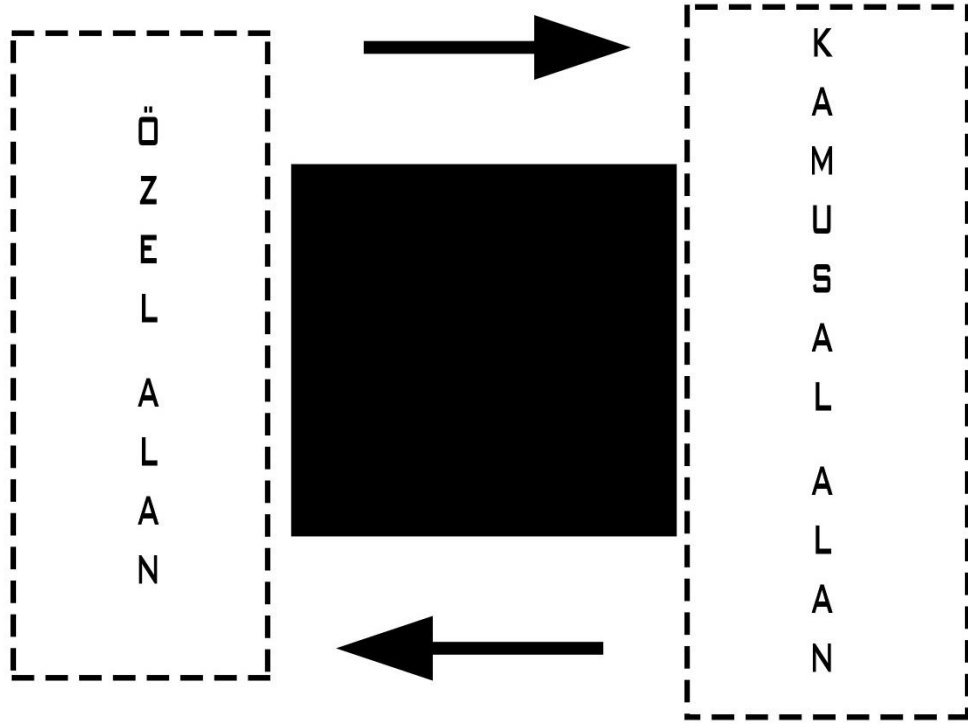

Kamusal/özel ayrımını sürdürmek için en özel etkinliklerin kamusal alanla görsel temasın dışında tutulması gerekir. (Bentley vd, 1985)

3.1.5. Fiziksel Geçirgenlik

Bina veya bahçe girişleri, kamusal alan ile özel alan arasındaki fiziksel geçirgenliğin oluşmasını sağlamaktadır. Aktivite ve etkinlik sayısını ve düzeyini artırarak kamusal mekanın zenginleşmesini sağlarız.

Bu, tüm binaların iki tarafa ihtiyaç duyduğu anlamına gelir: girişler ve en kamusal etkinlikler için kamusal alana bakan bir cephe ve en özel etkinliklerin olabileceği bir mahremiyet alanı arka taraf. Bu, kullanıcılara kamusal mekandan ayrılmadan özel alanlarında istediklerini yapma şansı verir. (Bentley vd, 1985)

Şekil 18 Kamusal Cephe ve Özel Alan (Orjinal, 2022)

Dışarıda ki özel faaliyetlerin mahrem alanları olmadığından, göz ardı edilemediğinden sağlam engellerle elenmelidir. Bu faaliyetler kamusal alan da ön tarafta ise , bu tarz engellemeler olumsuz, zayıflatıcı bir etki yaratabilir ve kamusal karakterin ortadan

kalkmasına sebep olur. Bu sebepten dolayı mahremiyet alanı içinde olması gereken özel faaliyetler arka tarafta olmalıdır.

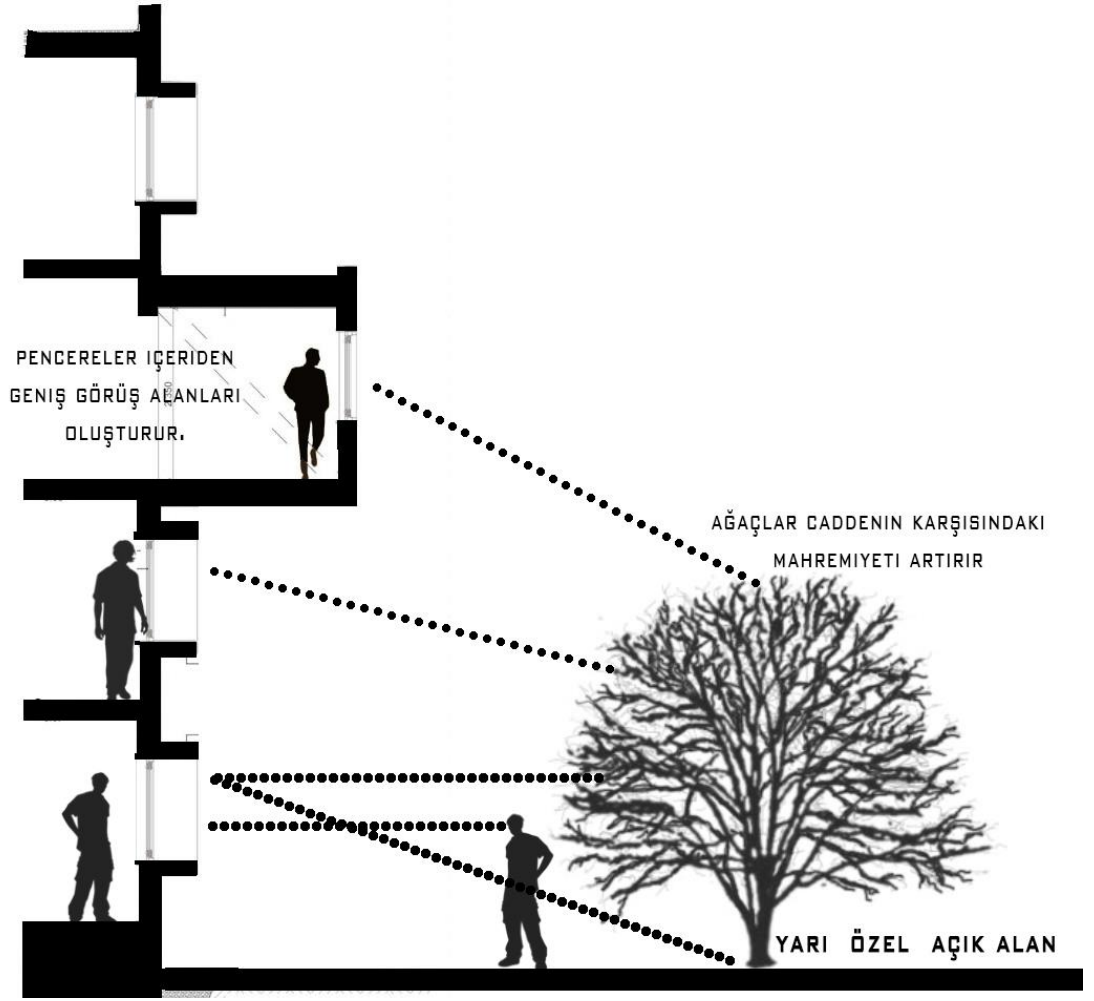
3.1.6. Çevre Bloğu Geliştirme

Arkada özel açık alan ve önde kamusal açık alan ile tutarlı bir şekilde uygulanan ön/arka ayrımı, çevre blok geliştirme dediğimiz şeye yol açar.

Şekil 19 Çevre Blok Gelişimi (Orjinal, 2022)

Bunun özel alanlar üzerindeki etkisinden şu şekilde bahsedebiliriz, kamusal/özel mekanlar arasındaki geçiş, mahrem alanı zenginleştirebilmesi için geçirgenlik derecesinin mahremiyeti tamamen yok etmekten ziyade özel kullanıcıların kontrolünde olması hayati önem taşımaktadır. Pencereler, sundurmalar, perdeler, sesi azaltan pencereler ve panjurlar gibi yapı elemanlarını kullanarak tasarımın sonraki aşamalarında seviye değişiklikleri elde etmek zor değildir. (Bentley vd, 1985)

Şekil 20 Yarı Açık Alan Görüşü (Orjinal, 2022)

Bu kontrolü bugün sağlamak zordur. Mimarlar geçirgenlik derecesini ayarlamak yerine kalıcı fiziksel ve görsel engelleri seçerler. Bu ön/arka ayrımının sıklıkla unutulmasından kaynaklanmaktadır.

Özetlersek; Görsel ve fiziksel geçirgenlik, tasarım da güçlü istekler ortaya çıkarır. Bunları gerçekleştirmenin en kolay yolu çevre blokları tasarlamaktır:

- kamusal alana bakan cepheler
- sokak, meydan veya park
- sokaktaki canlılığa yakın
- bloğun merkezine bakan arka kısımlar.
- arkada özel açık alan.

Diğer yerleşim tasarımların da geçirgenlik ile alakalı sorunlar ortaya çıkabilir. Çevre blok geliştirmek her zaman mümkün olmasa da avantajları çok önemlidir. Başka bir şekilde bu avantajlı sonuçları elde etmek zordur. (Bentley vd, 1985)

3.1.7. Çevre bölgelere bağlantılar.

Çok bloklu projelerde, potansiyel olarak insanlar alanda bir taraftan diğerine hareket edebilir. İnsanlar bunun farkındaysa bu seçim faydalı olacaktır, bu sebepten dolayı alan dışından çok sayıda erişim noktası olmalıdır. Yeni rotalar bulmak ve bunların görülebilirliğini arttırmak önemlidir.

Tasarımdaki ilk yapılacak olan adım, alanın çevresindeki yolları analiz etmektir. Yapılan analiz, alanda ki en önemli yeni rotaları bulmak için artık kullanılabilir. Alanda ki tüm rotaları belirlediğimiz de her birinin kullanım yoğunluğunu tahmin etmekte fayda var. Burada trafik ve kavşakların kontrolü çok önemlidir. Alandaki konut kullanımına olumsuz bir etki yapabilir.

3.1.8. Ada Yapısı

Geçici sokak konumları adaları tanımlar. Boyutları olabildiğince küçük tutularak, kontrol edilmelidir. Minimum boyut, çevredeki yapıların biçim ve blokların dış alanlarda ki kullanımına bağlıdır. Adaların yoğun olması sonucunda köşeler de önemli bir sorun olabilir. Planlama ve kütle için etkileri vardır.

Özet olarak geçirgenlik nasıl elde edilir;

- Alanda ki sokakları ve adaları analiz etmek
- Alanda yeni rotalar bulmak
- Trafik analizi
- Sokak ve cadde genişlikleri ile kavşakları kontrol etmek
- Uygulanabilir boyutlarda yeni sokaklarla tanımlanan adalar (Bentley vd, 1985)

3.1.9. Mevcut Sistem

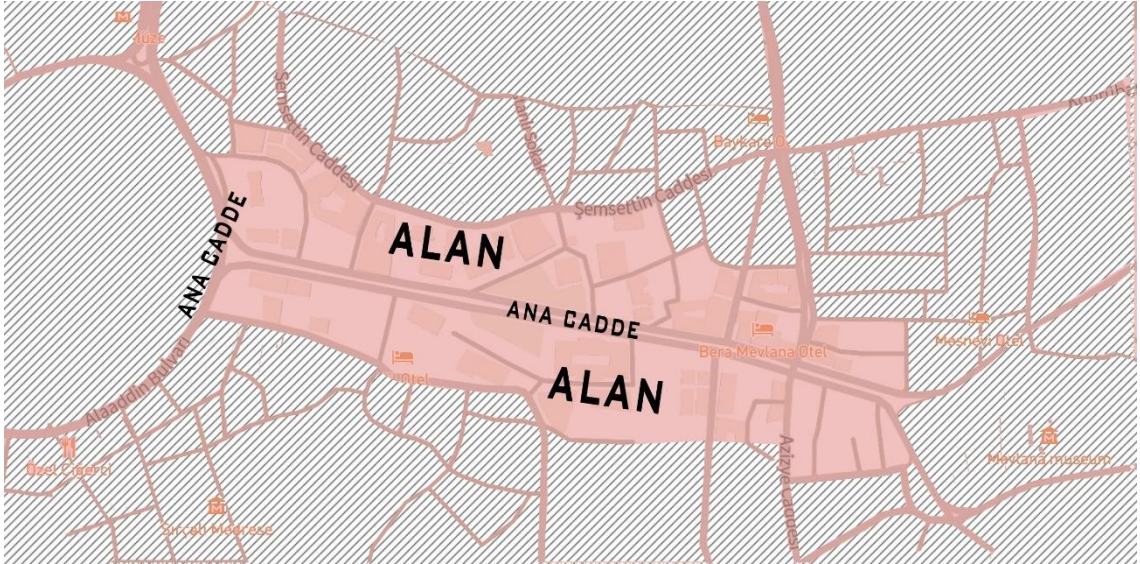
Geçirgenlik için başlangıç noktası mevcut olan sistemdir. Bu bağlantıları analiz ederek ve en iyi kullanım yollarına karar vererek başlamalıyız.

İki ölçek geçirgenlik için önemlidir:

- bölgeyi bir bütün olarak şehre bağlayan bağlantılar
- bölgeyi yakın yerel çevresine bağlayan bağlantılar

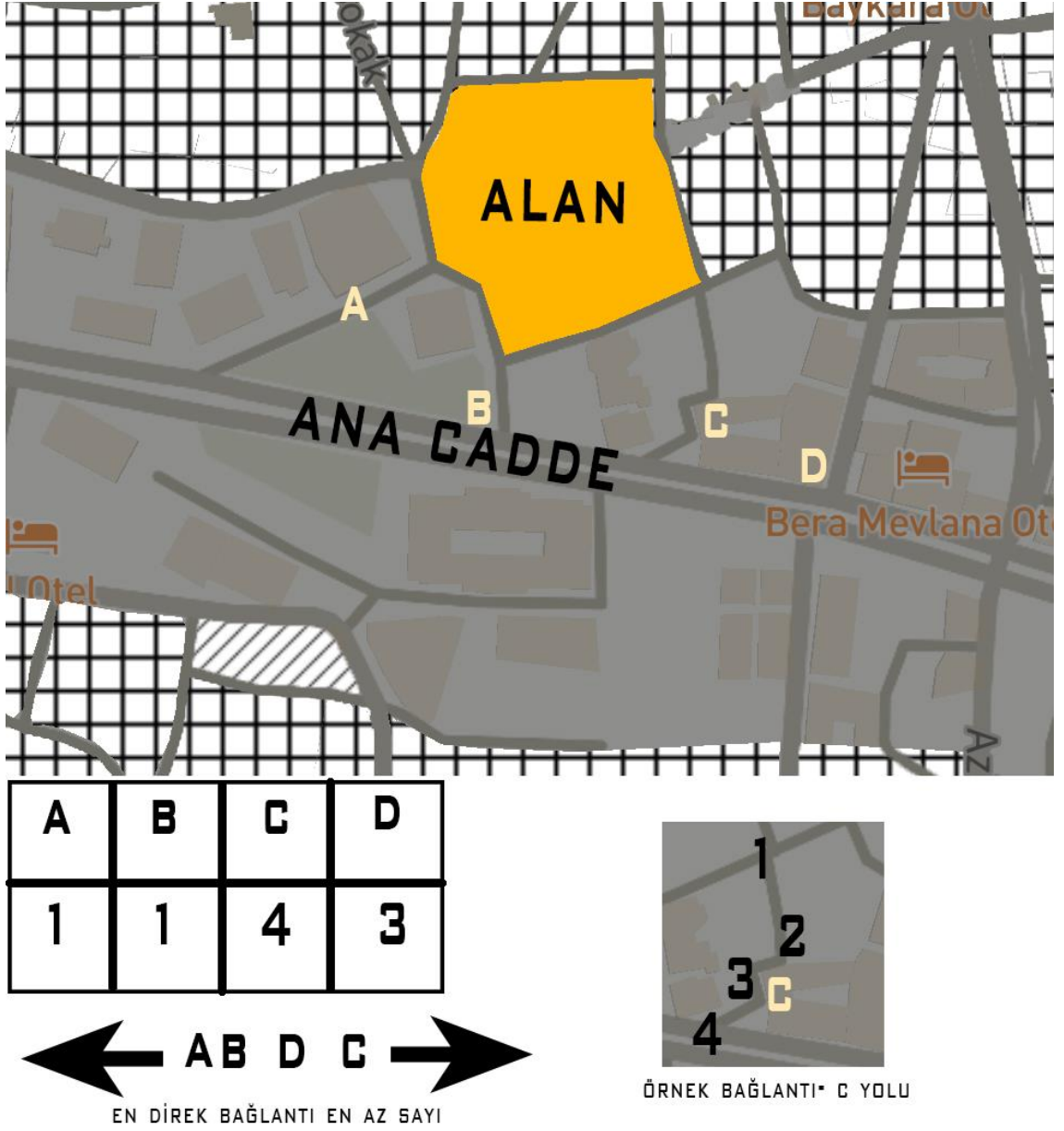
3.1.9.1. Şehir bağlantıları

Bir bütün olarak kentten alana ve alandan yüksek geçirgenlik elde etmek için, mümkün olduğunca çok sayıda doğrudan bağlantı yoluyla ana caddeler sistemine bağlamalıyız. Bu nedenle, bölgenizin sınırlarının ötesindeki en yakın ana caddeleri bularak başlamalıyız. (Bentley vd, 1985)

Şekil 21 Mevlana Cad. Ana Cadde Analizi (Orjinal, 2022)

Alanı ana cadde ile bağlantısını sağlayan tüm bağlantıları bu alanda bularak, caddelere en doğrudan bağlantıyı sağlayan yolları karşılaştırmalıyız. Bu, ana caddeden alana bakış açılarındaki değişikliklerin sayısı karşılaştırılarak değerlendirilebilir.

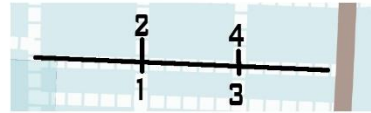
Şekil 22 Alan- Ana Cadde Bağlantı Grafiği-Mevlâna Cad. (Orjinal, 2022)

Ardından, ana cadde tarafından gelen, alana olan tüm bağlantıları bularak, içlerinde en yüksek bağlantıya sahip olan yol ile en güçlü rotayı bulabiliriz.

YOL	A	B	C
BAĞ- LANTI	8	4	3

ÖRNEK BAĞLANTI* B YOLU

Şekil 23 En Çok Bağlantı Grafiği (Orjinal, 2022)

Bölgeyi hem bir bütün olarak şehre hem de yakın yerel çevreye bağlayan bağlantılar. Kent ve daha küçük ölçeklerde uygun bir geçirgenlik için denge sağlamak üzerine alanla bağlantılar alanın gelişimi adına karar verme aşamasında kullanılabilir. Şekil 3.1 'da A

yada B rotası geçirgenliği artırırken, Şekil 3.11 ‘de A rotası yerel ölçekte geçirgenlik üzerinde daha büyük bir etkiye sahip olacaktır.

3.1.9.2. Çevre Blok Tasarımı

Şekil 24 Çevre Blok Bağlantı Yolları (Orjinal, 2022)

Çevre bloklar olabildiğince küçük olmalıdır. Bunun nedeni kullanıcılara alan da seçebileceği farklı rotalar göstermektir. (Bentley vd, 1985)

Şekil 25 Çevre Blok Ön- Arka Kısımları (Orjinal, 2022)

Mevcut da korunması gereken binalar varsa, ön ve arka konumları belirtilerek halka açık olan taraf ta cadde tarafı olmalıdır. (Bentley vd, 1985)

Şekil 26 Çevre Blok Tasarım Örneği/Kapı Cami-Mevlana Cad.

Çok küçük adaları boyutlarını arttırıp, büyük olanları da küçük adalar haline getirmek geçirgenliği arttırmaktadır. (Bentley vd, 1985)

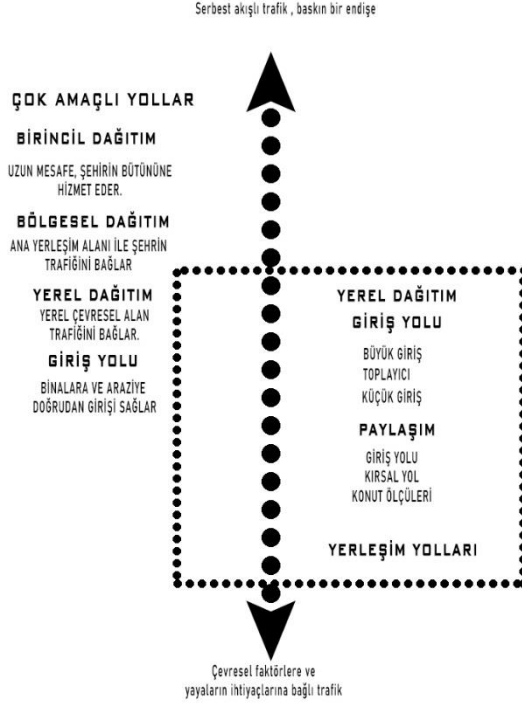
3.1.9.3. Sokak Tipleri ve Trafik

Kavşakların tasarımı ve genişlikleri, bağlantı da oldukları caddelere bağlıdır. Kent caddeleri araç trafiğinin yoğunluğu ve türüne göre değişir. Plan da caddeleri sınıflandırmak için trafik akışkanlığına dikkat edilmelidir.

Kent trafiğine bağlanan yollar için kullanıcılar için bir trafik anketi yapmak veya yerel karayolu otoyolundan alakalı akış verileri elde etmek gerekir. Yaklaşık rakamlar, yerel

trafik taşıyan sokaklarda kullanım kullanımının bilgilerinden, yolların erişim sağladığı binalardan hesaplanabilir. (Bentley vd, 1985)

SOKAK TİPLERİ

Şekil 27 Sokak Tipleri (Bentley vd, 1985)

Sokakları ve yollar sınıflandırıldılarsa, anayol genişliklerini tahmin etmek gerekli olabilir. Büyük adalar şehir içi trafiğin sıkışık olduğu bölgelerde çok yeterli bir durum yaratmayabilir. Bununla birlikte, düzenleme yayaalar için geçirgen olacak ve gelecekte trafik kuralları veya sokak rolleri değişirse daha geçirgen bir sistemine oluşabilir. (Bentley vd, 1985)

Önemli trafik sirkülasyonu olan yerler de trafik işaretleri ve düzen büyük önem taşımaktadır. "Burada net önceliklerin olduğu ve küçük 'çapraz' yollar 'yol ver' veya 'durma' işaretleri ile kontrol edilen." (Bentley vd, 1985)

3.2. Çeşitlilik

Erişilebilir ve değerli bir mekâna ulaşmanın yolunun ilk aşaması olan geçirgenlik tek başına yeterli değildir. Mekânsal deneyim de çeşitlilik bir diğer husustur. Çeşitlilik farklı

formlara, deneyimlere ve manalara sahip yerler anlamına gelir. Çeşitlilik diğer çeşit seviyelerinin kilidini açar:

- Çeşitli kullanımlara sahip bir yerde çeşitli bina türleri, çeşitli formlar vardır.
- Çeşitli zamanlarda çeşitli nedenlerle çeşitli insanları çeker.
- Çünkü farklı faaliyetler, formlar ve insanlar

Çeşitliliği arttırmanın amacı seçimi arttırmaktır. Seçimler daha çok mobiliteye bağlıdır. İnsanlar geniş alanlara yayılsalar dahi çeşitliliğin olumlu etkisinden yararlanabilirler. Farklı istekleri olsa da hem geliştiriciler hem de planlamacılar verimli ortamlar istiyor. Geliştiriciler ekonomik performansta katılırken, planlamacılar daha kolay kontrol edilebilir alanlar istiyorlar. Her ikisi de iki temel kavram üzerine yoğunlaşarak çeşitliliği gerekli olarak görüyor: uzmanlık ve ölçek ekonomileri. (Bentley vd, 1985)

Çeşitliliğin ne kadar olduğu ve ne kadar maksimum seviyede olabileceği konusunda, bir projenin destekleyebileceği kullanım çeşitliliği üç ana faktöre bağlıdır:

- Talep edilen faaliyet çeşitliliği
- Faaliyetler için uygun bir alan
- Etkileşimi teşvik kabiliyeti.

Alan pahalıysa, çeşitlilik sadece birkaç seçenekle sınırlı kalacaktır. Çeşitlilik için kiralari ve maliyetleri düşük tutmalıyız. Uygun bütçeli bir alan sağlamanın diğer bir yolu da sübvansiyon kaynağı bulmaktır.

Eski Binaların Rolü

Uygun bütçeli bir yer için diğer bir alternatif yöntem eski binalardır. Bu binaların inşa edildiği dönemde maliyetler daha düşüktü ayrıca bu binalar için artık daha az para harcanması gerekiyor. Buna ek olarak da modern olanaklardan yoksun oldukları ve kiracı prestijini arttırmadıkları için eski binaları kiralamak için genellikle sınırlı talep vardır. Tüm bu faktörler kiralari düşük tutuyor. Ancak, mevcut inşaat maliyetleri ve faiz oranları nedeniyle, mütevazi yeni binalar bile ayak uydurmak için nispeten yüksek kiralari ödemek zorunda kalıyor. Bu nedenle, yeniden geliştirme, kiralari önemli ölçüde artacağı anlamına gelir.

Artan kiralar, çeşitliliği azaltır. Bunun nedeni, çeşitliliğe çok şey katan belirli kullanımların genellikle nispeten kârsız olmasıdır. Konumları ne kadar iyi olursa olsun, bu tür kullanıcılar yüksek kiraları karşılayamazlar. Toplu geliştirme de çeşitlilik için iyi bir yöntem değildir. Bölgede çeşitliliği arttırmak için farklı kullanımlara sahip alanlar olmalıdır.

Bu sebeple eski binalar daha çok tercih edilmeli ve kullanılmalıdır. Dikkatli bir şekilde seçilmeli ve talebin olduğu konut kullanımlarına göre çeşitliliği artırılmalıdır. Bunun iki anlamı vardır:

- kullanımlar amaçlarına uygun olmalıdır.
- maliyetleri karşılanabilecek şekilde kullanım amaçları çerçevesinde bir standarda yükseltilmeye uygun olmalıdır.

Bina yaşı ve durumuna göre zamanla çeşitli kullanım alanları oluşturularak çeşitli ücret skalaları ortaya çıkacaktır. Bu durum daha sürdürülebilir bir durum olacaktır: binalar yavaş yavaş yeniden inşa edildiğinde diğerleri daha fazla yıpransa da orta ya da yüksek kira durumu kabul edilebilir bir oranının mevcudiyeti ile toplu yeniden geliştirme ihtimali ortadan kalkmaktadır. (Bentley vd, 1985)

Aktiviteler

Çeşitlilik, bir alanda ki karışık bir aktiviteler dizini olarak algılanmamalıdır. Çeşitliliğin iyi bir düzeyde olması için kullanım ve aktiviteler birbirlerine karşılıklı destek vermelidir.

Birincil kullanımlar bir mıknatıs etkisi göstererek insanları alana çeker. Konutlar ve ticari alanların yoğunluğu birincil kullanımlardır: herkesin gidecek bir evi ve işi vardır. Büyük alışveriş mağazaları veya pazarlar da insanların sıklıkla tercih ettiği alanlardır. Buna karşılık ikincil kullanımlar, insanları cezbetme gücüne sahip olmayan, ancak birincil kullanımları ile mekana ilgi duyan insanlarla geçimini sağlayan işletmelerdir.

Dolayısıyla birincil kullanımlar ikincil kullanımları destekler ve onlara ihtiyaç duydukları yaya akışlarını sunar. Basit bir örnek, bir alışveriş merkezinin çalışma şeklidir. Birincil mağazalar çok sayıda insanı komplekse çekerken, çeşitlilik için gerekli olan daha küçük ikincil işletmeler bu ana mıknatıslar arasındaki yaya akışını besler. Bu nedenle yaya akışlarının yoğun olduğu yerlerde daha yüksek ücretli kiralar oluşuyor. Özellikle

köşe dükkanların sirkülasyonu daha fazla olduğu için değerleri daha yüksek oluyor. (Bentley vd, 1985)

Şekil 28 Yürüme Aksı (Orjinal, 2022)

Bu karşılıklı destek durumunda zaman önemli bir unsurdur. Bazı ikincil kullanımlar olarak nitelendirebileceğimiz bar, restoran ve kafeler geçimini sağlamak için akşam geç saatlere kadar olan uzun çalışma saatlerine ihtiyaç duyarlar. Birincil kullanımlarla ilişkili yerler de insanları bölgeye çekiyorsa, onlara açık bir yardım olarak nitelendirebilir. Bu durum karışık kullanım alanları gerektirir. Günümüzde insanların günlük faaliyetleri iş ve ev arasında bölündüğü için, iş yerleri ve konut karışımı alanlar daha iyi çalışan kullanımlar olabilir.

Şekil 29 Karışık Kullanım Alan (Url 7, t.y.)

Bir projenin kullanım modeli, hem ekonomik performansı hem de planlaması açısından çevre ile ilgilenenler arasında güçlü bir ilgi uyandırır. Çeşitli kullanımlar sunarak geliştiricileri ve yerel yetkilileri olağan normlardan ayırmaya teşvik eder. Bu, projenin fizibilitesi inandırıcı olduğunda gerçekleşir. Bunu sağlamak için üç faktör vardır: işlevsel fizibilite, politik fizibilite ve ekonomik fizibilite.

Gürültü veya trafik gibi nedenlerden dolayı bazı kullanımlar uyumsuzdur. Bunlar birbirine yakın yerleştirilemez. Bununla birlikte, kullanıcı tarafından statü olarak farklı görüldükleri için uyumsuz olan şeyler vardır. Bu sorun detaylı bir tasarımla aşılabılır. Statü çatışmalarının üstesinden gelinebildiği zaman, birlikte kullanımların potansiyel avantajları ortaya çıkabilir. Örneğin; bir duvarın ve meskenin sınırları doğal bir özel alan geliştirilmesine sebep olabilir.

Önerilen kullanım modelinin kabul edilen normlardan veya yerel planlama dışına çıktığından da yerel otoritenin onayı, kısmen de olsa, önerilen fikirler kamu desteğine bağlıdır. İlk talep araştırması uygun şekilde yürütüldüyse, kullanım modeli mevcut olabilecek yerel talebi en azından kısmen yansıtmalıdır. Bu talebi oluşturan yerel çıkarların desteğini olabildiğince güçlü bir şekilde göstermek önemlidir.

Bir projenin ekonomik olarak uygulanabilirliği tamamlandığındaki ekonomik değerine bağlıdır, proje maliyetini karşılamalı yada ilgili geliştiricilere kâr ettirmelidir.

Bu, günümüz projelerinde mevcut olan düşük çeşitlilik normlarını aşma şansına sahip olmak için çok önemlidir. Tasarımcıların hesaplamaları anlamaları için finansal sürdürülebilirliği sağlamak gerekir. Bunlar, maliyetleri ve değerleri hesaplamayı ve gerekirse birini diğerine karşı dengelemek için tasarlamayı içerir. Programı uygulamaya istekli ve yetenekli özgün kalkınma ajanslarının belirlenmesi çok önemlidir. Her biri tercih edilen proje türleri ve çalışma yöntemlerine sahip sınırlı sayıda kalkınma ajansı vardır. Planda bunlar dikkate alınmalı, bir teklif bazı gerçek kalkınma ajanslarına hitap etmeli ve ekonomik anlamda mantıklı olmalıdır. (Bentley vd, 1985)

3.2.1. Alan Belirlemek

Talep genel olarak ikiye ayrılır; ekonomik talep ve sosyal talep. Ekonomik talep, geniş bir havuz da toplanarak belli bir kullanım dahil olmak üzere; proje tamamlanıncaya kadar bilinmeden devam eder. Sosyal talep, yerel ve somuttur: kuruluşlar ve kullanıcılar, belirli ve bilinen bir amaç için alanlara ihtiyaç duyar.

Sosyal talep başlangıç olarak seçilmeli. Tasarım sürecinde erken fark edilmezse girişimler kolayca yapılan hesaptan uzaklaşabilir. Yerel yetkililer, sosyal talebi en iyi anlayacak ilk bilgi kaynağıdır: onlar, çok çeşitli sosyal projelerin patronlarıdır. Mülk departmanları genellikle her türden yerel kuruluştan yer talepleri alır.

Ayrıca sizi sık sık yerel mahalle ve ilgi gruplarıyla temasa geçirebilirler. Bunlara yerel kütüphaneler- yerel gazeteler- topluluk kitapçıları dahildir. Bu kaynak kombinasyonunu, sosyal talep içeren bir konaklama listesi oluşturmak için kullanın ve dış mekân için olduğu kadar binalar için de talep aramayı unutmayın. Mümkün olduğu kadar çok yer belirleyin ve bu kuruluşların karşılayabileceği gerçekçi kiralari veya satın alma fiyatlarını öğrenin. Neredeyse kesinlikle, bu sayılar düşük olacaktır.

Ekonomik talep hakkında bilgi için yerel emlakçılarla iletişime geçip bir karşılaştırma yapılmalı. Ancak emlakçılar, geliştirme projeleriyle ilişkili ekonomik riskleri en aza indirmeye çalışıyor. Bu nedenle, mümkün olan en fazla sayıda kiracıya hitap eden ve geniş bir talebin olduğu kullanımları içeren projeleri severler. Bu çeşitlilik için bir reçete değildir.

Çoğu emlakçı, tüm yaklaşımı "gösterişli" olarak değerlendirir: onların saygılarını sürdürmesi için, toplumsal talep analizinin kesinlikle yapılması önemlidir. Tartışmayı daha da genişletmek için, alana makul olduğunu düşündüğünüz tüm kullanımların bir kontrol listesini oluşturmak faydalı olacaktır; dışarısı dahil.

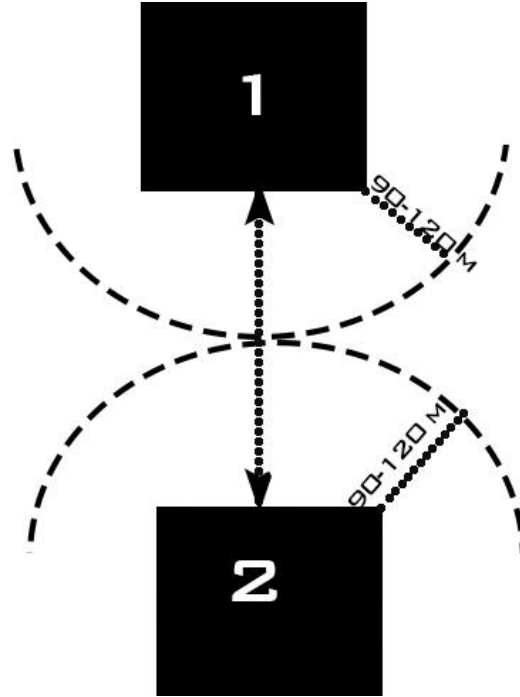
Bu tartışma araçlarını kullanarak aşağıdaki soruların yanıtlanması gerekir:

- Planda hangi alanlar daha çekicidir?
- Hangi kalkınma ajanslarının her kullanım için alan oluşturması muhtemeldir? Mevcut binalarda kullanımlardan herhangi biri yer alabilir mi?
- Hangi yardımcı alanlar gerekir (örn. otopark)
- Kullanımların ihtiyaç duyduğu maksimum ve minimum alanlar nelerdir?
- Alan kaç paraya satılabilir veya kiralanabilir?
- Kira durumunda alanın yatırım getirisi nedir? (Getiri, projeye yatırılan paranın yıllık getirisinin bir ölçüsüdür. Örneğin %10'luk bir getiri, projenin kendisine yatırılan sermayenin yıllık %10'unu geri getireceği anlamına gelir.
- Alanda ki kullanımlarda birbirini destekleme veya engellenme olası mı? (Örneğin, hiçbir kalkınma ajansı bir hurdalığın yanında bir aile evi geliştirmeye hevesli değildir.) Alan sahiplerinin ne kadar ödeme bekleyebilecekleri konusunda emlakçının fikri önem taşımaktadır. (Bentley vd, 1985)

3.2.2. Yaya Aksları

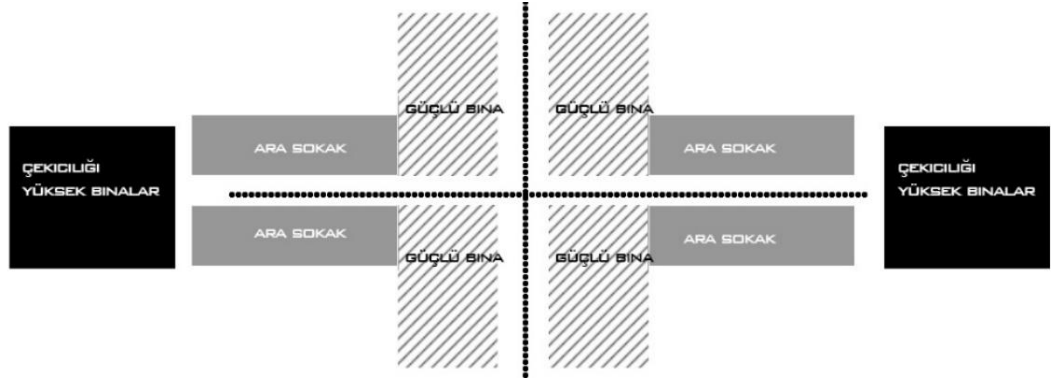
Mağazalar ve alışveriş alanları gibi yerler yoğun yaya sirkülasyonları olmadan hayatta kalmaz. Geçirgen cadde ve adalar yaya sirkülasyonunu kolaylaştırır, ancak yaya sirkülasyonlarını arttırmak için çekiciliği olan mekanlara ihtiyaç duyulur. Büyük mağazalar, küçük marketler veya büyük otoparklar gibi tesisler. Bu tür yerler konumlandırırken belli bir aralıkla konumlandırılmalıdır. Bu mesafenin etki alanı genelde 90- 120 metredir.

Şekil 30 Yürüme Çevre Hesabı (Orjinal, 2022)

Bağlantılı sokaklar, yaya yolundan maksimum fayda sağlayacak şekilde dikkatlice tasarlanmalıdır. Bunlar mümkün olduğunca dar tasarlanmalı ve kullanıcıların her iki tarafta gösterilen ürünleri görebilmesi gereklidir. İnsanların bir taraftan diğerine kolayca geçişlerini sağlamak için araç trafiğinin az olması gerekir. (Bentley vd, 1985)

Yaya sirkülasyonu olmasına gerek duyan temel kullanımlar, çekim gücüne sahip bağlantıların olduğu aks da olmalıdır. Ara sokakların da yaya akışı olsa da kira getirisi yüksek yeni yapılan ticari alanlar da hareketlilik için yeterli değildir. Ancak güçlü çekiciliği olan sağlam binaları buraya koyarsak, eskiyen binalar da kiralar düştükçe yaya sirkülasyonu profili daha geniş bir kullanım profiline ulaşacaktır.

Şekil 31 Yaya Aksları ve Güçlü Binalar (Orjinal, 2022)

Uyumsuz Kullanımlar

Gürültü ve trafik gibi nedenlerle bazı kullanımların uyumundan söz etmek zor olduğu için birbirlerine olan uzaklıkları fazladır. İnsanların uygun görmedikleri için statü olarak çatışan bazı yerler birbiriyle yakın yerlerde olduğu zaman, statülerini eşitlemek önemli bir çözüm yolu olmalıdır. Büyük çaplı projeler için bu karmaşık bir hal alabilir. Statüleri kullanımlar arasında değişir. “Örneğin, ofisler çoğu insanın gözünde atölyelerden daha yüksek statüye sahiptir. Ancak çoğu zaman aynı kullanım önden arkaya da değişir örneğin, evin önü arkadan daha yüksek bir statüye sahiptir”. (Bentley vd, 1985)

Özetlersek, ekonomik olarak fizibilitesinin iyi yapılması ve ekonomik uygulanabilirliğinin iyi çözülmesi, yatırımcı ve tasarımcı farklı ölçeklerden baksa da çeşitlilik açısından önemli bir yer teşkil etmektedir. Uyumsuz mekanları da bu ekonomik çözümün bir parçası yaparak çeşitli kullanım alanlarına hitap eder hale gelen projelerle mekan kalitesi farklı bir değere gelecektir.

3.3. Okunabilirlik

Buraya kadar, geçirgenlik ve çeşitliliğin nasıl sağlanabileceği üzerine tartıştık. İnsanlar, bu niteliklerin sunduğu seçeneklerden ancak mekanın düzenini ve orada neler olduğunu kavrayabildikleri sürece yarar sağlayabilirler. Okunabilirlik bir yeri kavranabilir kılan kalitedir.

Okunabilirlik iki aşamada önümüze çıkar: fiziksel biçim ve etkinlik modelleri. İki düzey için de mekanlar okunabilir. Fiziksel biçim de bir algı geliştirmek, estetik düzeyde bir zevk ortaya çıkarabilir. Kullanım kalıplarını biçim kaygısı olmadan da ortaya çıkarabiliriz. Fiziksel biçim ve etkinlik modelleri bir yerin potansiyelini ortaya çıkarmak

için birbirini tamamlamalıdır. Bu alanı kullanmaya başlayan ve ivedilikle burayı kavraması gereken biri için büyük önem teşkil etmektedir. Modern planlamalar da formun ve kullanımın okunabilirliği azalır. Bu, geleneksel kent ile modern kenti kıyaslayarak kolayca gözlemlenebilir. 20. yy.' dan öncesi kentlerin okunabilirlikleri iyi çalışıyordu. Önemli olan ve kamunun sıkça kullandığı yerleri bulabilmek kolaydı. Bu açık alanlar ve yapılar için de aynı şekilde işliyordu. En büyük açık alanlar, en önemli kamu tesisleriyle ilgiliydi. Öne çıkan yapılar, kamu yararı için en fazla mahremiyete izin veren ve oradan geçenlere şeffaflık sağlayan yapılardı. Modern şehir de durum biraz daha farklı. Plazalar ve gökdelenlerle, büyük ofis blokları, şehir merkezinde ki önemli yerler de konumlanıyor. Buralarda ki binalar, kullanıcıların şehri nasıl kullandığını dikkate almadan kamusal alanları işgal eder. Bu aktivite modellerinin birbirine karışmasına sebep olmaktadır. Bunun sonucunda ise önemli kamusal binalar ve kamusal olmayan ticari binalar birbirine benzemeye başlamaktadır. (Bentley vd, 1985)

Şekil 32 Geleneksel Şehir-Alaaddin Tepesi, Konya (Url 8, t.y.)

Şekil 33 Modern Şehir-Söğütözü, Ankara (Url 9, t.y.)

Yaya sirkülasyonunu trafik den ayırmak, merkez ve yerleşim alanlarını yaya sirkülasyonu için olan okunaklılığı azaltır. Banliyö diye nitelendiren yerleşim yerlerinde, kullanıcılar sessiz çitler ve özel mahremiyet alanlarında okunaklı olmayan, kafa karıştırıcı bir yer de kendilerini bulurlar. Çok az anı bırakan böyle yerlerin anlaşılması zordur. Şehir merkezlerin de ise durum daha vahim bir hal alarak kullanıcılar, bazen yer altında, bazen de kullanımı tamamen yabancılaştırıcı, kötü tanımlanmış yollarla araç yollarında dolanmak zorunda kalıyor.

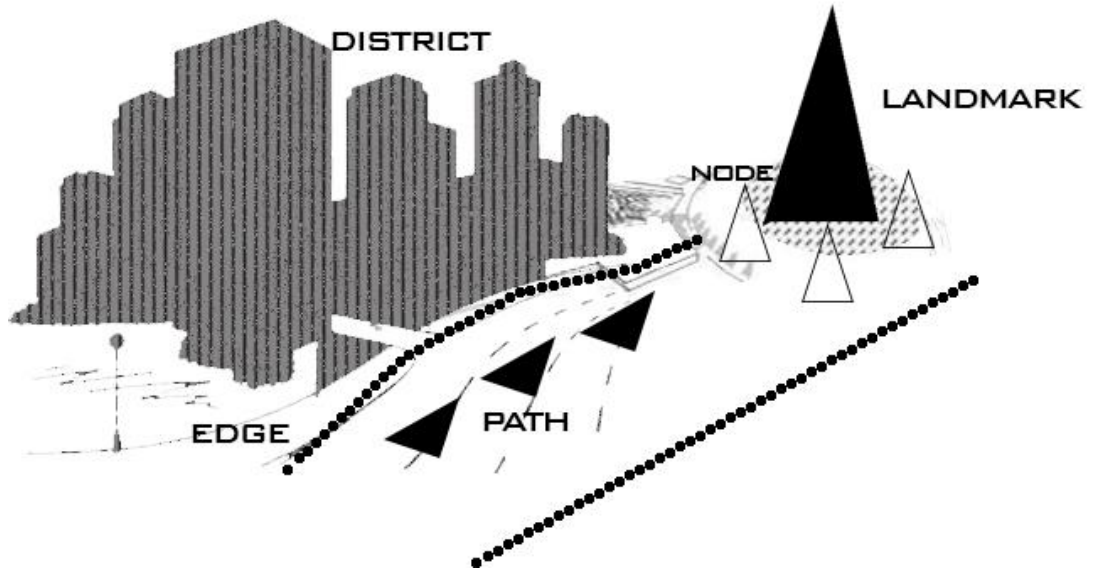
Şekil 34 Köprü Altı Yaya Kaldırımı (Url 10, t.y.)

Okunabilirlik, her seferin de ihmal edilen bir durumdur. Fiziksel yerleşimlerin ve aktivite modellerinin tasarımın da önemle üzerine düşülmesi gereken bir kıstastır. Uygulamada, düzeni göz önünde bulundurarak başlamak en kolaydır. (Bentley vd, 1985)

Okunaklı bir yer, kullanıcı için net ve doğru bir izlenim ortaya çıkarır. Bu netliği oluşturan tasarımcıdan daha çok kullanıcıdır. Tasarımcı sadece fiziksel çevrenin düzenini ortaya çıkartır. Görüşme, yön sorma, hafıza gibi etkenler kullanıcı deneyimi sonucu ortaya çıkan haritaları oluşturur.

3.3.1. Lynch'in Beş Ögesi

Temel fiziki elamanlar, kullanıcı da oluşan harita da önemli bir yer tutmaktadır. 1960'larda Amerikalı planlamacı Kevin Lynch, bu etkenleri beş ana madde de açıklamıştır. (Bentley vd, 1985)

Şekil 35 Lynch 5 Öge (Orjinal, 2022)

Bağlantılar

Kent içinde eylem alanları arasındaki dolaşım, ilişki akslarıdır. Kuşkusuz, bu aksların tümü değil, birey üzerinde etki bırakmış olanlardır. Bağlantılar, sokaklar, caddeler olabileceği gibi, kanal, köprü, vb. ulaşım, iletişim ağları da olabilir. (Lynch, 1960)

Sınırlar

Kent içinde eylem alanları arasında oluşan ayırım hatlarıdır. Kara ve deniz arasındaki ayırım sınır olarak değerlendirilebileceği gibi, arazi topografyasındaki keskin farklılık, engel oluşturan demiryolu veya geniş kesitli, yoğun akışlı karayolları gibi unsurlar sınırlar olarak değerlendirilmektedir. Sosyal açıdan oluşmuş sanal sınırlar da bu kapsam da ifade edilebilir. (Lynch, 1960)

Bölgeler

Kentsel eylem alanlarıdır. Konut, sanayi, yeşil kıyı bölgeleri veya çalışma alanları, eğitim yerleşkeleri veya diğer donatı alanlarının oluşturulmuş olduğu farklı kent bölgeleridir. (Lynch, 1960)

Odak Alanları

Kentsel mekanda kullanıcıların toplandığı, buluştuğu kırılma noktalarıdır. Meydanlar, meydancıklar, bazı yapıların önündeki genişlemeler bu kapsamdadır. (Lynch, 1960)

Nirengi Noktaları

Kentlerde yer tarifi yapılırken veya yön bulmada etkili yapılardır. Bunlar binalar olabileceği gibi çeşme, ağaç, kent mobilyası gibi çeşitli yapısal öğeler de olabilir. Kent bu nirengiler yardımıyla tanımlanır. (Lynch, 1960)

1. Bağlantı yolları: sokaklar, kaldırımlar, patikalar, doğrultular, insanların üzerinde gittiği her kanal,
2. Sınırlar: duvarlar, bina kenarları, kıyıları gibi algılanan sınırlar,
3. Bölge: ortak karaktere sahip büyük alanlar,
4. Odak alanları: merkezi noktalar, meydanlar, kavşaklar,
5. Nirengi alanları (anıt, landmark): bölgedeki diğer her şeyden farklı, kolayca algılanabilen ve bir referans noktası oluşturabilecek objelerdir.

Kent imgesi, kentin kimliğinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Kent içinde ki herkesin bildiği yön bulduran, buluşma ve dağılma noktalarına dönüşen kent imgeleri, fiziki, manevi, kültürel ya da başka bir manayı içinde barındırmaktadır (Lynch, 2010). Kent

kullanıcıları için bu imgeler farklılık göstermektedir. Kent imgeleri ile mekanlar daha tanınabilir ve algılanabilir olabilmektedir.

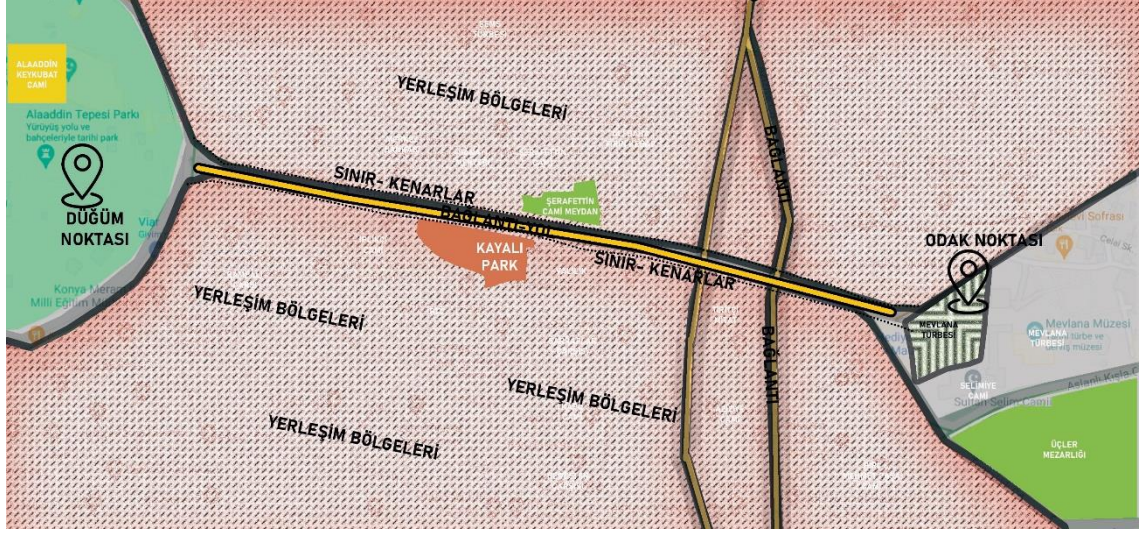
Tasarıma başlarken ilk atılması gereken adım yeni yapı ile çevresinde ki mevcut yapılar arasında bütüncül bir ilişki kurmak. Bu alanı daha okunaklı bir duruma getirir.

Bunlar mevcut yerler oldukları için burada tasarımı ilerletmek adına düzenlemeler yapmak gerekir. Mevcut yolları ilk etapta inceleyerek başlamak daha tutarlı bir gözlem yapmamızı sağlar. Yollar, kullanıcı deneyimleri sonucunda ki haritalandırmalarında ilk kıstastır. Yolun okunabilirlik seviyesini arttırmak için iki yol vardır: her yola algılanabilen bir karakter vermek ve yolların önemini arttırmak. Düğüm noktalarında ise caddelerin işlevsel rolleri ve bitişik nizam bina kullanım çeşitlerinin kullanıcı ile ilgi seviyesi okunabilirliği güçlendirebilir.

3.3.2. Okunabilirlik Analizi

Her yer bir şekilde okunaklıya sahiptir. Ancak bu yeterliliğini sorgulamamıza engel değildir. Alanın çevresinde ki mevcut potansiyeli bularak buna başlamak gerekir. Yeni oluşan tasarım da kendi okunabilirliği ve çevresinde ki okunabilirliğe olan katkısı da gereklidir. Bunun için analizi yaparken Lynch'in beş öge kontrol listesinden (yollar, düğümler, yer işaretleri, kenarlar ve bölgeler) yararlanılabilir. Yolların ve bağlantıların yoğunluklarını analiz etmeliyiz. Yolların önemini, üzerinde ki yerlerin kamusal mekan olma seviyesini inceleyerek, kullanım çeşitliliği ve görsel karakteristiğinde ki sınırlar bulunmalı. Yapılaşma biçimleri ve malzemeleri hatta bunları detayları incelenmelidir.

Şekil 36 Mevlana Cad. Lynch Analizi (Orjinal, 2022)

Okunabilirlik, tasarlanan öğelerden daha çok unsurların birbiriyle olan ilişkilendirilmesine bağlıdır. Okunabilirlik analizi yapıldığında mevcutta olan öğeler hali hazırda sabittir. Okunabilirliği iyileştirmek yapılacak olan düzenleme de sabit olan bu yerleri yeni düzenleme ile ilişkilendirmek yapılabilecek en doğru şeydir.

3.4. Sağlamlık

Çok amaçlı mekanlar, sabit kullanımlı mekanlara göre daha çok seçenek sunar. Bu seçeneğe sahip mekanların sunduğu kaliteye sağlamlık denir.

Mekanların tasarım kararlarında ki en etken güç yatırımcıdır. Kullanıcılar genellikle kullanıcı seçimini teşvik etmekle ilgilenmezler. Kullanıcılar, mekânsal seçimlerini teşvik eden unsurlarla ilgilenmezler. Kullanıcının faaliyetleri daha çok tasarımcının dikkatindedir. Projeler genellikle, istenen faaliyet modelin de müdahale edilmeden isteneni vermesi için alanların düzenini uygun hale getirerek katı bir şekilde tasarlanır. Binaların iç mekanlarında bu durum tasarımcılara farklı etkinlik modellerini mekan da sağlamak için özel alanlar sağlama gerekliliği ortaya çıkarır.

Kamusal alan tasarımcıları da aynı şekilde; ayrı ayrı bölgeler de farklı faaliyetler için alanlar düşünürler. Kamusal alan da mahremiyet dışında bir ayırım oluşmuyor.

Dolayısıyla, kamusal alan ayrı etkinlikler için ayrı bölümlere ayrılırsa, sağlamlığının çoğu kaybolur. Sağlamlığı sağlamak için normal maliyetler çerçevesinde sağlamlığı

arttırabilecek öğeler tasarım da dikkatli davranılırsa eklenebilir. Maliyet artışı olmadığı için bu olabildiğince zorlanabilir bir yöntem olabilir.

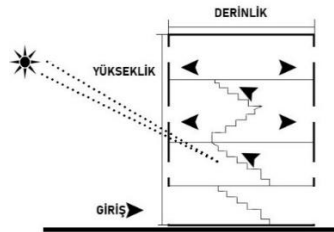
Sağlamlık iç ve dış mekanlar için eşit öneme sahiptir. Tasarım kararları binalar için dışarıya göre daha farklıdır. Kentsel mekanlar da açık alan faaliyetleri, bina kenarlarında ki faaliyetler büyük ölçüde etkilenir. Bütün bunlar çerçevesinde, binalar başlama noktası seçilerek bitişik dış cephelere kararları çalışmalıyız. Büyük ölçekli ve küçük ölçekli sağlamlık ayırımını binalar da yapmak sağlamlığa olumlu etkide bulunur.

Sağlamlık, binanın bir bütün olarak veya büyük bölümlerinin kullanım sırasında değiştirilebilmesi ile ilgilidir. (Bentley vd, 1985)

3.4.1. Büyük Ölçekte Sağlamlık

Bu ölçekte sağlamlıktan, genel anlamda kolay erişim sağlanamayan kaynakları içerir. Büyük ölçekli sağlamlık, kullanıcılara uzun vadeli daha çok seçenek sunabilir. Binalar eskidikçe ve talep noktasında bir daralma söz konusu olduğun da daha önceki bölümler de değinmiş olduğumuz daha farklı kullanım seçenekleri oluşabilir. Büyük ölçekli sağlamlıkla bu durumu gerçekleştirerek çeşitliliğin oluşumunu kolaylaştırır.

Büyük ölçekli sağlamlık için tasarım da mekan da oluşabilecek kullanım değişikliklerini tahmin etmek zordur. Daha önceden yapılmış ve değişiklikleri yıllar içerisinde içinde barındırmış eski binaları incelemek sağlıklı bir yöntem olabilir. Konutlar da bu durum biraz daha farklıdır. Konut tasarımının da büyük ölçekli sağlamlığı sağlanmasında en önemli etken zemin oturma durumdur. ‘‘Diğer binalar için durumu etkileyen üç faktör vardır; bina derinliği, giriş ve yüksekliktir.’’ (Bentley vd, 1985)

Şekil 37 Binalar da Sağlamlık Faktörleri (Orjinal, 2022)

Doğal ışık ve havalandırma binalar için önemlidir. Derinliği çok olan binalar kolay değişmez. Binaların dışarıyla olan bağlantı noktası varsa o kadar daha kolay uyum sağlar. Yüksek binalar da dışarıyla olan bağlantıları kısıtlı olduğu için daha az çeşitlilik sağlar.

3.4.2. Küçük Ölçekli Sağlamlık

Küçük ölçekli sağlamlık, iç mekân da ki alanların geniş bir yelpaze de kullanılabilme imkanı ile alakalıdır. Gün içinde sıradan seçimler üzerinde direk bir etkiye sahiptir.

Kullanımdaki büyük değişikliklerle alakalı olduğu için büyük ölçekli sağlamlık, mekânda ki genel tasarım kararları alınırken en erken şekilde düşünülmelidir. Küçük ölçekli sağlamlıksa daha fazla ayrıntıya ihtiyaç duyduğu için, ayrıntılı bir tasarım mantığında düşünülmelidir. Bu nedenle daha sonraya bırakılabilir. Küçük ölçekli sağlamlık için; tasarımda mahallere karar vermek ve her mahalde detaylı olarak tasarım yapmak.

3.4.3. İç Mekân Düzeni

Tasarım kararları alırken bazı durumlar için de geçerli olsa özgürleşebiliriz. Tasarımda ki bu özgürlüğü daha fazla sağlamlık için kullanabiliriz. Bu durum da bazı ekstra durumlar ortaya çıkabilir ve bunları da dikkate almalıyız. Birçok yapı da farklı etkenler sağlamlığa farklı potansiyeller de olumlu etki edebilir. Bu alanlar özel dikkat gerektirir. Örneğin; sert bir alan olarak dikkat edeceğimiz alanlar binaların çekirdekleridir. Merdiven, asansör vb. elemanları içinde bulunduran kısım binanın çekirdeğini oluşturur ve çeşitlilik açısından zor bir kısımdır. Sağlam dış mekanların potansiyeli, yapının çevresinde ki faaliyetlerle ilişkilidir. Yapıda ki bazı faaliyetler, çevrede ki kamusal dış mekâna doğru ilerleme potansiyeli barındırır. Bu kamusal alana katkı sağlar. Diğer iç mekân etkinlikleri, dış mekâna katkıda bulunabilir: alanı dışarıya için daha ilginç hale getirebilir. Bunu görsel temasla sağlayabilir.

Küçük mahaller az sayıda çeşitlilik sunarken, büyük mahaller daha çok çeşitlilik sunabilir. Ancak belirli bir boyuttan sonra etki giderek azalır. Oda şekli, önemli bir etkendir. Kompakt odalar, uzun ince odalara göre daha iyidir ve daha uygun maliyetlidir.

3.4.4. Dış Mekanlar

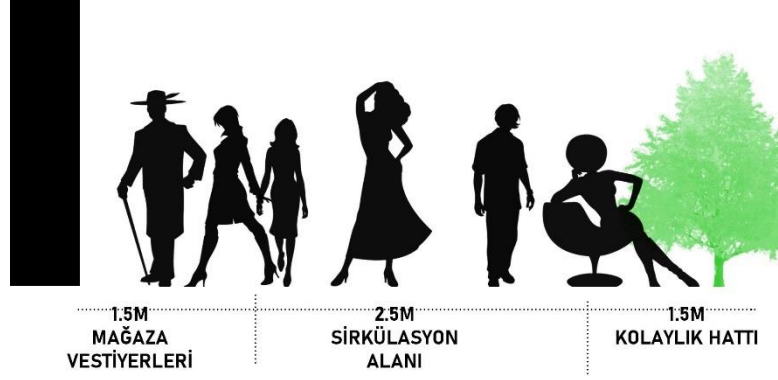
Çevre bloğu içinde özel bahçe alanı olan konutlar da çevre yapıların sağlamlığını büyük oranda artırır. Ancak dış mekanlar da sağlamlık açısından en önemli alanlar kamusal mekanlardır. Kamusal mekân tasarımı karmaşık bir konudur. Çoğu aktivite mekânın kenarların da gerçekleşir. Sağlamlığı teşvik etmek için kamusal alanda farklı faaliyetleri birbirlerini engellemeden birlikte var olmasına imkân vererek tasarım kararları almalıyız. Trafik ve yaya sirkülasyonu burada önem teşkil etmektedir. Trafik ve araçlar diğer faaliyetleri engellememelidir.

Çoğu yapı kenarı, kamusal mekandaki faaliyetlere katkı sunabilir. Hatta buralar da etkinlikler dahi düzenlenebilir. Dükkânlar veya tuvaletler yerine zemin kat da bu tür etkinlikleri barındırabilecek alanları konumlandırmak daha sağlıklıdır. Boş diye nitelendirebileceğimiz binaların (süpermarketler, çok katlı otoparklar, tiyatrolar) dahi şehir merkezinin en önemli yerlerin de olduğunu düşünürsek, bu tür faydalar sıklıkla ortaya çıkabilir.

Şekil 38 Bina Kenarları-Bedesten, Konya (Url 11, t.y.)

Kaldırımlar, trafiğe karşı yaya sirkülasyonunu korur ve destekler. Yapı kenarlarına ek olarak iki şey daha olmalıdır: merkezi bir yaya hareketi ve trafikle arasında tampon bölge. Yaya hareket bölgesinin genişliği, ilgili yaya trafiğinin seviyesine uygun olmalıdır. Bu hareket alanı ile araç alanı arasında sokak ağaçları, oturma yerleri, otobüs durakları, telefon kulübeleri ve bisiklet park yerleri gibi kolaylıklar için boşluk bırakılmalıdır. (Bentley vd, 1985)

Şekil 39 Yaya Sirkülasyonu İlişkileri (Orjinal, 2022)

Yaya sirkülasyonu olabildiğince caddeleri kullanmaya yönlendirmelidir. Bunun için yaya geçişlerini kolaylaştırmak gerekir. Yayalar genelde zemin kotundaki geçişleri kullanmayı tercih eder. Güvenli geçiş noktaları görsel olarak belirgin hale getirilerek, yol genişliklerini azaltmak gerekir. Elbette bütün trafik ve yaya sirkülasyonunda ki tasarım kararlarında engelliler düşünülerek hareket edilmelidir.

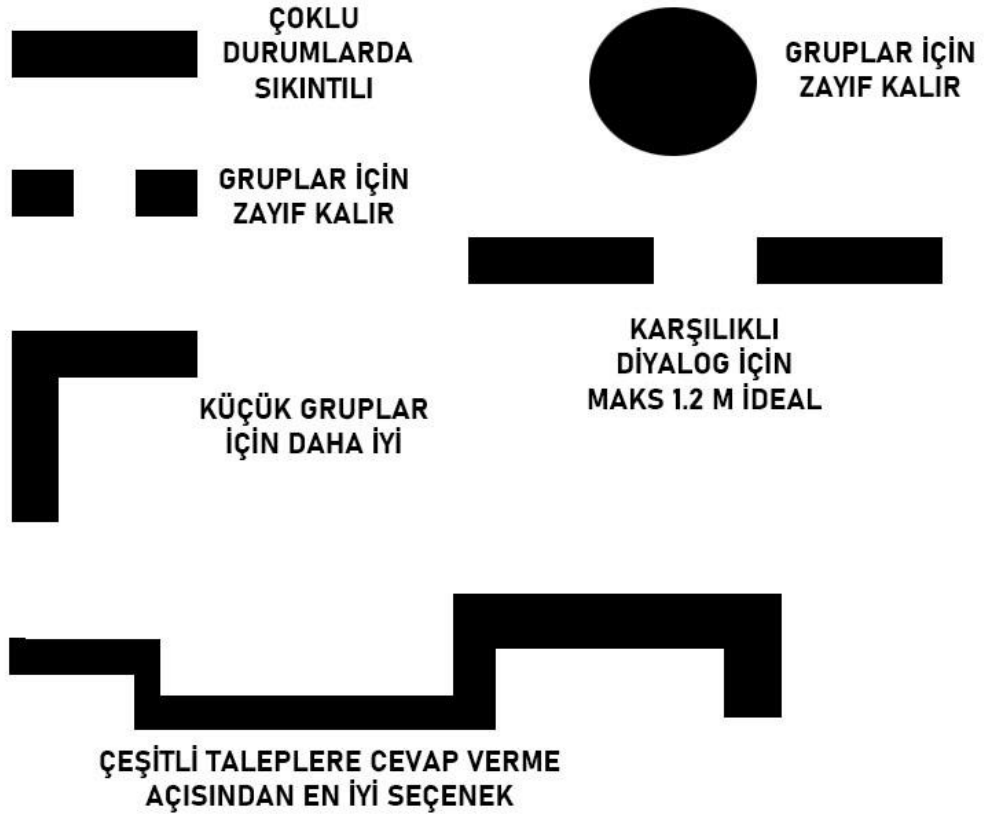
Gürültülü trafiğin olduğu caddeler de yapı hattı geriye çekilerek küçük alanlar oluşturularak kısmen de olsa ses azaltılabilir. Akşam geç saatler de oluşabilecek tehlikeli olaylardan korunmasını sağlamak için aydınlatma tasarımı büyük önem taşımaktadır. Burada aydınlık seviyesini maksimum tutmak kısmi bir koruma sağlar. Bir diğer çözüm de giriş için kot farkı oluşturulması olabilir.

250 araçtan az olan yerler de paylaşımlı cadde dediğimiz bir oluşuma izin verilebilir. Ortak alan niteliği taşıyan bir cadde 500 metreden fazla olmamalıdır. Bölgedeki her caddede her 50 ila 60 metrede bir yön değişikliği yapılmalıdır: Geçirgenlik de bahsedilen şekilde küçük ada tasarımı daha doğru sonuçlar verir. Trafik sirkülasyonunda ki araçlar için çift yönlü trafik teşvik edilerek hızları azaltılmalıdır.

Geniş cadde ve meydanlar, insanların buralara toplanması için daha çok desteğe ihtiyaç duyar. Oturma alanlarının varlığı buraya daha çok sirkülasyon desteği getirir. Yaya akslarına paralel oturma yerlerini geniş caddeleri merkeze alarak etrafına konumlandırmak ve meydanlarda yaya sirkülasyonunu buraya çekmek için bir cazibe alanı oluşturmak burada yaya potansiyelini arttıracaktır.

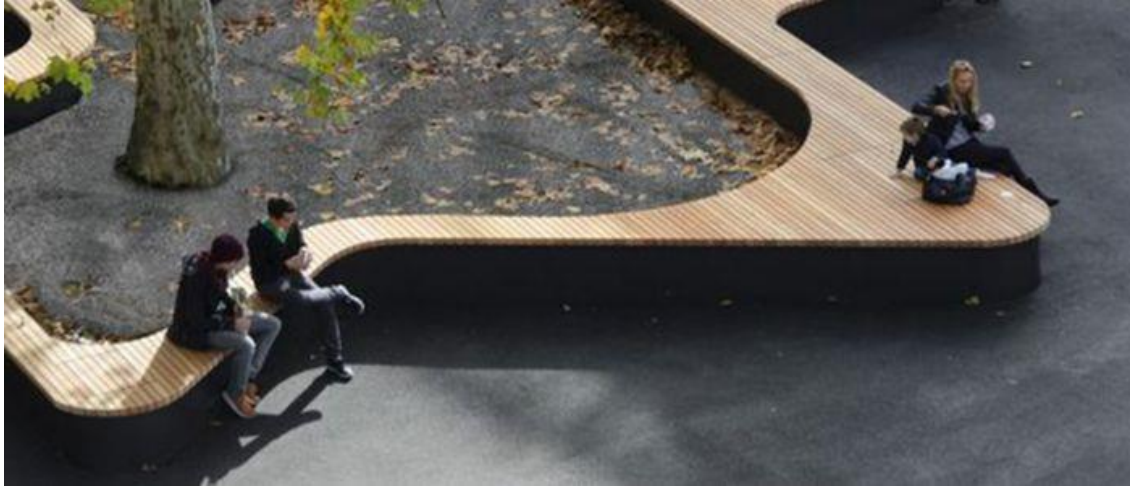
“Oturma, sandalyeler veya sıralar (genellikle birincil oturma olarak adlandırılır) veya basamaklar, duvarlar veya saksılar gibi ikincil özellikler şeklinde olabilir. Toplam koltuk sayısının %10'undan az olmamak kaydıyla her 3 metrekarelik açık alan için en az 30 cm oturma alanı olmalıdır. Çevredeki asfalt alanların seviyesinin biraz üzerinde yükseltilmiş oturma yerleri ile oturma konfigürasyonu seçimlerine izin vermek önemlidir. Koltukları alçak bir konum da konumlandırmak, potansiyel olasılıklarını önemli ölçüde azaltır. Oturma yerleri insanları çekmenin tek yolu değil, kamusal mekana insanları çekmenin birçok yolu olabilir; bir anıt, kiosk, info desk, büfeler hatta pazar yerleri çekim sağlayabilir. Buralara ağaçlar eklemek özellikle gölge faktörünü düşündüğümüzde etkili bir çekim alanı yaratabilir. Ağaçları yaya sirkülasyonunu engellemeden, min. 2.5 m yükseklikte olacak şekilde yaya sirkülasyonunu engellemeden, ızgara düzenin de yerleştirmek olumlu sonuçlar çıkarır. Burada ızgara düzeni monotonluk yaratabilir endişesi olsa da perspektif düzeyinde güzel bir iş çıkarabilir. (Bentley vd, 1985)

Şekil 40 Kent Mobilyası Oturma Çeşitler (Orjinal, 2022)

Şekil 41 Kent Mobilyası Örneği-1 (Url 12, t.y.)

Şekil 42 Kent Mobilyası Örneği-2 (Url 14, t.y.)

Şekil 43 Kent Mobilyası Örneği-3 (Url 14, t.y.)

Şekil 44 Kent Mobilyası Örneği-4 (Url 14, t.y.)

3.5. Görsel Uygunluk

Önceki maddeler de tasarımın genel hatlarıyla nasıl görünmesi gerektiği üzerinde durmuştuk. Bu madde de ise daha ayrıntılı bir şekilde inceleme fırsatı bulacağız. İnsanların mekanlara yüklediği anlam oradaki kullanıcı deneyimlerini ve mekân hakkında ki yorumları etkiler. Tasarımcılar, mekâna anlam vermeyi tasarımın bir parçası yaparak bunu tasarım da desteklediğinde görsel uygunluk dediğimiz çerçeve ortaya çıkar.

Görsel uygunluk, özellikle insanların sıklıkla kullandığı ve çeşitliliğe sahip yerlerde önemlidir. Bu mekanlar genel de kamusal mekanlar olarak nitelendirilen mekanlardır. Özellikle kamusal mekanlar da yapıların dışında ki alanlarla alakalıdır.

Kullanıcıların mekan hakkındaki yorumlamaları mekanın görsel duyarlılığını üç farklı düzeyde pekiştirebilir: biçimle okunaklığı destekleme, çeşitliliğini destekleyerek, sağlamlığını hem büyük hem de küçük ölçekte destekleyerek.

Kullanıcılar arasında yapılar farklı etkiler yapabilir. Benzer karakterde ki iki yapıyı sıkıcı bulabilir ya da görsel olarak daha detaylı yerleri inceleyebilir. Yapı cephesinde detayları inceleyerek olumlu ya da olumsuz etkilere sahip olabilir. Örneğin pencere ve kapı tasarımındaki benzerlik. Yapılar genel olarak okunabilir yapılar olmalıdır. Bir bina işlevine göre gözükmelidir. Bir devlet yapısı olması gerektiği gibi ya da konutlar bir konut gibi gözükmelidir. Ancak bu yine de yorum farklılıklarını ortaya çıkartabilir. Mekânı olduğu gibi algılayamayan yada farklı algılayanlar mutlaka olacaktır. Bu olumsuz etkileri ortaya çıkaran aslında mekânın keşfedilmeye açık olmaması olarak nitelendirilebilir. (Bentley vd, 1985)

Büyük ölçekli sağlamlık kavramına önceden değindik. Yapının farklı kullanımlara müsait olacak şekilde tasarlanması fikri sağlamlık açısından önem taşımaktaydı. Ancak bir

binanın aynı anda farklı işlevleri barındıracak bir yapıya benzemesini mümkün kılan nedir sorusu önem teşkil etmektedir. Buna ek olarak o yapının bulundurduğu işleve uygun bir yapı olduğu ne kadar nettir bunu anlamamız gerekiyor. Aynı soru küçük ölçekli sağlamlık için de geçerli olabilir. Bir ev farklı yaşam tarzlarına sahip insanların yaşayabileceği bir yere nasıl evrilir.

Bu soruların cevapları aslında planlamanın ayrıntılı görünümüne bakılarak bulunabilir. Görünümde ki ayrıntılar bize bazı ipuçlarını verebilir. Her sosyal toplumdaki kullanıcılar mekanı aynı şekilde deneyimlemez. Mekana yükledikleri anlam ve yaptıkları yorumlar farklı olabilir. Bir konutun uygunluğu kişini amaçlarına göre değişebilir. Bazı kullanıcılar sosyal statülerini değiştirmek için bir konut seçerken diğer sokakların bol olduğu eski usul yapılaşmayı statü olarak uygun görmeyebilir. Ancak bu başka bir kullanıcı için çok daha iyi bir seçenek olabilir. Okunabilirliği, çeşitliliği ve sağlamlığı teşvik etmenin yolu farklı kullanıcı gruplarının yorumlayacağı ipuçlarını kullanarak görsel olarak uygun yerler tasarlamaya çalışmaktır. Görsel ipuçları arayarak kullanıcı deneyimlerini ve hedeflerini keşfetmemiz gerekir. Okunabilirliği arttırmanın yolları, patikalardan, düğüm noktalarından, nirengi noktalarından, kenarlardan veya ilgili bölgelerde ki bağlantılarından geçmektedir. (Bentley vd, 1985)

Alanın çeşitliliğini, okunabilirliğini ve sağlamlığını farklı kullanıcıların kullanımına sunmak için herkes tarafından görülebilen mekanlar yapmalıyız. Yapıların yüzeyleri, cepheleri, çatıları ve zeminini görülebilen bir mekan için tasarım da ön plana çıkarabiliriz. Bu şekilde yapı yüzeyleri kullanıcıyla iletişim kurmak için etkili olacaktır. Ancak her iyi görsel uygunluk elbette sadece cephe ile alakalı olmayabilir.

Görsel uygunluk da bir landmarkı daha görünür kılmak için alanda ki yapıların cephelerinde ya da görünürlüklerini etkileyen çeşitli yapısal elemanlarla desteklenebilir. Bunlar; dikey çizgiler, yatay çizgiler, ufuk çizgileri, pencereler, kapılar, duvar malzemeleri ve detayları, zemin seviyesi detayları olabilir.

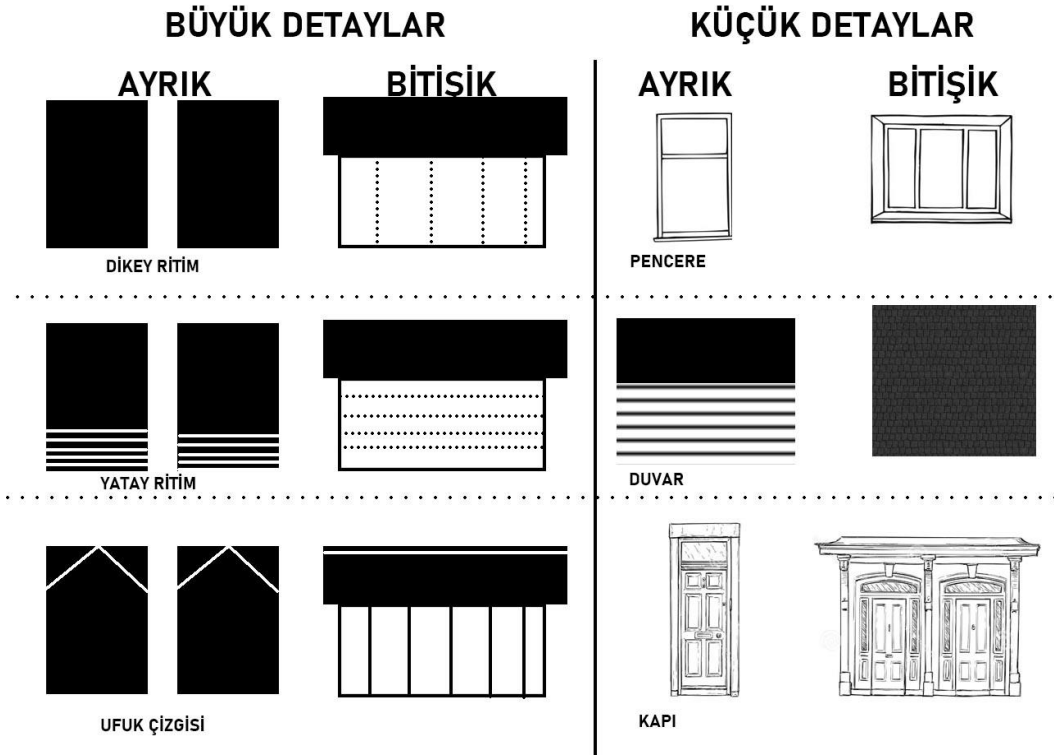
Şekil 45 Konya Valilik Önü (Orjinal, 2022)

Şekil 46 Mevlana Caddesi-Cephe Yenileme (Orjinal, 2022)

Şekil 47 Mevlana Caddesi Cepheleri (Url 15, t.y.)

Şekil 48 Detay İpuçları (Orjinal, 2022)

Şekil 49 Cephe Elemanları Farklı Düzenlerle, (Pinterest, t.y.)

Şekil 50 Bitişik Nizam, (Url 16, t.y.)

Şekil 51 Blok Nizam, (Url 17, t.y.)

3.6. Zenginlik

Buraya kadar değindiğimiz (değnilen) noktalar yapıların ve dış mekanların tasarım kararlarının çerçevesini oluşturmak oldu. Buradan itibaren kullanıcı deneyimini daha keyifli hale getirecek olan çeşitlilik kriterleri üzerine yoğunlaşacağız. Zenginlik kavramı, bu kaliteyi göstermek üzerine olan kriterlerden biridir. Bu kavram daha çok görsel zevkler üzerine yoğunlaşmaktadır. Ancak sadece görsellikten bahsedemeyiz. Mekandaki koku, duyu, ses, dokunma duyarlarına hitap eden her şey zenginlik kavramında incelenebilir. Mekanın kullanıcıya verebileceği duyarlar ve zevk üzerine detaylıca düşünmeliyiz. Kullanıcıya daha fazla duyuşal seçenek sunarak zenginlik açısından bir tasarım bütününe ulaşabiliriz. Kullanıcılara mekanda bu seçenekleri fark ettirmenin yolları kullanıcıyı bu seçeneğe yönlendirmekten geçer. Mekân içindeki duyguyu anlayabilmek için mekân da hareketliliği sağlayan bir sirkülasyona ihtiyaç duyarız. (Bentley vd, 1985)

Şekil 52 Cultural Corridor Cha pultepec -Mekanda Çeşitlilik (Url 18, t.y.)

3.6.1. Görsel Zenginlik

Görsel zenginlik ilişkileri tasarımda yapılan görsel kontrastlarla sağlanabilir. Bu zıtlığı elde etmek iki etkenle ortaya çıkabilir; yüzeyin yönü ve konumu. Zenginlik, birden fazla elementin tek düze olmayan bir şekilde konumlanmasıyla elde edilebilir. Ancak bazen eleman sayısı fazla olduğun da bu durum tek bir eleman varmış gibi algılanabilir.

“Bu durumda, ilgili yüzeyin daha büyük ölçekli alt bölümleri yapılarak, öğelerin tümü artık birlikte okunmayacak, ancak beş ile dokuz arasında gruplara ayrılacak şekilde, doğruluk artırılabilir: beşin altında, zenginlik düşüktür çünkü orada bakılacak şeylerin yetersiz seçimi; dokuzun üzerindeyken, tüm topluluk hala görsel bir seçim olmaksızın tek bir süper eleman olarak okunacaktır. Bu kaba ve hazır kuralın pratik sonuçları iki temel faktöre göre değişir:

- ilgili yüzeyin görüleceği muhtemel mesafe aralığı.
- her görüşün deneyimleneceği sürenin uzunluğu.

Bu nedenle zenginlik için tasarım yapmanın bir sonraki adımı, ilgili yüzeylerin her biri için bu iki faktörü değerlendirmektir. “ (Bentley vd, 1985)

Mekan konumlandırmaları arasında ki mesafeler zenginlik faktörünü etkiler. Uzak mesafe de büyük ölçek de bir zenginlik oluşturulmalı bu da daha fazla elemanla mümkün olabilir, kısa mesafede ise daha küçük ölçekli bir zenginlik oluşturulabilir, bu da daha küçük detaylarla mümkün hale getirilebilir. Bu durumda ortaya çıkan hiyerarşi büyük ölçekten küçüğe doğru gider.

Şekil 53 Mevlana Caddesi Eski Hali, Büyük Ölçek Alan, (Url 19, t.y.)

Zenginlik oluşturulurken, tasarım da sadelik ön plandadır. Özellikle büyük ölçekte bu geçerlidir. Maliyet olarak da sadelik daha uygundur ve büyük ölçek de daha geçerlidir. Küçük ölçekli zenginlik için maliyet biraz daha fazla olabilir. Doğru konumlandırma ve görsel belirginliğin sağlanmasıyla bu maliyetler daha aşağı olabilir.

Geçmiş yıllar da küçük ölçek te zenginlik daha masraflı olabiliyordu, çünkü daha çok işçilik ve ustalık istiyordu. Günümüz de daha farklı bir durum söz konusu, modernize imalat ve uygulama teknikleriyle maliyetler oldukça düşmüş durumda. Başka etkenlerle de maliyetleri düşürebiliriz. Daha çok doğal öge ve doku kullanarak, geçmişte yapılmış işçilikleri geri dönüşüm mantığıyla yeniden kullanıma sunabiliriz.

Görsel zenginlik oluştururken tasarım da 3 faktöre dikkat etmemiz gerekir. Mahaller arası mesafe, yapıyı her yerden görülebilir bir yer de konumlandırma, görüş alanının da geçirilen süre.

3.7. Kimlik Kazandırma

Sosyo-politik ve sosyo-ekonomik gibi etkenlerden farklı olarak, diğer maddelerde direk kullanıcı tepkisi üzerine bir çevre oluşturma üzerine yoğunlaşabildik. Kamu katılımını en üst seviyeye çekerek bir kamusal mekan oluşturma ihtiyacına yönelik bir çözüm arayışı içinde olsak da kullanıcılar yine de başkalarının tasarladığı mekanları kullanmak zorundadır. Bu durum da kullanıcı için buraları kişiselleştirmesine imkan vermek önem teşkil etmektedir. Bu kullanıcının mekanı kendiyle pekiştirmesinin tek yoludur. Kimlik kazandırmayı desteklemenin ikincil bir nedeni daha vardır: bir yerin faaliyet düzenini daha net hale getirir. Bu, zamanla değişen, çok çeşitli kullanımları barındıran sağlam ortamlarda özellikle değerlidir. “Her kullanıcı yapıyı farklı şekilde kullanmaya yönlendirilerek, kişiselleştirmeyi her kullanım için açık hale getirebiliriz.” Yapıların dış görünüşe günümüzde maliyetler daha düşük olduğu için daha çok müdahale ediliyor. Bu da kişiselleştirmeye katkıda bulunmaktadır. Ancak bu siyasi açıdan bir çıkmaz ortaya çıkarabilir. Kimlik kazandırma iki yolla mümkün olabilir; bir yeri geliştirmek ya da görüntüsünü değiştirmek. Kullanıcılar yapıların görüntülerin de değişikliğe iki nedenden dolayı giderler; kendi zevkleri için ya da uygun görmedikleri bir görsellik için. Kimlik kazandırma üç ana faktörden etkilenir: zaman, yapı tipi ve teknoloji. (Bentley vd, 1985)

Yıllar geçtikçe kullanıcılar yaşam alanlarında değişikliğe giderler. Yapıları tasarlarken kullanıcıya seçenek vermek ve sağlamlık açısından kimlik kazandırmaya açık bir yapı olarak tasarlanmalıdır. Ortak alanlar genel de kimlik kazanmaktan mahrum kalırlar. Buralar kullanım olarak en çok kamusal mekân olarak nitelendirilebilecek yerlerdir. Buraya kimlik kazandırmak için ekstra zenginlik oluşturulmalıdır. Aynı şekilde tasarımı yaparken yapının yıllar içinde yıpranabileceğini hesaba katarak ve teknolojik gelişmeleri tahmin edilmesi zor olsa da değişikliklere açık olacak şekilde yaklaşılmalıdır.

Kamusal mekânı da etkileyen bazı kişiselleştirmeler genelde mekanın kenarların da gerçekleşir. Buralar da çoğunlukla eşikler ve pencereler olur. Yapı cepheleri, kullanıcıların kişiselleştirmesine müsait olmalıdır. Ancak bu bölgedeki görsel uygunluğu bozmayacak şekilde yapılmalıdır.

Şekil 54 Israel Plads, Copenhagen (Url 20, t.y.)

4. TARİHİ KONYA KENT MERKEZİ KENTSEL KİMLİK ÖGELERİ

Yöntem bölümünde belirtmiş olduğumuz kıstaslara göre seçmiş olduğumuz alana dair bulgularımıza ve analizlerime baktığımız da alanın çevresinde bulunan önemli mekanlara bakmalıyız. Burası Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerine ait önemli tarihi niteliklere sahip yapılara sahiptir.

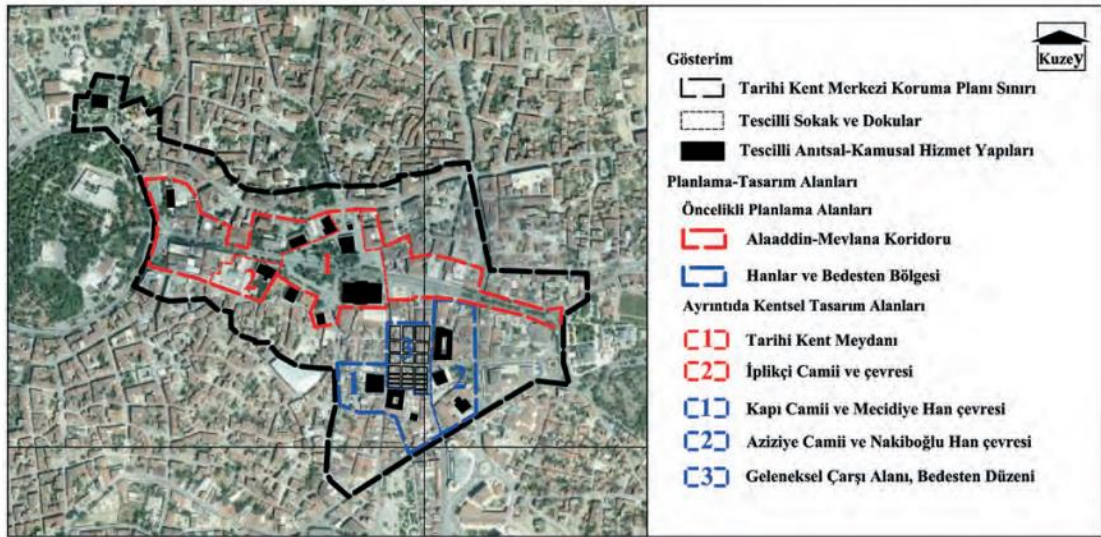
4.1. Konya Tarihi Kent Merkezi

Mevlana ve Zafer Meydanı eski Selçuklu başkenti Konya'nın şehir oluşum planında yer alan en önemli tarihi mekanlar olup kamusal kullanımları ile kentin odak noktalarıdır. Yerleşimin genişlemesiyle birlikte mekanların değerleri değişerek, kullanımı, kullanıcı tipleri, işlev değişiklikleri, kamusal mekan için olan tanımlamaları ve estetik değerleri değiştirmektedir. Kentsel yerleşmelerin, özellikle tarihsel kentlerin, haiz oldukları kültürel mirasa ilişkin yerel değerlerinin, geniş katılım, işbirliği ve şeffaflık ilkelerini temel alan stratejik mekânsal planlama yaklaşımı eşliğinde sürdürülebilir korunması ve geliştirilmesine dönük arayışlar, son senelerde fazlasıyla ön plandadır. (Drost, 1996; Larkham, 1996; Steinberg, 1996; Albrechts 2001; Albrechts 2004; Thorns, 2002; Koray ÖZCAN,2009)(1). Kevin Lynch'in fiziksel bileşenleri dikkate alındığında; Mevlana Caddesi tarihi bir akstır. Bu şehir için önemli bir alanı temsil ettiğinin göstergesidir. Caddeyi ve yakın çevresini gözlemlediğimizde tarihi ve kültürel birçok yapıyla karşılaşırız bu şehrin kentsel işaret yönünden zenginlik gösterdiğini göstermektedir. Doğal sınır olan binalar ise; Mevlana Caddesi'ne doğrusal bir yapı kazandırmaktadır Konya denildiğinde akla ilk gelen yer Mevlana olmakta ve bu durum Konya'ya dışarıdan ziyarete gelen insanlar tarafından Alaaddin ve Zafer meydanlarının yakınlığı sebebiyle burada ki kent yapısı ve mimari direk Konya ile bağdaşmaktadır. Alaaddin ve Mevlana civarı sahip olduğu tarihsel ve kültürel yapıtlar sayesinde Zafer meydanından daha sade görünüme sahiptir. Zafer Meydanı daha sonraki tarihte gelişmeye başladığı için Mevlana meydanından hem daha modern hem de daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Konya'yı tarihsel açıdan değerlendirdiğimizde; Selçuklu döneminin başkenti olması ve bu dönemden kalan en önemli ortaçağ yapılarının Mevlana ve Alaaddin civarında konumlanması, Cumhuriyet döneminden ve Osmanlı son döneminden kalma uzun kapılı, dar ve uzun pencereci binaların bulunması nedeniyle Konya'nın diğer yerleşimlerinden farklı kılmaktadır. Mevlana Türbesi, Şerafettin Cami, Hükümet Meydanı, İplikçi Cami

ve çevresi ibadet mekanları olarak kullanılıyor , Kayalıpark ve Şerafettin Cami'nin batı bölgesi kısmi olarak yeşil alan, Mevlana Caddesi üzeri, Bedesten ile beraber ticarin mekan olarak değerlendirilebilir. Bölgenin odak noktası da tramvay ve otobüs durakları gösterilebilir. Mevlana Meydanı, Hükümet Meydanı ve Kayalıpark'ın özgün yapıları vardır. Kayalıpark içerisinde kısmi yeşil alanların, kent mobilyalarının, kamusal ve ticari yapıların, ulaşım duraklarının bulunduğu bir odak noktasıdır. Çok fonksiyonlu bir mekân olması nedeniyle kullanıcılarda farklı bir deneyim ve iz oluşturur.

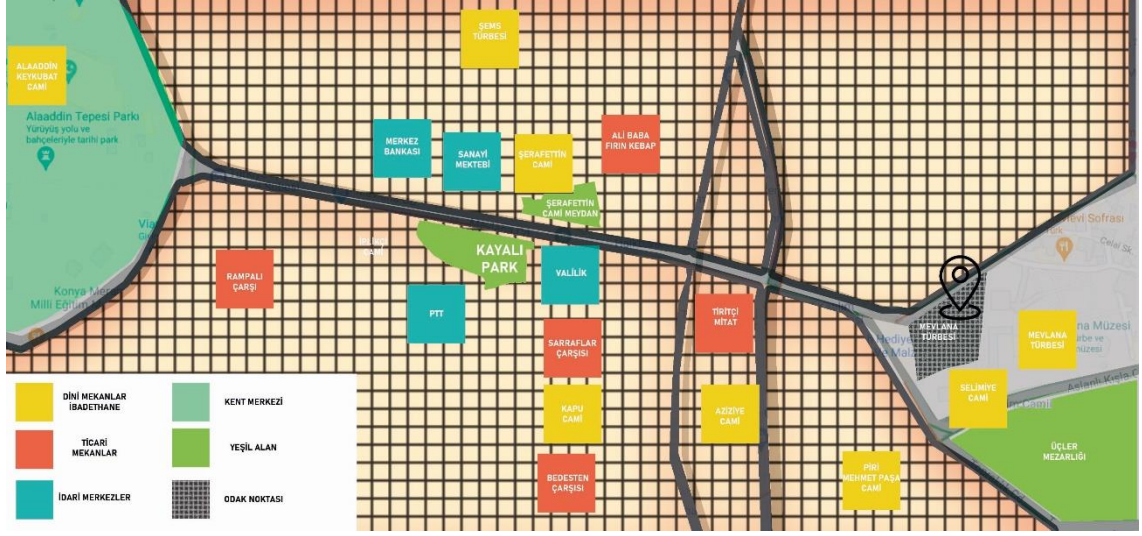

Şekil 55 Kayalı Park (Url 15, t.y.)

Şekil56 Konya Tarihi Kent Merkezi (Koray ÖZCAN,2009)

Şekil 57 Kent Merkezi Önemli Noktalar (Orjinal, 2022)

4.1.1. Mevlana Caddesinin Tarihi Geçmişi ve Gelişimi

Geçmişten gelen durumda dini törenler, kutlamalar, ticaret, politika, eğitim, kültür ve sanatsal faaliyetler, ulaşım, iletişim gibi aktiviteler meydanlarda vücut bulmuştur. Kent meydanları, kentliler için önemli aktiviteler için olanak yaratmaktadır. (Tönük ve Barkul, 1999). Bu meydanların kullanım profilini tarihi geçmişi ve simgeleri ortaya çıkarır. Kullanıcılar şehrin çekim merkezi olan meydanları bir toplanma alanı olarak kullanmaktadır. Meydanlar genel de şehrin simgelerine yada tarihi açıdan önem taşıyan yapılarına sahiptir. Konya tarihi kent merkezinin dört odak noktası vardır ve buraların çevresinde yoğunlaşmıştır. Buralar; Alâeddin Tepesi diğeri yine Selçuklu dönemi eseri Karatay Medresesi, I.Ulusal Mimari döneminin önemli mimarlarından biri olan Mimar Muzaffer'in Konya Muallim Mektebi ve batıda yine bir Selçuklu dönemi eseri olan İnce Minare Medresesidir.

“Şehrin sembolik bir boyutu vardır. Anıtlar, meydanlar, boşluklar, geniş caddeler evreni, dünyayı, toplumu ya da basitçe devleti simgeler.” (Lefebvre, 1996).

Mevlana Türbesi

Günümüzde müze olarak kullanılan Mevlana Türbesi'nin yeri, Alaeddin Keykubat'ın hediyesi olarak Mevlana'nın babası Bahaeddin Veled'e tahsis edilmiştir. Vefat eden Veled

şimdiki yerine 12 Ocak 1231 tarihinde defnedilmiştir. Bahaeddin Veled 'in vefatının ardından sevenleri tarafından babasının mezarı üzerine Nil türbesi yaptırılması teklif edilse de Mevlana bu isteği reddetmiştir.

Mevlana vefat edince 7 aralık 1273 yılında oğlu Sultan veled Mevlana'nın mezarının üstünde türbe yaptırmak isteyenlerin isteklerini kabul etmiştir. "Kubbe-i hadra" denilen türbe dört fil ayağı(kalın sütun) üzerine Mimar Tebrizli Bedreddin'e yaptırılmıştır.

Mevlana türbesi şehrin en önemli simgesidir. Şehrin bütün planlanmasında ve stratejisinden ilk sırada ki etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradan Alaaddin tepesine kadar olan Mevlana caddesi şehrin tarihi kent merkezinin en önemli ulaşım aksıdır. (Mevlana Türbesi, 2013)

Şekil 58 Mevlana Müzesi (Mevlana Türbesi, 2013)

Mevlana Türbesi, yol ve bağlantılarını incelediğimiz de kentin en önemli ve en eski ulaşım bağlantılarının buradan geçmekte olduğunu görebiliriz. Mevlana Türbesi'ni bir odak noktası haline getiren en önemli bağlantısı Alaaddin Tepesi'dir. Şehrin ulaşım ağlarının en önemli araçları olan otobüs ve dolmuş hatları buranın çevresinde

konumlandırılmış olan İstanbul caddesi, Eski Garaj, Mevlana caddesi üzerinde bulunan Kayalı Park ve Aladdin Tepesi karşısında ki Teksas otobüs durakları Mevlana'nın en önemli bağlantılarıdır. Bu durum mekanın erişilebilirliğini artırmaktadır. 2022 itibari ile Mevlana Caddesi tramvay ve motorlu araçların ortak geçiş alanı olmuştur. Burada yapılan tramvay hattı sonucunda yaya kaldırımları genişletilip, bisiklet parkları konumlandırılmıştır. Belediyeye ait bisiklet kiralama stantları mevcuttur. Bedesten içerisindeki trafik yoğunlukla kaldırılarak yaya sirkülasyonuna kazandırılmıştır. Bir kısmında ise belirli saatler araç giriş çıkışı mevcuttur.

“ Mevlana Caddesi'nin okunabilirliği, Kevin Lynch (2010)'in ortaya koyduğu fiziksel bileşenler (yollar, sınırlar, odaklar, bölgeler, nirengiler-işaret öğeleri) ile değerlendirilmiştir. Buna göre ankete katılanların %55,7'si odak noktalarının yön bulmaya yardımcı olduğunu, %50,7'si sınırlayıcı kentsel elemanların caddeyi daha anlaşılır kıldığını belirtmiştir. Araştırmaya katılanların %43,3'ü mekân kullanımında işaret öğelerinin kolaylık sağladığını, %42,7' si izlerin (taşıt yolları veya yaya yolları) kolayca ayırt edilebildiğini, %36' sını da caddenin farklı kullanımlar ile bölgelere ayrıldığını belirtmiştir.

Ankete katılanların Mevlana Caddesi'nde yapılan cephe sağlıklaştırma ve düzenleme çalışmalarına ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde, katılımcıların %35'inin bina cephelerinde yapılan sağlıklaştırma çalışmalarının mekân tanınabilirliğini olumlu etkilediğini, %29,7'sinin tramvay yolunun yapılmasının araç yolu algısını zorlaştırmadığını ifade ettikleri belirlenmiştir. Kullanıcıların %57,3'ü yaya yollarının genişletilmesinin daha rahat bir yürüyüş sağladığını, %49,3'ü Bedesten içerisindeki yollarının yayalaştırılmasının mekânın daha kolay algılanmasını sağladığını, %49,3'ü de Mevlana Meydanı'nı daha kolay algılandığını belirtmişlerdir” (Kaptan, 2018)

Alaaddin Tepesi

Merkez bölgede konumlanan, 20 metre yüksekliğinde ki tepe, höyük olarak adlandırılan protohistorik yerleşim yerlerinden biri olan höyük olarak isimlendirilen bir yerdi.

Türk Tarih Kurumu'nun yapmış olduğu 1941 tarihli bir kazıda MÖ 3000'lerde, Erken Tunç Çağı'nda ilk yerleşimin olduğu anlaşıldı. Sonraki dönemler de Frig, Helenistik,

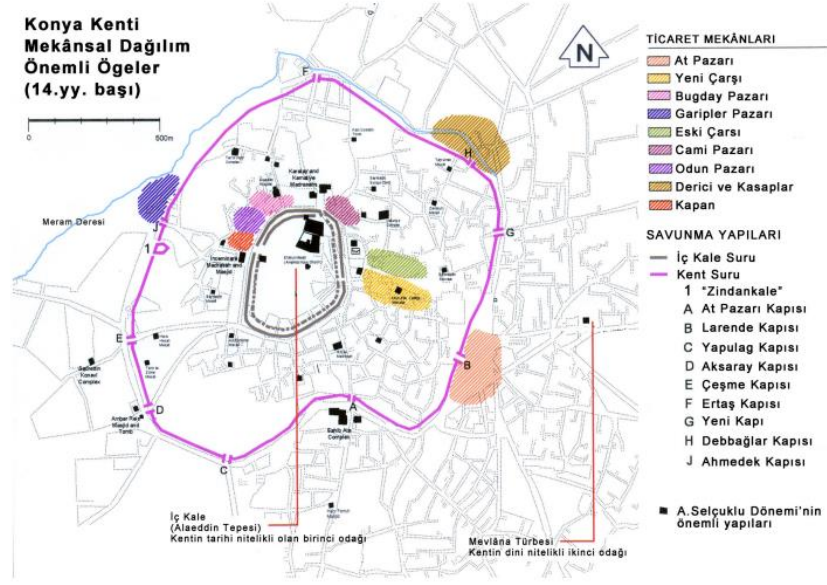

Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde de yerleşim yeri olarak kullanılmaya devam edildi. Günümüzde ise tarihi değere sahip bir mesire yeri olarak kullanılmaktadır. Şehrin en önemli yerlerinden biridir. Yerel mimarının en önemli temsilcisi Aladdin Keykubat Cami buradadır. Anadolu Selçuklu Devleti döneminde Alaeddin Tepesi üstünde ki yapının yapımı iki kademe bitmiştir. İlki I. Mesud sonrası tahta geçen II. Kılıçarslan'ın caminin avlusuna bir kümbet yaptırması, diğeri ise 26 sene sonra I. İzzeddin Keykavus'un yapıda değişikliğe giderek büyütme yaptırmasıyla başlar ancak vefatı üzerine kalan yerleri I. Alaeddin Keykubat tamamlar. Cami avlusuna II. Kılıçarslan tarafından yaptırılan kümbet Selçuklu hanedanının büyük çoğunluğunun kabri olmuştur. (Kültür Envanteri, 2021)

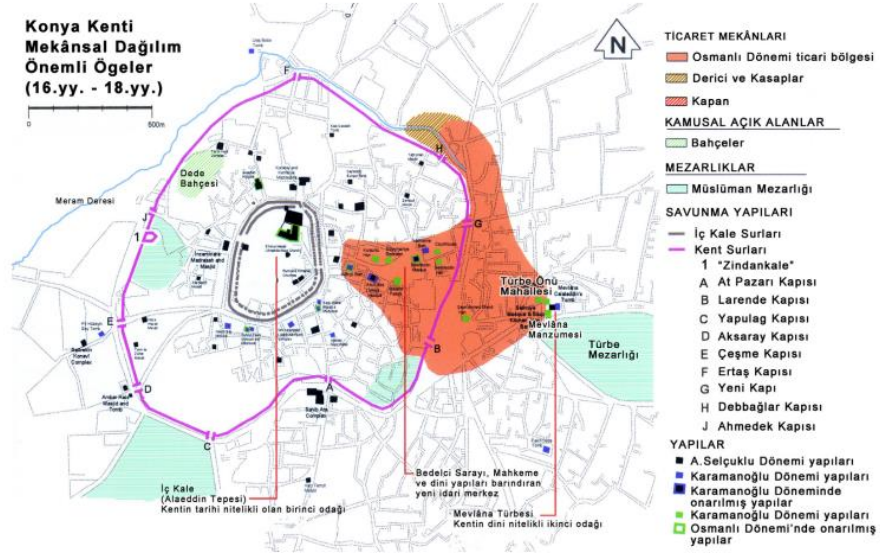
Şekil 59 Alaeddin Tepesi (Alaeddin Tepesi, 2013)

Selçuklu dönemine ilişkin kent merkezi gelişimini mimari ve arkeolojik bulgular dahilinde izlediğimizde, tarihi kent merkezi fetih sonrası ilk yerleşilen bölge olmuştur. Saray ve caminin tamamlanmasıyla idari ve dini nitelikleri taşıyan bir kent merkezine dönüşmüştür. Kent savunması için inşa edilen iç kale dediğimiz kentin surlarından sonra gelen bölge önemli bir yer tutmaktadır. Buralar da sadece idari ve dini nitelikler değil ticari alanlar da konumlanmıştı. Kent surlarının bu gelişimde etkisi kısıtlıdır.

Şekil 60 14.yy Konya (Önge, 2018)

Anadolu Selçuklu'nun son döneminden demiryolu hattının gelmesine kadar olan zaman da kentin iki gelişim odağı rekabet halindeyken tarihi merkezin önemi azalırken dini niteliklerin önemin de artış görülmüştür. Bu da kentin gelişiminde etki yaratmıştır. Bir diğer gelişme de iki odak arasında ki güney-kuzey bandında ticari bir bölge oluşumudur. (Önge, 2018)

Şekil 61 16.yy.-18.yy. Arası Kent Dağılımı (Önge, 2018)

İplikçi Cami

Dini merkeze dönüştüren ve kuvvetlendiren bir diğer dini yapı Alâeddin tepesinin doğusunda yer alan Ebülfazl Mescidi adıyla da bilinen caminin, inşasının ilk tarihi XIII. yüzyıl başlarıdır. Döneme ait mihrap kalıntısının bulunması, bir vakfiye kaydı ve Ortaçağ kaynaklarını incelediğimiz de yapıya dair bilgilere rastlarız. Yapı önceleri ilk Ebülfazl, daha sonra Ahmed Bey Camii adlarıyla anılmıştır. Bitişğinde yer alan Altun-aba (Altın-apa) Medresesi'nin 598 (1202) tarihli kayıtlarında belirtilen İplikçi Necîbüddin Ayaz'ın medresenin mütevellisi olması ve yakınında ki İplikçiler Çarşısı'ndan dolayı önce İplikçiler, ardından İplikçi adıyla meşhur olmuştur (Konyalı, s. 414-415).

Şekil 62 İplikçi Cami, (Orijinal,2020)

Şerafettin Cami

Bir diğer dini yapı ise Şeyh Şerâfeddin tarafından 12.yy'da yaptırılan Şerafettin Cami'dir. 1444 yılında II. Karamanoğlu İbrahim Bey tarafından tamir ettirilmiş; 1636 yılında Mehmed Çavuşoğlu Memi Bey tarafından onarımı sıkıntılı olduğu için tekrardan

yaptırılmıştır. Yapı gövdesinde kesme taşlar kullanarak büyük bir kubbe yapılmış, on fil ayağının üzerine oturan ana kubbe, güney de bir yarım kubbe ile desteklenmektedir. İkinci kat mahfilleri güney kısmı hariç her yer de vardır. Yedi kubbeli son cemaat mahalli ile tek şerefeli minaresi daha sonradan ilave edilmiştir. Bölgeden bulunan birçok camiden biri olan yapının arka tarafında bir meydan bulunmaktadır. Meydanın etrafını Osmanlı döneminden kalma ticari alan olarak kullanılan yapılar çevrelemektedir. Meydan da bir bisiklet parkı bulunmaktadır.

Şekil 63 Şerafettin Cami (Konya.gov.tr, t.y.)

Karatay Medresesi

1250-1251 yılları arasında II. İzzeddin Keykavus döneminde yapılmıştır. Celaleddin Karatay'ın türbesi eyvanın solundaki kubbeli hücre olduğundan ve Celalettin Karatay Vakfiyesine kayıtlı olduğundan Celalettin Karatay tarafından yaptırıldığı düşünülmektedir. Mimarı bilinmemektedir. Osmanlı döneminde de kullanılan medrese 19. yüzyılın sonlarında artık kullanılmamıştır. Medrese, Selçuklular devrinde tek katlı plan üzerine Sille taşı kullanılarak Kapalı Medrese tipolojisinde hadis ve tefsir ilimleri üzerine bir yapı olarak yapılmıştır. Giriş doğu tarafındadır. (Karatay Medresesi, 2020)

Şekil 64 Karatay Medresesi (Karatay Medresesi, 2020)

İnce Minareli Medrese

Alaaddin Tepesi'nin batı tarafında yer alan İnce Minareli Medrese, Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykavus devrinde Vezir Sahip Ata Fahrettin Ali tarafından, 663 H.(1264 M.) yılında yaptırılmıştır. Yapının mimarı Keluk bin Abdullah'tır (Kölük bin Abdullah). Tek eyvanlı Darü-l Hadis Selçuklu Devrinin kapalı medrese tipolojisinde yapılmıştır. (İnceMinareliMedrese, 2013)

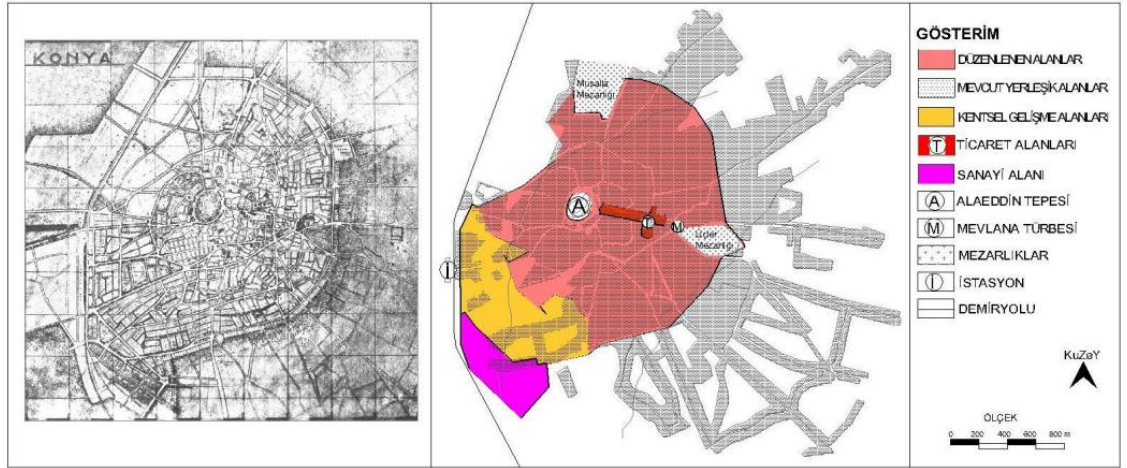
Şekil 65 İnce Minareli Medrese (İnceMinareliMedrese, 2013)

4.1.2. Alanın Kent Kimliği

Konya için yapılan ilk kent planı, 1946 yılında Asım Kömürcüoğlu'nun hazırladığı 1/2.000 ölçekli 'güzel kent' temasıyla yapılan imar planıdır. Yapılan plana göre 1965' de şehrin hedef nüfusu 75.000 olarak tahmin edilmiştir. Alan da yaklaşık 816 hektar (ha)'lık bir alandır. 1946 Konya imar planının hedefi, kontrolsüz kentleşmeyi önlemek, kent mekanlarını düzenlemek, anıt ve çevresini yeniden düzenlemek, yapıların sosyal-teknik altyapı eksikliklerini gidermektir. (Yenice, 2012)

Arazi Kullanım Biçimi	Alan (ha)	Kentsel Oran(%)
Konut Alanları	534	65,4
Ticaret Alanları	12.2	1,5
Sanayi Alanları	26.3	3,2
Açık ve Yeşil Alanlar	39.9	4,9
Sosyal Donatı Alanları	50.5	6,2

Şekil 66 Konya İmar Planı Kentsel Arazi (Yenice, 2012)

Şekil 67 Konya İmar Planı ve Kentsel Arazi Kullanım Şeması (Yenice, 2012)

1965 yılında kent nüfusu 75.000 olarak tahmin edilse de 1950 yılında 64.000 olan şehrin nüfusu 1960 yılında 119.000'e ulaşmıştır. 1954 yılında Ferzan ve Leyla Baydar kaçak veya plansız yapılaşmayı önlemek amacıyla ek konut ihtiyacını karşılamak üzere 912 ha'lık bir alan da imar planı hazırlamıştır. Plan da kentin batı ve kuzey-batı bölgelerinde yeni konut bölgeleri planlanmıştır. Planın kentsel ulaşım sistemini etkileyen en önemli kararı, tarihi kent merkezinin güneydoğu bölgesinde günümüzde 'Eski Garaj' olarak

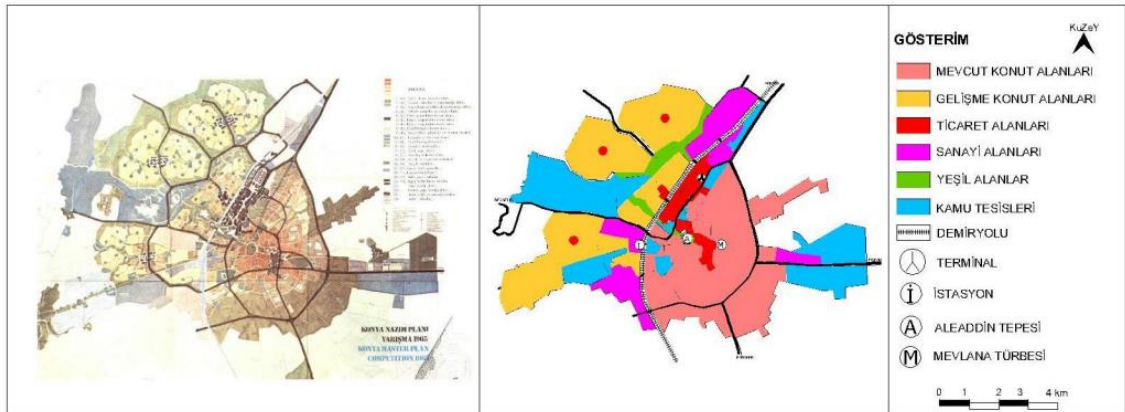

bilinen otobüs terminali önerisidir. Öneri Alâeddin Tepesi–Mevlana Müzesi arasında ki ticaret aksının güney yönünde gelişime katkıda bulunmuştur. (Yenice, 2012)

Arazi Kullanım Biçimi	Alan (ha)	Kentsel Oran(%)
Konut Alanları	684	75,0
Ticaret Alanları	28.7	2,8
Sanayi Alanları	Plan sınırı dışında yer almıştır.	
Açık ve Yeşil Alanlar	33	3,6
Sosyal Donatı Alanları	41,3	4,5

Şekil 68 1954 Konya İmar Planı Kentsel Arazi Kullanım (Yenice, 2012)

Konya'nın merkezinden hızlı büyümenin baskı ve talepleriyle şekillenen kentsel mekanlar, yeni bir plan ihtiyacını zaruri kılmıştır. 1965 yılında Yavuz Taşçı-Haluk Berksan tarafından imar planı hazırlanmıştır. İller Bankası'nın ilk kez yarışma ile elde edilen plan olması nedeniyle önemlidir. Yarışma öncesinde yapılan etüt raporlarında 1985 tahmini için şehir nüfusunun 300-350.000 kişi olarak tahmin ediliyor, Devlet Planlama Teşkilatı'nın yatırımlarını tamamlanması ile bu sayının 480.000 kişiye çıkabileceği kestirilmiştir.

Şekil 69 1965 Konya İmar Planı (Yarışma Projesi) ve Kentsel Arazi Kullanım Şeması (Yenice, 2012)

Arazi Kullanım Biçimi	Alan (ha)	Kentsel Oran (%)
Konut Alanları	1.867	78,5
Ticaret Alanları	49	2,1
Sanayi Alanları	111	4,7
Açık ve Yeşil Alanlar	173	7,3
Sosyal Donatı Alanları	175	7,4

Şekil 70 1965 Konya İmar Planı Kentsel Arazi Kullanım (Yenice, 2012)

Tarihi kent merkezi, 1982 yılında ‘tarihi, ticari ve kentsel sit alanı’ olmuştur. Bölgede bulunan kültür ve tabiat varlıkları tespit edilmiş ancak 1996 yılına kadar bölgede hiçbir çalışma gerçekleştirilmemiştir. Sürdürülebilir kent anlayışı, (salt) fiziki çözüm anlamında değil daha çok kentliyle bütünleşen bir sosyal yaşam sunan ve uygulanabilir bütçeler de çözümler içermektedir. Sürdürülebilir bir kent anlayışı, tarihi kent merkezinde Mevlana meydanı çevresinde ki kültürel mirasın uluslararası platformda kent kimliğinin korunarak gelişimini ele almaktadır. (Özcan, 2009)

Mevlana Caddesinde, Mevlana Müzesinin önündeki yeşil alan kentli için önemli bir toplanma merkezi ve kentli hafızasını oluşturmaktaydı. Ancak oradaki yeşil alan kaldırılarak yerine yapay bitkilerden peyzaj çalışması yapıp, zemin de karo taş uygulaması yapılmıştır. Kentli için oradaki yeşil alan kullanımını önemli bir kentsel deneyim sunmaktaydı. Bu hafızayı gelecek nesillere ulaştıramamak kentin kimliğini zedeleyen bir duruma dönüşmüştür. Zaten yeşil alanların yetersiz olduğu bölgede özellikle yaz mevsiminde bunaltıcı sıcaklıkların etkisiyle kullanıcılar ciddi problemler yaşamaktadır. Kullanıcılar için kullanım alanlarının deneyimi sonucunda kent hafızası oluşmuş bir durumdayken, kullanıcı kendini fiziki açıdan güven de hisseder. Alanda yapılan eski binaların cephe düzenlemeleri sonucu kentsel deneyim sonucu oluşan kentli hafızası zarar görmüştür. Çeşitlilik ve okunabilirlik açısından zayıf olan bu düzenleme, kullanıcı seçimini etkileyerek, kentliyi yön bulmada zorlayabiliyor. Tabii burada yapılan düzenleme kişiselleştirme ve eski binaların kullanımıyla sağlamlık kistasına göre bir pozitif etki yaratabilir. Mevlana Caddesi’nde özellikle akşam saatlerinden sonra mekanın güvenliği açısından sıkıntı olduğu için kentli farklı seçenekleri değerlendiriyor yada orayı kullanmıyor. Mekanın okunaklılığını arttırarak, mekanları daha güvenilir alanlara dönüştürmek çeşitliliği artırarak mekanın tercih edilmesi noktasın bir kullanıcı seçeneği

haline gelebilecektir. Bu da mekanın kullanımını çeşitlendirerek kaliteli bir mekana dönüşmesini sağlayabilir.

Bir diğer hususta trafik ve yaya sirkülasyonudur. Mevlana Meydanı ve caddesi yaya ve araç geçiş noktaları problemlili ve turistik hedeflerden uzak bir yaya profili vardır. Mevlana Caddesi'nde ki tramvay, toplu taşıma ve araç trafiğinin ortak kullanımı trafik noktasında sıkıntılar ortaya çıkarmıştır. Trafik işaret ve lambaları güvenlik açısından yetersiz kalmaktadır. Ancak alanı kullanmaya çalışan yaşlılar, engelli, çocuk, çocuğı olan bireyler için sıkıntı çözülememiştir. Yoğun trafiğın olduğu durumlar da yaya sirkülasyonu güvensizlikten dolayı daha hızlı bir şekilde hareket etmektedir. Bu durum doğal olarak mekanı deneyimlerken geçirilen sürenin kısıtlı olmasını sağlamaktadır. Bu durumda mekanın okunabilirlik ve erişilebilirlik gibi sıkıntıları ortaya çıkmaktadır.

Caddede türbe girişinde yapılan değişiklikler sonucu yeşil alan olarak kullanılan alanda türbe ziyareti sonrası turistler yeşil alanı kullanabiliyorlardı. Bu da mekanın zenginlik ve çeşitlilik açısından bir diğer kaybı olabilir. Yaya sirkülasyonlarında kullanılan kaldırımlar kullanıcılar tarafından rahat bir şekilde kullanılamamaktadır. Bu yeşil alanda ki düzenleme ilk etap da görsellik ve okunabilirlik açısından tasarlansa da mekan da yapılan bu değişiklik kamusal mekana fazlasıyla zarar vermiştir. Burada alanı ziyaret ettiğimde bölgede ki esnaf ve kentli durumdan fazlasıyla memnuniyetsizdi. Bölgeyi geçmişte çokça kullanan kişilerle yapılan görüşme de bölgenin eski cazibesini yitirdiğini ve yapılan tramvay hattının trafik ve yaya sirkülasyonuna zarar verdiği düşüncesinde.

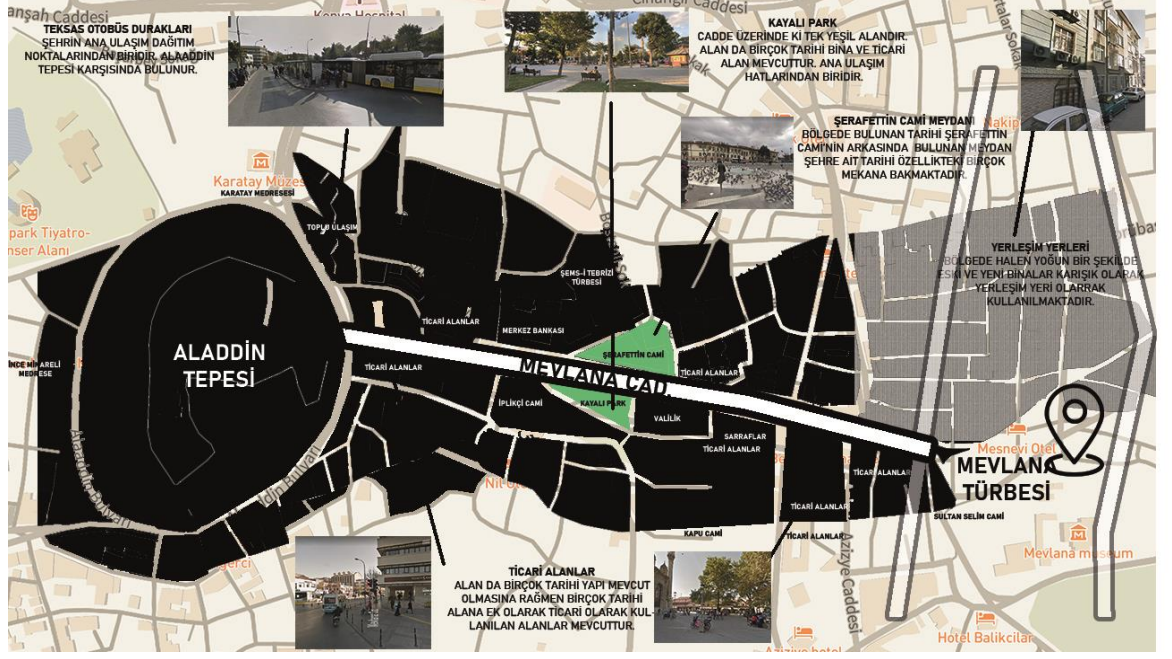
Şekil 71 Mevlana Meydanına Kuş Bakışı Gece Görüşü (AA, 2020)

Mevlana Caddesi, yöntem olarak kullanılan Bentley ve arkadaşlarının kent analizi için hazırlamış olduğu yedi kuram çerçevesinde incelenmiştir. Mekân verileri değerlendirilirken kullanıcı ve mekanla kurduğu ilişki gözlemlenmiştir. Yapı cephelerinin insan ölçeğine uygun olarak konumlandığını görüyoruz ayrıca büyük ada çevreleri oluşturularak mekan da yön bulmak kolaylaşıyor. Adaların uzunlukları makul ölçüler de kaldığı için geçirgenlik ve erişebilirlik açısından sorun gözükmemektedir. Bina cephelerinin uzunluğunun geçirgenliğe izin vermesi, erişilebilir alan algısı yaratmaktadır.

Şekil 72 Geçirgenlik Analizi, (Orijinal 2022)

Şekil 73 Alan Yerleşim Analizi

Şekil 74 Okunabilirlik Analizi

YAPI	ALAADDİN TEPEŞİ (km)	MEVLANA TÜRBESİ (km)
Karatay Medresesi	0.35	1.2
İnce Minareli Medrese	0.80	1.5
Şerafettin Cami	0.65	0.65
İplikçi Cami	0.24	0.80

Valilik Konağı	0.45	0.50
Şems-İ Tebrizi Tür.	0.50	0.80
Rampalı Çarşı	0.09	1
Kapu Cami	0.70	0.65
Aziziye Cami	0.85	0.50

Şekil 75 Yaya Uzaklık Tablosu

Yukarıdaki tablo da bir yayanın alanın üzerinde ki seçilen iki önemli odak noktaları olan Alaaddin tepesi ve Mevlana Türbesine olan uzaklıkları gösterilmektedir. Şema 18 de yapılan analizde de görsel olarak alanı görebilme ve okuyabilme imkanını görebilmekteyiz. Alan da özellikle Karatay Medresesi ve İnce Minareli Medrese 'den Mevlana Türbesinin okunaklığı alandaki ve cadde üzerinde ki binalardan dolayı zayıftır. Ancak Mevlana Türbesi'nden bakan biri için Alaaddin Tepesi okunabilirliği daha kuvvetlidir. Burada Mevlana Meydanı'nın etkisi olduğu ve etrafında yapılaşmanın belli bir mesafeden başlaması ayrıca Alaaddin Tepesi' nin yüksek kot da olması olarak değerlendiriliriz.

Mevlana Caddesi çevresi ticaret ağırlık bir yer olarak kullanılmaktadır. Bölgede birçok alanda alışveriş yapılabilecek yerler mevcuttur. Bölgede ki ticari noktalar bölgeyi canlı tutmaktadır. Bölgede hediyelik eşya satıcıları, sarraflar, gıda, tekstil, mobilya vb. alışveriş yerleri ağırlıktadır. Bu durum alanın çeşitlilik yönünün olduğu analizini çıkarmamıza yardım etmektedir. Burada sadece ticari odaklar bulunmuyor elbette bölgede bulunan tarihi özellik taşıyan dini mekanlar da bulunmaktadır. Bu durum kamusal mekan çeşitliliğini göstermektedir. Akşam saatlerinde bölgedeki canlılık yitiriliyor. Bunun ana sebebi ise cadde üzerinde iş yeri ve konut yerleşiminin olmaması. Bölgedeki konut ve iş yeri niteliğinde ki ticari ofisler bölgenin arka tarafı olan Eski Garaj ve İstanbul caddesin de daha çok bulunmaktadır.

Şekil 76 Mevlana Caddesi (Google Maps, t.y.)

Kayalı Park cadde üzerinde ki tek yeşil alan olarak nitelendirilebilir. Burada bulunan peyzaj öğeleri bölgenin imgelenebilirliğine katkıda bulunmaktadır. Kamusal mekan olarak nitelendirilebilir bir alandır. Bölgenin bir nefes alma noktası olarak kullanıcılar tarafından özellikle ileri yaştakiler için tercih noktasıdır. Bazı kamu kuruluşlarını ve ticari yapıları içinde bulundurmaktadır. Ayrıca cadde üzerinde bulunan otobüs durağı olarak burası ana ulaşım toplanma alanlarından biridir. Kayalı Park, çeşitlilik ve imgelenebilirlik açısından kuvvetli bir kamusal mekandır.

Şerafettin Cami'nin doğusunda bulunan Hükümet Meydanı, bir meydan olarak önemli bir geçiş noktasıdır. Bisiklet parkı, dini ve ticari yapılar meydanın etrafını çevrelemektedir. Şerafettin Cami'nin kamusal mekan ve okunabilirlik açısından etrafının açık bir durum olmasından dolayı kuvvetlidir. Meydan kuvvetli bir kamusal mekana dönüştürülerek muadili olan tarihi ortaçağ kentlerine benzer bir alana dönüşme potansiyeline sahiptir. Meydanın etrafında bulunan tarihi yapılar ticari olarak kullanıcıların meydan üzerinde vakit geçirebileceği bir niteliğe dönüştüğünde kullanıcılar için bir oturma ve sosyalleşme alanına dönüşebilir. Bu durum için binalarda ki kullanıcıların kişiselleştirmesini kuvvetlendirmek ve teşvik etmek gerekir.

Mevlana Meydanı, tarihi ve dini özelliğinden dolayı buradaki en güçlü meydan özelliğini taşımaktadır. Ancak önündeki yeşil alanın kaldırılması sonucu yerine koyulan yapay peyzaj ve imgesel öğeler mekanın hafızasına ciddi zarar vermiştir. Mekanın okunabilirliğini zayıflatmıştır. Meydan, kimliğini yitirerek ölçek olarak da okunabilirliği insan boyutundan çıkmıştır.

4.2. Meydanların Kentteki Yeri

Tarihsel süreç içerisinde de kullanıcılar tarafından kentin en çok kullandığı alanlardan biri olmuştur. Dönem dönem birçok farklı disiplin tarafında meydanlar incelenmiştir. Kamusal mekan olma özelliği taşıyan meydanlar, kent kimliği açısından tasarım olarak irdelenmesi gereken bir alandır. Meydanların estetik olarak değerlendirilmesi ve tasarımı bir mimarlık konusudur. Ancak kamusal mekan özelliğindeki meydanları imar düzeni ve politik açıdan da tarih boyunca önemli olmuştur ve olmaya devam etmektedir.

Tarih boyunca meydanlara birçok dilde agora, forum, campo, piazza gibi adlar verilmiştir. Meydanların etki olarak en çok kullanıldığı dönemler Antik Yunan ve Roma İmparatorluğu dönemleridir. Daha sonraki süreçlerde de meydanlar işlevsel olarak değişse de önemini bir şekilde korumuştur.

“Kent mekânları, halkın rahatlıkla ulaşabildiği yapılaşmış ya da doğal olan her türlü çevreyi içermektedir. Caddeler, meydanlar, yollar, halkın kısıtlanmadan girebildiği yerler kentsel mekân olarak tanımlanmaktadır (İnceoğlu ve Aytuğ, 2009: 133-134). Bir kentin demokrasi açısından en önemli mekânı ise kamusal alanlardır. Kamusal alan meydanlara, sokaklara, parklara ve bunları çevreleyen binalara kadar uzanmakta ve kentlerin önemli parçalarını oluşturmaktadır. Bu sebeple kamusal alanın özellikle de meydanların ve sokakların kalitesi bir kentin kimliğini oluşturmada önemli role sahiptir (Erdönmez, 2014: 18). Kent mekânları arasında yer alan meydan, Ruşen Keleş tarafından “önemli yapıların çevresinde ya da yakınında genellikle taşıt dolaşımına açık tutulmayan, herkesin oturup dinlenmesine elverişli duruma getirilmiş, dileyenlerin, gereğinde siyasal toplantı yapabilecekleri genişçe düzlük” şeklinde tanımlanmıştır (Keleş, 1989).”

Meydanlar sosyal, kültürel ve ekonomik olarak kullanılabilen herkesin kullanımına açık kamusal mekanlardır. Kent kimliğini oluşturma da ve mekan aidiyeti açısından ayrıca kentli hakları noktasında da kilit rol oynamaktadır.

Türkiye tarihine meydanlar açısından bakıldığında bu konuda Osmanlı' dan kalan bir meydan yapısında söz etmek zordur. Çünkü Osmanlı idari ve imar açıdan kent meydanı ihtiyacı olan bir devlet ve sosyal yapıya sahip değildi. Osmanlı da kent cami etrafında konumlandırılmıştır. Bu da sosyal yaşamın cami etrafında şekillenmesine sebep olmuştur. Osmanlı kentlerin de bedesten, pazar, çarşı gibi mekânlar ticari mekan olarak nitelendirilebilecek alanlar olduğu için kamusal mekân niteliği taşımaktadır. Bundan dolayı meydanların sahip olduğu sosyo- politik işlevi cami, bedesten gibi mekânlar taşımaktadır.

‘‘Sosyalleşme alanı olarak yüzyıllar boyunca Osmanlı şehirlerinde meydanın yerini kışla avluları, cami avluları, külliye avluları almıştır. Cansever, Beyazıt Meydanı’ndan hareketle Osmanlı döneminde meydanların gelişimini değerlendirerek, camiler önünde gelişen meydanların insanı yönlendirmeyen bir şehir mekânı olduğunu savunmuştur. Ayrıca bu meydanların Rönesans meydanının ‘‘şuradan girip buraya gideceksin diye emreden’’ yapısından tamamen farklı olduğunu, camilere, saray kapılarına ve medreselere açılan meydanların insanı yönlendirmediğini belirtmiştir (Cansever, 2016: 111). Cansever’in Osmanlı şehrinde camii önünde bulunan alanları meydan olarak tanımlaması, meydanı daha çok sosyalleşme ve günlük yaşamın geçirildiği alan olarak tasarlamasından kaynaklanmaktadır. Sosyalleşme ve kamusal alan oluşturan mekânların her zaman demokrasinin gelişimine imkân sağlaması mümkün olmamaktadır. Bu durum Osmanlı şehrinde ve Avrupa kentlerinde meydan olarak kabul edilen alanlardaki yapılardan da anlaşılabilir. Nitekim Avrupa kentlerindeki meydanlarda abidevi anıtlarda daha çok demokratik veya siyasal simgeler bulundururken; Osmanlı şehrinde yer alan bu anıtlar daha çok toplumun çeşme gibi temel gereksinimlerine yöneliktir. ‘‘ (Akman, 2020)

Meydanların Kentteki Yeri Tarihsel kentlere ait imar ve çevre planlama arayışlarının, turizm ve kültürel mirasa konu olan tarihsel çevreler de mekânsal ve işlevsel açıdan ortaya çıkardığı beklenti ve talepler ile sosyo-ekonomik yapıya yönelik üretilen planlama ve canlandırılması üstüne odaklandığı söylenebilir. Tarihsel kentlerde, özellikle turizm politikalarının ağır basması sonucu yapılan yeniden imar sürecinin, kentsel kültürel mirası koruma alanları üzerinde küresel ve yerel düzeyde oluşan mekânsal ve işlevsel

ihtiyaçlar açısından nicel ve nitel düzeyde dönüşümlere neden olacağını da beklemek gerekir. Bu dönüşüm sürecinde, kentsel kültürel mirası koruma alanı politikaları ve planlama arayışlarının gündemi, karar alma süreçlerinde toplumun sürece katılımını etkinleştiren, sosyal eşitlik ilkesini gözeten, geniş katılımlı ve şeffaf bir işbirliği yaklaşımı kültürel miras değerlerini kültürel süreklilik ve toplumsal çeşitliliğin artırılması ve ekonomik gelişme sağlanması açısından stratejik mekânsal planlama yaklaşımı ele alan geniş ve bütünleşik koruma yaklaşımını anlatım etmektedir. Bu yaklaşım, kültürel miras değerlerinin gelecek kuşaklara aktarılmasını, stratejik mekânsal planlamanın fiziksel içeriğin ötesinde sosyo-kültürel, ekonomik ve idari sürdürülebilirlik açısından da mekânsal korumanın önemini ve stratejisini içermektedir (Delafons, 1997; Strange, 1997; Bonnette, 2001; Nasser, 2003; Stubbs, 2004; Grewcock, 2006; Özcan,2009). Kentler üstünde muayyen süreçler dahilinde fiziksel, düşünsel yada yapay değişimler belirlenir. Buradaki değişimlerde incelenmesi gereken şehir değerlerinin yakın geçmişimizde yaşadığı değişimlerdir. Kent deneyimlerimizde soyut ve somut olan nedir? Kente algımız nasıl değişir yada değiştiriliyor? Kent belleği değişikliklerinin algıdaki etkisi nasıldır? Yüzyıllık süreçte sil baştan bir şehir belleği oluşumu yada yıkımı mümkün gibi durmazken, hafızadaki düşüşler ve durağanlıklar belirlenip elde edilen mekânsal deneyimlerden çıkarımlar ve anımsamalar olmalıdır. Konuyu anımsamak ve unutmak üzerinden değil de, değişen dinamikleri sorgulamak gerekir. Kamusal mekânların bellek ve kentsel kimlik için belirleyiciliği aşıkardır. Boyer, kamusal alanları geçmiş, bugün ve gelecek içinde kurulan ilişkilerin bağlayıcı noktası olarak nitelendirmiş ve belleğin bu alanlarda söylevci otorite vesilesiyle tekrar yine inşa edildiğini aktarmıştır. Özetle zaman içinde yönlenen kent belleğinin değişkenlerini kamusal mekânlar üstünden sürmek amaçlanır. Buradan yola çıkarak, Konya tarihi kent merkezinde yer alan Mevlana ve Zafer meydanı, kentsel mekan dokusu ve işlevsel bölgeleme, merkezi konumu ve ulaşılabilirliği olanakları ile kentsel nüfusun tümüne hizmet eden ekonomik etkinlik ve idari hizmetlerin odaklandığı kent merkezi işlevinin yanı sıra barındırdığı kültürel miras değerleri ile kültürel turizm yönelimli mekânsal ve işlevsel gelişmelere açık bir kentsel alan niteliğindedir.

Kentler, değişen ve dönüşen yapılardır. Beşeri müdahaleye açık olan doğa, yapılan değişikliklerden etkilenerak farklılaşır. Bu değişiklikler insanları da etkilemektedir. Bu

tarz etkileşimlerden ortaya çıkan mekânın kalitesine ve konforuna göre zamanla olumlu ve olumsuz etkiler oluşmaktadır. Mekânın algılanabilmesi, kullanıcının deneyimini etkilemektedir. Mekânı algılayan kullanıcı, yönünü ve yolunu bulabilmekte, güvenilir hissetmektedir. Kentsel mekân, kullanıcı ile bütünleşir ve etkileşir. Fiziksel müdahaleler kenti değiştirip dönüştürür. Okunabilir mekânlar, kullanıcıya, kentsel fonksiyonlara erişilebilirlik algısı da vermektedir. Erişilebilirlik mekânın güçlü algılanmasını sağlar. Erişilebilirlik ulaşım açısından ve kentsel donatılar açısından da önemlidir. Bu etkenler karma kullanımı ve mekanda çeşitliliği ortaya çıkarır.

Ortaçağ'ın ilk yarısında kentli kullanımı az olduğu için kentler küçülmüştür. Ortaçağ da kentleri incelediğimiz de kamusal mekanların kullanıcılar tarafından büyük önem taşıdığını görebiliriz. Kentli yaşamının kamusal mekan olarak meydanlar da güçlü bir şekilde oluştuğunu çıkarabiliriz. Ortaçağ' da üç tip kent meydanından söz edebiliriz. İlk akla geleni idari merkez yada soyluların yaşam alanı olarak etrafını çevrelediği meydanlardır. Bir diğeri ticari alanlarla çevrili Pazar yeri gibi alanların oluşturulabildiği meydanlardır. Son olarak Osmanlı yapısına benzer şekilde dini yapılar olan kiliselerin merkezinde olduğu meydanlardır. (Akman, 2020)

Şekil 77 Mevlana Meydanı ve Selimiye Cami (Hakimiyet Gazetesi, 2019)

Şekil 78 Piazza Del Campo, İtalya (Url 22, t.y.)

Kamusal mekanlar, toplumun her bireyine eşit mesafede olmalıdır. Tasarlanırken bu kıstas ön planda olmalıdır. Modern kentler artık çok kalabalık ve düzensiz bir kentleşme ağırlıkta. Bu durum neticesinde günümüz çözümleri, “insan odaklı mekânlar”, “yaya dostu şehirler”, “yavaş şehirler” vb. yaklaşımların üzerinde durmaktadır. Kamusal mekanın niteliğini sürdürebilmesi için halka açık ve halkı buraya çekecek özelliklere sahip olmalıdır. Bu anlayışta kamusal mekan tasarımı disiplinler arası bir çalışma ile mümkün olmaktadır. (Gökgür, 2017)

5. SONUÇ

Kentsel yaşam ya da kentte yaşam penceresinden bakıldığında kent, insan haklarının korunduğu ve gerçekleştirildiği bir yaşam alanıdır. Kent sakinlerinin yaşadıkları kentsel ve çevresel değerleri üzerindeki hakları, uluslararası alanda gündeme gelmesi ve ele alınması 1992 yılında imzalanan Avrupa Kentsel Şartı (European Urban Charter)'nda belirtilmiştir. Bu şartın özelliği, hükümetlerin değil, yerel yönetimlerin imzasına açılmış bir metin olmasıdır. Bir kent politikası olan bu şartlar Avrupa'da ki ülkeler için bir dizi yol gösterici evrensel ilke olarak tanımlanmıştır. Avrupa Kentsel Şartı (European Urban Charter) dayandığı en önemli iki temel ilke ise "işbirliği" ve "dayanışma" dır.

Şart, kentsel yaşamın geliştirilmesi için dört ağırlıklı alan seçmiştir. Bunlar:

- Fiziksel kentsel çevrenin geliştirilmesi
- Mevcut konut stoklarının yenilenmesi
- Yerleşmelerde sosyal ve kültürel olanakların yaratılması
- Toplum kalkınması ve halk katılımının özendirilmesidir.

Türkiye' de Kentli Hakları

- Anayasa'nın 5. maddesinde, kişinin ve toplumun huzur ve mutluluğunun devletin temel amaç ve görevlerinden olduğu belirtilmekte,
- 23. maddesinin ikinci fıkrasında, yerleşme özgürlüğünün "sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak" amacıyla sınırlanabileceğini öngörülmektedir.
- 1982 Anayasa'sının 43. maddesinde, kıyıları, devletin hüküm ve tasarrufuna bırakılmakta;
- 56. maddesinde, her yurttaşın sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı olduğuna vurgu yapılmakta;
- 57. maddesinde ise, "konut hakkı" başlığı altında, devletin konut ihtiyacını karşılayıcı tedbirler alması öngörülmektedir.

Kentli Haklarının Hayata Geçirilmesi

Kentli haklarının uygulanmasında üç farklı yöntemden bahsedilebilir:

- Kentte yaşayan bir kimsenin haklarını kullanırken kentli haklarının güvence altında olmasıdır.
- Kentli haklarının her kentlinin davranışlarıyla oluşup, geliştiği kabul edildiğine göre kişilerin geliştirilmesi yoluyla kentli haklarının gerçekleştirilmesidir.
- Hak sahibinin bu hakların gerçekleştirilmesini toplumsal düzeni kurmaktan sorumlu devletten istemesi yoluyla gerçekleştirilmesidir (TEKELİ, 1994: 30).

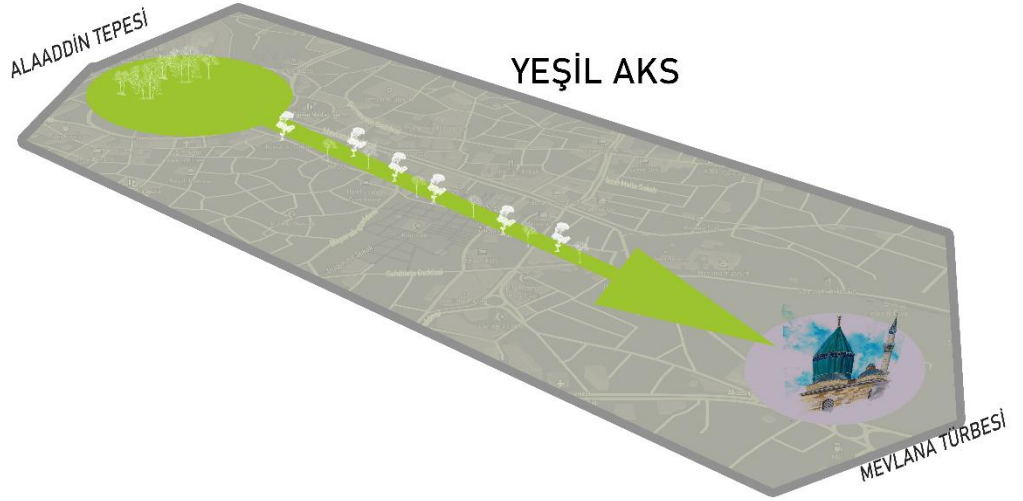
Teknoloji ile beraber gelen küreselleşmenin ortaya çıkardığı etkilerin sonuçları en çok şehirler de gözlemlenmektedir. Mega kentlerde ve dünyaca ünlü şehirlerde ortaya çıkan yapılaşmalar, kentlerin tek tipleştiği bir durum ortaya çıkarmıştır. Yapılar ve kentler neredeyse birbirinin aynısı gibi gözükmemektedir. Bu durum kentlerin yerel özgünlüklerini ve kent kimliklerini hızla yok olmaya doğru götürmektedir. Bu durum ülkemizde de kimlik ve yaşanabilirlik noktasında kent algısının etkilenmesine sebep olmuştur. Bu durum kentlerin tasarımının yeniden değerlendirilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bunun için planlama, tasarım ve inşaat uygulamalarında yeni düzenlemeler yapmak ve geliştirmek önemli bir ihtiyaçtır. Böylece kentin kimliğini etkileyen bu uygulamalar kentin erişilebilir, işlevsel, kentli algısı için fizyolojik ve psikolojik gereksinimler, kentsel yaşam kalitesi ve sürdürülebilir bir kent yaşamı çerçevesinde değerlendirilmelidir.

İklim değişikliğini ciddiye alıp, ilkesel olarak tasarımda farklı yaklaşımları yakalamalaya yönelik çalışmalar karşımıza çıkmaktadır. Yapı maliyetlerinde özellikle düşük seviye, enerji ve kaynak verimliliğinde ise en üst seviye hedeflenmektedir. Yapı da ki enerji gereksiniminde minimum hedeflenip, sürdürülebilir mimari de malzeme ömrü ve işlevsellik, değişim ve onarıma imkan tanınmalıdır.

Kentsel mekân, kentsel gelişim esasında kent kimliğinin daha çok ortaya çıktığı ve özgünlüğün daha belirgin olabildiği, konforlu bir çevre vaad etmektedir. Kent, kentsel planlama ve bütüncül tasarımla beraber değerlendirilmesi esas olan bir bakış ile

irdelenmelidir. Bu bakış açısı kent tasarımı için kent kimliğini ön plan da tutan iyi tasarlanmış yapılar ile kent dışında sürdürülebilir bir kent doğası sürekliliğinin ortaya çıkardığı genel bir bakış olarak, çok işlevli kamusal mekanlardır. Mekanlar, mahalle, sokak, kentli ilişkileri ve sosyo-kültürel bağ hatta kent mobilyalarından yapı cephelerine kadar kente dair tüm detaylara hakim bir yapıda olmalıdır.

İklim değişikliğine henüz hazır olmayan kentler, şehir plancıları ve mimarlar eşliğinde ciddi bir mücadele vermemiz gerektiği şart. Yeşil alan ve doğal bitki, peyzaj gibi alanların tasarımında kuraklığı da düşünmek gerekiyor. Yeni ve sağlıklı çevre, doğru değerlendirmeye ihtiyaç duyar. İklim değişikliğinin iyi yönetilmesi için mimarlar ve şehir plancıları yaratıcı çözümler üzerine daha çok düşünmelidir.

Şekil 81 Yeşil Aks (Orjinal, 2022)

“Kentsel koruma kavramının sürdürülebilirlik ilkesi temelinde değişen gündemi, tarihsel kentler üzerine üretilen koruma amaçlı imar planlarının, karar verme sürecinden, plan hazırlama/tasarım, uygulama-denetim-izleme sürecine dek uzanan yöntem kurgusunun stratejik mekânsal planlama yaklaşımı eşliğinde yeniden tanımlanmasını zorunlu kılmaktadır.” (Özcan, 2009)

Dünya kentlerinin mekânlarının tasarımında, gelişen eğitim ve küreselleşen dünya ile bölgesel alanlar üzerine yoğunlaşmakta, ulusal çapta yerel idarelerin ve STK’ların yoğunlaşmasıyla birçok bildiri ve proje hazırlığı yapılmış ve devam etmektedir. Sürdürülebilir bir çevre, cadde ve sokakların insan ölçeğinde ve algılanabilirliği

noktasında olması için, yayalaştırma üzerine yoğunlaşarak daha çok yaygınlaştırılması çabaları, kente nitelik ve nicelikler katıyor.

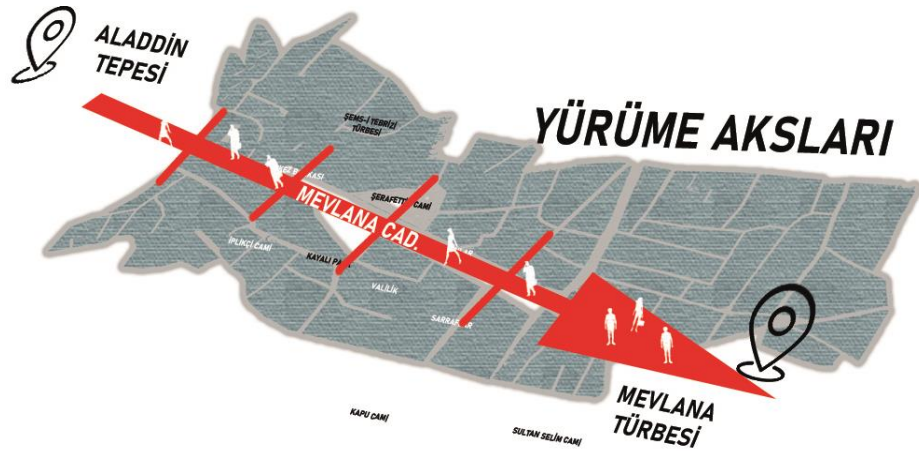
Şekil 82 Mevlana Caddesi Girişi Dükkan Cepheleri (Orjinal, 2022)

Şekil 83 Kent Mobilyaları ve Çöp Konteynerleri

Yürünebilir yürüyüş koridorları ile sınırlanan bir alan değildir, yaya ve kent ilişkisi geniş çerçevede ki en temel etken olarak öne çıkmaktadır. Kentin yayalaşması, cadde ve kent merkezinde cazibeyi artırarak, toplu taşımının kullanımının artışına olanak sağlar, kent çevresiyle ile caddeleri birbirine bağlayarak, sosyokültürel, bir aktivite imkanı tanımaktadır.

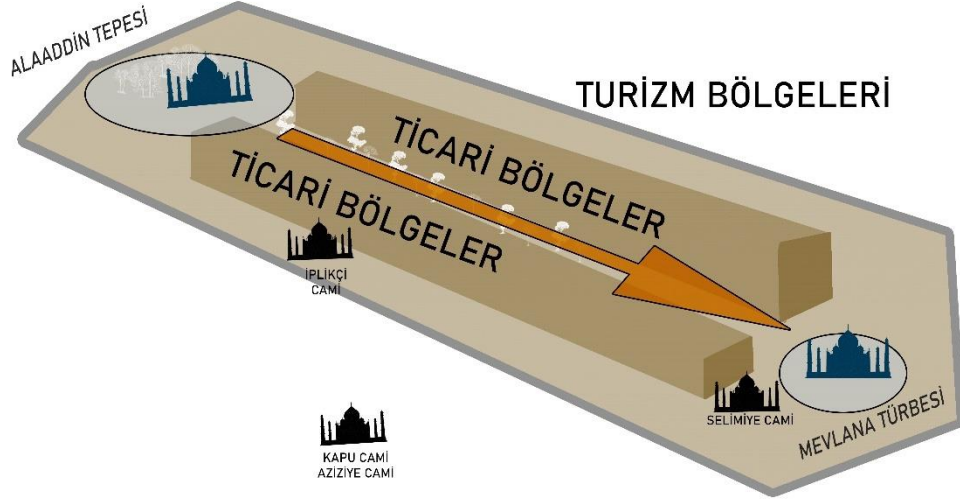

Şekil 84 Yaya Aksı (Orjinal, 2022)

Konya tarihi kent merkezindeki mimari ve sürdürülebilir yapının, geleneksel doku ile bütünleşerek, korumalı ve geliştirmeliyiz.

- Geleneksel ticari alanları da içine katarak Bedesten, Kapu Cami, Aziziye Cami ile Aladdin ve Mevlana caddesini, Mevlana Türbesi çevresi ile bütünleştirmek,
- Tarihi kent merkezinin bu kesiminde ulaşım, servis, otopark, kullanım ve koruma sorunlarını çözmeye yönelik öneriler geliştirmek,
- Konya geleneksel bölgeleri ile merkezi modern yerleri bütünleştirecek ve korumayı gerçekleştirecek, sürdürülebilir bir kent merkezi oluşturmaya yönelik fiziki, örgütsel, sosyo ekonomik öneriler geliştirmek,
- Geleneksel Konya mimarisi ile kültürel mimarisi ve çevresini sürdürülebilir bir yapıya kavuşturmak,
- Trafik kültürünün oturduğu, ulaşım güvenliğinin sağlandığı, Konya kent merkezi bütünü içinde yaya aksları ve yaya bölgeleri ile bisiklet yolları oluşturmak,
- Bu alanlarda çağdaş koruma, şehircilik, kentsel tasarım ve peyzaj ilkeleri uyarınca düzenlemeler yapılmasına yönelik ilkeleri belirlemek,
- İmar planı bütününde arazi kullanımı ve uygulamaya yönelik planlama ilkelerini oluşturmak,
- Özellikle aks üzerinde bulunan yapıların tarihi kökenleri zamanının en önemli dini yapıları olduğunu göstermektedir. Mimari yapıları da diğer klasik Osmanlı yapılarından farklı yapılar olduğu için turizm açısından büyük potansiyel

taşımaktadır. Özellikle Selçuklu dönemi yapıları orta çağ mimarisinin ve Orta Asya kültürünün izlerini taşımaktadır. Bu yapıların yenilenerek turizme kazandırılması ve müze, koleksiyon, sanat ve tasavvuf etkinlikleri ile ibadethane kısımlarının bütünleştirilmesi sürdürülebilirliğine daha çok katkı sağlayacaktır.

Şekil 85 Turizm Bölgeleri (Orjinal, 2022)

Burada ki en büyük sıkıntı araç trafiğine açık olan bir cadde ve raylı taşıma sisteminin yaratmış olduğu kalabalıktır. Bu kalabalığa eklenen eski garaj, kapı camii ve bedesten sirkülasyonları ile zafer meydanı kullanıcıları yine şems civarı ve İstanbul caddesi trafiğinin Mevlana kültür merkezine kadar akan trafiğin geçiş güzergahı olması ve insan sirkülasyonu, raylı sistem dışındaki trafiği bölgenin arka tarafındaki alanlarda konuşlandırılacak otopark bölgeleriyle çözülmesi buradaki ticaret alanı kalitesini ve turizm potansiyelini daha da arttıracaktır.

Şekil 86 Çevredeki Ara Otoparkların Durumu (Orjinal, 2022)

Bölgeye yeni bir yol yada bina yapmak yerine var olan yoğunluğu azaltmak ve restore etmek Avrupa’ da bulunan muadilleri gibi Konya’nın da iyi bir orta çağ kenti olma özelliğini ortaya çıkarmaktadır. Burada oluşturulacak alanlar sadece yaya sirkülasyonuna açık ve daha yeşil bir alan özelliği taşımalıdır. Burada ki binaların işlevselleştirilmesi ve yeniden kazanımı ile ortaya çıkacak yeni ticari ve turistik bölgeler bölgenin esnafı ve halkı için daha büyük bir istihdam ve sosyo – ekonomik alan ortaya çıkaracaktır. Bölgenin turist çeken bölgesi olan Mevlana ve Mevlevilik kültürünün bölgeye yaygınlaştırılması, bu yönde eğitim ve sanat kurumlarının oluşturulup atölye çalışmalarına ev sahipliği yapacak olması bölgeye yeni uluslararası sanat ve eğitim camiasını çekecek ve yatırım potansiyelini ortaya çıkaracaktır. Bu tür örnekleri her ne kadar çoğunlukla Avrupa kentlerinde görsek de doğu kültüründe Uzak doğu, hint ve arap kültürlerinde de görmekteyiz.

6. KAYNAKÇA

- (tarih yok). markut.net: <https://www.markut.net/sayi-13/kent-mobilyalari-tasarimi/> adresinden alındı
- (tarih yok). Url 9: <https://decombo.com/kent-mobilyalari-ornekleri-ilginc-sehir-mobilyalari/> adresinden alındı
- (2009). Url 3: https://beyinbilinckuantum.files.wordpress.com/2009/11/algisabilinc_hareket-ve-almi-iliskilerinin-ogrenilip-uygulanmasi.pdf adresinden alındı
- (2019, 9 20). Url 3: <https://www.ekoyapidergisi.org/kentlerimizden-ornek-olacak-kamusal-mek-n-tasarimlari> adresinden alındı
- (2019).*Hakimiyet Gazetesi*. Konya.
- (2020). Reddit:
https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.reddit.com%2F%2F%2Fgis%2Fcomments%2Fhc7v4c%2Ffinding_culdesacs_loops%2F&psig=AOvVaw2pn_9VjniTK46q1Wf9kf68&ust=1653049127172000&source=images&cd=vfe&ved=0CAwQjRxqFwoTCLiH_ZnG6_cCFQAAAAAdAAAAABAI adresinden alındı
- (2021, Haziran 27). Url 1: <http://www.leblebitozu.com/dunyanin-en-ilginc-goz-yanilgilari-almi-kavrami-ve-optik-illuzyon-ornekleri/> adresinden alındı
- AA. (2020).
https://cdnuploads.aa.com.tr/uploads/Contents/2020/04/30/thumbs_b_c_5dc5793280fdc8cbd359839374b0fbf9.jpg?v=111107. adresinden alındı
- Akman, K. (2020). Kent meydanlarının önemi ve değişen işlevi. *Akademik Düşünce Dergisi*, (1), 17-33.
- (2013, Şubat 25).Alaaddin Tepesi. *Alâeddin Camisi*. Kültür Portalı, Konya. 2020 tarihinde alındı
- Algıda değişmezlik nedir?* (2017, 9 4). <https://nenedir65.blogspot.com/https://1.bp.blogspot.com/-tW-wUv-Spkg/Wa1keoGAMII/AAAAAAAAALXw/WZ3SYbew2EcRhc0fCe0CuaET3jP>

KKSZ6QCLcBGAs/w1200-h630-p-k-no-nu/hangisi-buyuk.png adresinden alındı

Alpay, B. U., & Gökgür, P. (2019). 26. *Kentsel Tasarım Ve Uygulamalar Sempozyumu:Kentsel Tasarımda Yeni Uygulamalar, Yaklaşımlar*.

American Heart Association. (2022, Haziran 3). www.heart.org: <https://www.heart.org/en/news/2022/01/20/residential-segregation-may-increase-risk-for-high-blood-pressure> adresinden alındı

ARKİV. (t.y.). [arkiv.com.tr](http://www.arkiv.com.tr): <http://www.arkiv.com.tr/galeri/detay/21800/4/Proje/593> adresinden alındı

Bentley vd. (1985). *Bentley, I. (1985). Responsive environments: A manual for designers. Routledge*.

Cirhinlioğlu, F. G. (t.y.). <https://docplayer.biz.tr/docs-images/50/27048104/images/28-0.png> adresinden alındı

EKİM, D. (2004, Nisan). İstanbul Teknik Üniversitesi,Fen Bilimleri Enstitüsü. *Yüksek Lisans Tezi*.

Erol, Ö. (2019). Kent Belleğinin Değişkenleri Ve Mekânın Algısına Etkisi. *Mimarlar Bahar Sayısı , 12:18*, s. 31-38.

Ersoy, M. (2016). Kent İmgesi. K. Lynch içinde, *Kentsel Planlama, Ansiklopedik Sözlük* (s. 192 -193). İstanbul: Ninova.

Gökgür, P. Ç. (2017). *Kamusal alanların mekânsal organizasyonu*. Bartın: Bartın Üniversitesi Yayınları No: 30. Url 22: Gökgür, P., Çelikyay, H. S., Özer, M. N., Çabuk, S., Tarhan, S., & Açıksöz, S. (2017). Kamusal alanların mekânsal organizasyonu. adresinden alındı

(2013).*İnceMinareliMedrese*.

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/konya/gezilecekyer/nceminare-tas-ve-ahsap-eserleri-muzesi>, Konya.

Kaptan, A. (2018). *Kentsel dış mekanlarda kullanıcı algısının irdelenmesi: Mevlana Caddesi (Konya) örneği. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Necmettin Erbakan*

*Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı,
Konya.*

Karakurt, E. (2009). Sürdürülebilirlik Olgusu Ve Kentsel Yapıya Etkileri. *PARADOKS, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 1-14.

(2020).*Karatay Medresesi*. <https://www.selcuklu.bel.tr/ilcemiz/detay/298/karatay-medresesi.html>, Konya.

Kent Stratejileri Merkezi. (2018, 1 31). <https://kentstratejileri.com/>:
<https://kentstratejileri.com/tag/kevin-lynch/> adresinden alındı

(2009).*Konya Tarihi Kent Merkezi . Şema 1. Konya Tarihi Kent Merkezi, Planlama-Tasarım Alanları*. Koray Özcan, Ankara.

(2020).*Konya Valiliği*. konya.gov.tr, Konya.

Konya.gov.tr. (t.y.). <http://www.konya.gov.tr/serfeddin-cmii#:~:text=XII.y%C3%BCzy%C4%B1lda%20%C5%9Eeyh%20%C5%9Eer%C3%A2feddin%20taraf%C4%B1ndan,b%C3%BCy%C3%BCk%20bir%20kubbe%20ile%20%C3%B6rt%C3%BClm%C3%BC%C5%9Ft%C3%BCr> adresinden alındı

Kuşçu, A. C. (2006). Sürdürülebilir Mimarlık Bağlamında Geleneksel Konya Evi Üzerine Bir İnceleme . *Yıldız Teknik Üniversitesi*.

Kültür Envanteri. (2021). Alaaddin Tepesi: <https://kulturenvanteri.com/yer/?p=165591> adresinden alındı

Lefebvre, H. (1996). *The Right to the City*.

Lynch, K. (1960). *Kentin İmgesi*. Cambridge: The MIT Press.

(2013).*Mevlana Türbesi. Mevlana Müzesi*. <https://www.kulturportali.gov.tr/>, Konya.

Orjinal. (2022).

Önge, M. (2018). *Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu*. Tarihsel Süreçte Konya Kent Morfolojisinin Gelişimi: <https://kentselmorfolojisempozyumu2018.files.wordpress.com/2019/04/m-21.pdf> adresinden alındı

- Özcan, K. (2009). Sürdürülebilir Kentsel Korumanın Olabilirliği Üzerine Bir Yaklaşım Önerisi: Konya Tarihi Kent Merkezi Örneği. *METU JFA 2009/2*, (26:2), s. 1-18.
- (2020).*Sanayi Öncesi Kentlerin Temel Özellikleri (Ortaçağ Kentleri)*. YTÜ, İstanbul.
- Solak, Y. D. (2017). Mekân-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal Ve Kuramsal Bir Bakış. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14-36.
- (2010).*Sürdürülebilir Tasarım Özellikleri*. Arkitera, İstanbul.
- (2020).*Sürdürülebilirlik*. <https://ekolojist.net/surdurulebilirlik-nedir/>, İstanbul.
- (2015).Şerafettin Cami. *Şerafettin Cami Hakkında*. <http://www.konya.com.tr/>, Konya.
- (t.y.). Google Maps: <https://www.google.com/maps/> adresinden alındı
- (t.y.). mapbox: [mapbox.com](https://www.mapbox.com). adresinden alındı
- (t.y.). Pinterest: [pinterest.com](https://www.pinterest.com) adresinden alındı
- (t.y.). Url 11: <https://www.bbnhaber.com.tr/konya-nin-carsi-pazarinda-ramazan-bereketi> adresinden alındı
- (t.y.). Url 12: <https://www.karagozormancilik.com/kent-mobilyasi-imalat/> adresinden alındı
- (t.y.). Url 10: <https://www.kadikoylife.com/kopru-alti-minibus-duragi-olmamali/> adresinden alındı
- (t.y.). Url 14: <https://www.markut.net/sayi-13/kent-mobilyalari-tasarimi/> adresinden alındı
- (t.y.). Url 16: <https://yurttasinsaat.com/bitisik-nizam> adresinden alındı
- (t.y.). Url 17: <https://www.antbilgi.com/blok-nizam/> adresinden alındı
- (t.y.). Url 18: https://www.architectmagazine.com/project-gallery/cultural-corridor-chapultepec_o adresinden alındı
- (t.y.). Url 19: <http://www.eskiturkiye.net/97/konya-mevlana-caddesi> adresinden alındı
- (t.y.). Url 2: <https://nenedir65.blogspot.com/2017/09/algda-degisme-zlik-nedir.html> adresinden alındı

- (t.y.). Url 20: <https://tr.depositphotos.com/stock-photos/piazza-del-campo.html> adresinden alındı
- (t.y.). Url 22: http://italyaninlezzetleri.blogspot.com/2014/04/ortacaga-yolculuk-siena_7.html adresinden alındı
- (t.y.). Url 21: <https://www.behance.net/gallery/29817617/Monuments-of-Turkey-in-Watercolor> adresinden alındı
- (t.y.). Url 20: <https://www.visitcopenhagen.com/copenhagen/activities/how-copenhagen-became-architecture-and-design-paragon> adresinden alındı
- (t.y.). Url 7: www.infinitee.com%2Fdemand-for-mixed-use-development-spurs-economic-growth%2F&psig=AOvVaw1WDJpyzSbYWL2EiGam6pEj&ust=1654096597628000&source=images&cd=vfe&ved=0CA0QjhxqFwoTCLjj3ZqEivgCFQAAAAdAAAAABAJ adresinden alındı
- (t.y.). Url 8: <https://www.travelterminal.net/konya-gezi-rehberi> adresinden alındı
- (t.y.). Url 9: <https://www.detaytemizlik.com.tr/sogutozu-temizlik-sirketlerie=images&cd=vfe&ved=0CA0QjhxqFwoTCKCGmNqPIPgCFQAAAAdAAAAABAD> adresinden alındı
- Tatar, E. (2013). Sürdürülebilir Mimarlık Kapsamında Çalışma Mekanlarında Gün Işığı Kullanımı İçin Bir Öneri. *Süleyman Demirel Üniversitesi*, 147-162.
- Tekin, D. G. (2021). Tarihi Kent Merkezlerinde Yeniden Canlandırmanın Kültürel Boyutu. *Millî Folklor*, 2021, Yıl 33, Cilt 17, Sayı 13, 84-95.
- Tönük, S. B. (1999). "Piazza, Plaza, Square, Platz, Praça, Meidan, Meydan". *Ege Mimarlık*, s. 34-38.
- Turhan, T. (2018). Ortaçap Avrupa Kentlerinin Kentsel Dönüşümü ve Komünler. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 6, Sayı: 82, Kasım 2018,, 726-746.
- Url 15. (t.y.). <https://mobeseizle.net/konya-mevlana-caddesi-canli-izle/> adresinden alındı
- Url 4. (t.y.). [mimarobot.com: https://mimarobot.com/haber/genel-haber/peyzaj-mimarisi-ve-turkiye/](https://mimarobot.com/haber/genel-haber/peyzaj-mimarisi-ve-turkiye/) adresinden alındı

- Url 5.* (t.y.). <https://www.orayanasilgiderim.com/istanbul/beylikduzu-yasam-vadisi/> adresinden alındı
- Url 6.* (t.y.). <https://landezine.com/hamamyolu-urban-deck-by-yazgan/> adresinden alındı
- Üniversitesi, M. S. (2017). *Kentsel Mekânsal Standartların Geliştirilmesi*. İstanbul: T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yayını.
- Vbenzeri.* (2021, 5 10). www.vbenzeri.com: <https://www.vbenzeri.com/mimari/bir-bulusma-noktasi-olarak-oslo-kutuphanesi> adresinden alındı
- Vectorstock.* (tarih yok). vectorstock.com: <https://www.vectorstock.com/royalty-free-vector/city-black-white-backgrounds-vector-9990944> adresinden alındı
- Yavuz, A. N. (2014). Yavuz, A., & Kuloğlu, N. (2014). Permeability as an indicator of environmental quality: Physical, functional, perceptual components of the environment. *World Journal of Environmental Research*, 4(2).
- Yenice, M. S. (2012). Konya kentinin planlama tarihi ve mekânsal gelişimi. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 28(4), 343-350.
- Zinzade, D. (2010, Haziran). Yüksek Yapı Tasarımında Sürdürülebilirlik Boyutunun İrdelenmesi. *İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı :GÖKHAN KART

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : 2017, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, GSTMF, Mimarlık

Yüksek Lisans Öğrenimi :2022, KTO Karatay Üniversitesi, Lisansüstü Eğ. Ens., Mimarlık

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce, Almanca

Bilimsel Faaliyetleri : -

İŞ DENEYİMİ

Stajlar : 2016, Stajyer Mimar, Nur Bozkurt Mimarlık

Projeler : -

Çalıştığı Kurumlar : 2017-2019, MİMAR, STEEL HOMES (K.K.T.C)

2019-2022, MİMAR, GÖKHAN KART MİMARLIK

Tarih: 05.07.2022

**KTO Karatay Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı
Tezli Yüksek Lisans Programı**

**KONYA KENT MERKEZİNDE
MEKAN KALİTESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA-
MEVLANA CADDESİ ÖRNEĞİ**

Gökhan KART

Yüksek Lisans Tezi

**KONYA
Temmuz 2022**

**KONYA KENT MERKEZİNDE MEKAN KALİTESİNE
YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA-MEVLANA CADDESİ ÖRNEĞİ**

Gökhan Kart

2022